Gerald Massey

EGIPATSKA KNJIGA MRTVIH

Misteriji Amente

Put života u tri svijeta, onoga na zemlji, Amenti i nebu, ostvarivao se poznavanjem riječi boga i stvarajući je istinom u obrani od svih moći zla. Prema Knjizi mrtvih, smrt dolazi na svijet pomoću neznanja, a ne znanja. Hermes kaže: "Bezbožnost duše je neznanje. Vrlina duše je znanje." [Corpus Hermeticum]

Znanje ima primarnu važnost. Na putovanjima duše i teškoćama nužno je da umrli zna. Putem znanja je on podignut i njime pronalazi svoj put u mraku. Znanje je njegova svjetiljka i njegov kompas. Imati znanje znači biti gospodarom nebeskih moći i magičnih riječi. Neznanje će ga učiniti plijenom svih vrsta laži prepredenih neprijatelja koji vrebaju. On kontinuirano pobjeđuje svojim znanjem na putu, kao putnik s kartom i kao onaj koji se već prije upoznao s lokalnim jezikom. Odavde proizlazi potreba za gnozom i inicijacijom u misterije.

… Prema toj ranijoj Bibliji, smrt dolazi na svijet pomoću neznanja, a ne znanja, kao u kršćanskoj karikaturi egipatskog učenja. … [str 38]

Naslov originala
EGYPTIAN BOOK OF THE DEAD AND THE MYSTERIES OF AMENTA

Uvod

Egipatska posmrtna literatura

Stare su civilizacije smrti i postmortalnom životu pridavale poseban status koji je u egipatskoj civilizaciji poprimio sveobuhvatno značenje. Život i smrt, lice i *naličje jednog* postojanja, bili su dio *jedne cjeline jednog* života koji je obuhvaćao zemaljsku i postmortalnu ili onostranu egzistenciju. Možda bi bolje bilo reći da je jedan život činilo putovanje koje se dijelilo na nekoliko postaja, etapa, kojih su zemaljski i postmortalni život bili jednako važni dijelovi.

Dio te cjeline bio je zemaljski Egipat. Za drevnog Egipćanina njegova je zemlja bila preslika nebeskog Egipta, "hram" na zemlji. Zbog toga je Egipćaninu od presudne važnosti bilo umrijeti u svojoj "majci zemlji", daru Nila i Sunca.

Dobar pokop bio je od iznimne važnosti, možda čak i jedna od najvećih težnji svakog Egipćanina. Zato se gradnji i opremanju vlastitog groba pridavala velika pažnja. Iz Starog kraljevstva (2613-2130. godine prije Krista) potječe tekst u kojem Hardjedef[1] savjetuje svojem sinu da izgradi primjerenu grobnicu: "Op-

[1] *Hardjedefove pouke* pripadaju didaktičkoj literaturi Starog kraljevstva, a sastavljene su za vladavine 5. dinastije. Preživljava samo nekoliko početnih fragmenata koji se pronalaze u Novom kraljevstvu i Kasnom razdoblju egipatske povijesti.

remi svoju kuću na groblju i vrijednim načini svoje mjesto na Zapadu... Kuća smrti je za život!" Ove riječi odjekuju egipatskom mudrosnom literaturom svih razdoblja.

Za razdoblja Srednjeg carstva (2133-1786. godine prije Krista), tijekom vladavine 12. dinastije, dvorski službenik Sinuhe napušta svoju zemlju nakon smrti Amenemhata I. Možda je razlog tomu bio strah da Senurset I, kojeg je služio, neće biti ustoličen te da će se zbog toga njegova sudbina promijeniti. Bez obzira na razloge, Sinuhe napušta Egipat. Odlazi u Zapadnu Aziju gdje pokreće posao i ubrzo postaje bogat čovjek. Azijske mu žene rađaju sinove koji su s vremenom izrasli u snažne ljude. Ali sve vrijeme Sinuhe je čeznuo za rodnom zemljom. Stalno je oplakivao svoj Egipat, ne samo zbog ljubavi prema njemu već i zbog onoga što je izrazio vlastitim riječima: "Što može biti važnije od ukopa tijela u rodnoj zemlji?"

Jednog je dana dobio poruku od faraona, slatku uhu svakog Egipćanina. Kralj mu savjetuje da razmisli o svojoj životnoj dobi i o danu svog pokopa, o svom truplu i povratku u Egipat. Poručuje mu da ne bi smio biti pokopan u azijskoj zemlji, prema azijskim običajima: "Misli o danu ukopa, prelasku u stanje savršenstva. Za tebe će noć biti uobličena pomazanjem i zavojima iz ruku Tait (božica povezana s tkanjem). Na dan ukopa bit će ti pripremljena pogrebna ceremonija. Kovčeg tvoje mumije bit će od zlata, a glava ukrašena lapis lazulijem. Kada legneš na mrtvačka nosila, nad tobom će biti nebo; vući će te volovi, a svirači će hodati ispred tebe. Na ulasku u grobnicu *muu* plesačice će izvesti svoj ples. Lista žrtvenih darova glasno će se pročitati za tebe i oni će biti prineseni na žrtveni stol. Tvoja grobna stela od bijelog kamena bit će u svetištu s kraljevskim povlasticama. Nećeš umrijeti izvan svoje zemlje."[2]

[2] Naguib Kanawati, *The Tomb and its Significance in Ancient Egypt.*

Priča o brodolomcu, također iz Srednjeg kraljevstva, nosi istu poruku. Mornar koji je doživio brodolom uspio je preživjeti i dokopati se obale nekog otoka. Tamo susreće zmiju koja ga uvjerava da će se vratiti svojoj kući, da će zagrliti svoju djecu, živjeti i tamo biti pokopan.

U tekstu mudrog Anija iz Novog kraljevstva čitamo sljedeće riječi: "Spremi svoje mjesto u dolini, grob koji će sakriti tvoje *tijelo.* Učini ga vrijednim mjestom, kao da je za velike pokojnike koji sada počivaju unutar svojih grobnica."

Ani također upozorava da svojim dolaskom smrt odnosi dojenče iz majčinog krila jednako kao i čovjeka u poznijoj životnoj dobi. Slično čitamo i drugdje — smrt je neizbježna za poznate jednako kao i za nepoznate.

Sve nam to ukazuje na nekoliko činjenica. Egipćanin je trebao umrijeti tamo gdje je pokopan. Pogrebni obredi bili su precizno propisani. Zapravo je u Egiptu sve vezano za sakralno imalo svoje značenje, čak i prelazak preko svakog praga hrama. I ono možda najvažnije — dio su jednog sveobuhvatnog nazora koji se tijekom godina mijenjao u formi ili načinu izražavanja sukladno određenom razdoblju, ali ne u svojoj biti.

Niti jedna civilizacija ili kultura nikada nije imala toliko optimističan odnos prema smrti.

Tekstovi piramida

Egipatska posmrtna literatura, ili pogrebni tekstovi, općenito nazvana Knjigama mrtvih, od najstarijih pa do najmlađih, obuhvaća razdoblje od nekoliko tisuća godina.

Prve zapise, tj. najstariju religioznu literaturu, nalazimo u Starom kraljevstvu za vladavine 5. i 6. dinastije. Pisani su hijeroglifima i uklesani na zidove odaja i prolaza piramida koje su

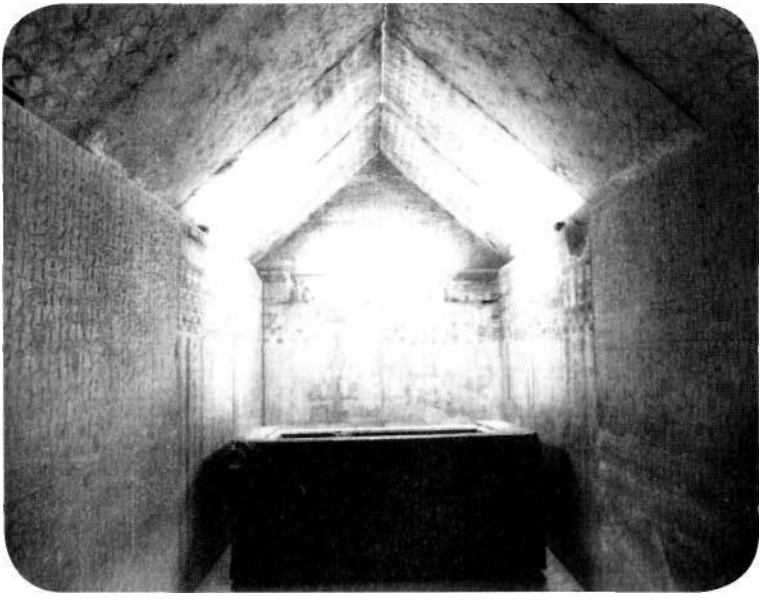

Pogrebna komora piramide faraona Unasa. Zidovi su prekriveni Tekstovima piramida, a svod zvijezdama.

podigli kraljevi tih dinastija u Sakkari — Unas, Teta, Pepi I, Mentu-em-sa-f i Pepi II.[3] Ove hijeroglifske zapise nazivamo Tekstovima piramida.[4]

Općenito su prihvaćeni kao najstarija religiozna literatura Starog Egipta, premda postoje dokazi da su prošli kroz brojne **revizije** još za vrijeme 5. dinastije. Neki egiptolozi smatraju da su Tekstovi piramida sastavljeni na temelju starijih, zasad nep-

[3] Tekstovi piramida ne odnose se na tri velike piramide u Gizi — Keopsovu, Kefrenovu i Mikerinovu.!

[4] Tekst koji obrazuje Knjigu mrtvih kao cjelinu nalazi se u piramidi kralja Unasa, posljednjeg kralja 5. dinastije. Njegova kamena piramida visoka je 18.9 metara, a svaka stranica dugačka je 61 metar.

ronađenih ili izgubljenih tekstova, jer neki njihovi dijelovi ukazuju na arhaične izvore.[5] Tako je, primjerice, obred uklesan u piramidi faraona Tetija pronađen na dvije stele koje potječu iz vremena vladavine petog kralja 2. dinastije, što jasno ukazuje na ranije postojanje kulta sunca.[6] Za nastanak ili kompilaciju ovih tekstova odgovorni su svećenici iz Heliopolisa.

Tekstovi piramida opisuju putovanje faraona prema nebu ili duhu gdje naposljetku kralja prihvaća božica Nut, božica neba, šireći svoje ruke nad njime.

Sastoje se od magijskih formula, molitvi, zazivanja i upozoravaju faraona na opasnosti i prepreke koje ga čekaju na postmortalnom putovanju. Glavni elementi topografije života poslije smrti su nebo i Duat (Tuau ili Dwat) ili Podzemni svijet. Kraljevi se nazivaju "Sinovima boga Raa", često se povezujući sa suncem na nebu. Ra, bog sunca, plovi danju svojom sunčevom lađom u pratnji moćnih bogova s istoka na zapad. Uzdiže se kao Khepri (izlazeće sunce), a zalazi kao Atum (noćno sunce), prolazeći noću Podzemnim svijetom sa zapada na istok.

Kao onaj tko predstavlja sunce ili onaj tko ga utjelovljuje, kralj "ulazi (izlazi) na nebo među Neizbrisive" i "kruži nebom kao sunce" — izlazi kao Khepri nakon počinka na Zapadu i nakon prolaska kroz Podzemni svijet.[7]

Razni dijelovi teksta se ponavljaju, ali se brojne sekvence razlikuju od jedne piramide do druge. Zanimljivo je napomenuti da najstariji tekstovi, oni koji potječu iz Unasove piramide, imaju 283 poznata odlomka i da sadrže neke koji se ne pronalaze u drugim piramidama. Tekstovi iz male piramide Ibija naj-

[5] Francois Daumas, *Los Dioses de Egipto.*

[6] Christine El Mahdi, *Mummies, Myth and Magic in Ancient Egypt.*

[7] Tekstovi piramida, 257.

mlađe su "izdanje" koje sadrži odlomke koji se ne nalaze u starijim verzijama.

S obzirom na karakter tekstova — čarolije, zazivanja, molitve, tužaljke - prepoznajemo pet osnovnih vrsta tekstova.[8] Prvi su dramatski tekstovi koji imaju formu govora i propisanog djelovanja. Odnose se na kraljevu krunu, grobnu opremu, obred otvaranja usta i druge državne rituale. Vjerojatno potječu iz ranijeg razdoblja, barem iz 2. i 3. dinastije.

Druga kategorija ima oblik mitoloških priča ili aluzija. Uočljive su himne, formule, kultni simboli i ritualni predmeti.

Treća kategorija su litanije u obliku stihova ili strofa koje čine nabrajanja, nazivi i imena formula što se odnose na nebeske stvari. Naprimjer, čarolija 220 pozdravlja krunu koja dolazi u kraljev posjed: "On ti dolazi, o Kruno! On ti dolazi, o Plamenu. On ti dolazi, Veliki. On ti dolazi, o bogata Magijom (u Magiji)." Smatra se da ovakvi tekstovi potječu iz 4. dinastije.

Četvrtu kategoriju čini najveći dio Tekstova piramida. To su glorifikacije - Sakhu, "ono što nekog preuređuje u Akh".

I posljednju, petu kategoriju, sačinjavaju magijski tekstovi. To su zaštitne formule protiv neprijateljskih i opasnih bića. Iz njihove jezične forme prosuđuje se da su to najstariji tekstovi i da potječu iz ranoga arhaičnog razdoblja.

Tekstovi sarkofaga

Nakon Starog kraljevstva Egipat ulazi u nejasno razdoblje društveno-političkih nemira nazvano Prvo međurazdoblje (2160-2130). Tekstovi piramida počinju se zapisivati u grobnicama visokih državnih službenika ili drugih istaknutih osoba. U Sred-

[8] Mark Lehner, *Complete Pyramids.*

njem kraljevstvu stranice mrtvačkoga kovčega počinju se oslikavati i zapisivati hijeroglifima ili ranim hijeratskim pismom, pojednostavljenom verzijom hijeroglifa, pa ih zbog toga nazivamo Tekstovima sarkofaga. Međutim, zapisivani su također na zidovima nekih grobnica, na stelama, čak i na maskama mumija. Tekstovi su pisani u stilu Starog kraljevstva. Uključuju poznata "izdanja" Tekstova piramida, ali i dotad nepoznate dijelove. Neki odlomci potječu iz 2. dinastije, a neki, podjednako sigurno, iz 1. dinastije.[9]

Lijepo izrađen unutarnji kovčeg izvjesnog Amenhotepa. Srednje kraljevstvo.

Vrlo je zanimljiv tekst sa sarkofaga kraljice 11. dinastije Mentu-hetep. Dva prijepisa ovog poglavlja, koji prema Lepsiusovoj podjeli nose broj LXIV, kazuju nam da je tekst otkriven za vladavine Hesep-tija, petog kralja 1. dinastije.

Neki dijelovi Knjige mrtvih iz ovog razdoblja prepisivani su i korišteni u kasnijem, sve do 200. godine naše ere.

U Srednjem kraljevstvu bog Ra vlada danju, Oziris noću. Opisuje se putovanje duše kroz Podzemni svijet koji odlikuju brojne opasnosti. Tako primjerice umrli mora odabrati dva puta, plavi vodeni i crni kopneni, koji su razdvojeni "Jezerom vatre". Oba puta puna su opasnih životi-

[9] Bunsen, *Egypt's place in Universal History.*

nja pokraj kojih se može proći samo ukoliko umrli poznaje njihova imena. Na kraju duša dolazi do neba, područja vladavine boga Ozirisa, gdje se izvodi obred vaganja srca, a nakon toga živi na vječnim poljima među bogovima. Sudbina faraona ponešto je drukčija. Prošavši sve opasnosti Podzemnog svijeta, kao i vaganje srca, faraon stupa na Raovu lađu od milijun godina kao njegov pratitelj.

Knjiga mrtvih

U Novom kraljevstvu, početkom 18. dinastije, počinju se graditi skrivene grobnice u tebanskim brežuljcima na zapadnoj obali rijeke Nil. Bile su koncentrirane u prostoru kojeg nazivamo Dolina kraljeva. Ovo je područje smatrano svetim tlom. Vladari Novog kraljevstva, od 18. do 20. dinastije, tamo su izgrađivali svoje grobnice u razdoblju od oko 500 godina.

U njihovim se grobnicama pojavljuju tekstovi koje nazivamo Knjigama mrtvih. Pisani su na papirusima i često bogato ilustrirani. To su velike zbirke tekstova, čarolija, zazivanja, himni, molitvi, litanija i magijskih formula, a mnogi su odlomci preuzeti iz Tekstova piramida i Tekstova sarkofaga. Osim navedenih elemenata, papirusi Knjige mrtvih sadrže prizore različitih aspekata Podzemnog svijeta kao što su borba i pobjeda nad demonima, vaganje duše (psihostazija) i negativno priznanje.

Najstarija knjiga zove se *Knjiga o onome što je u Duatu*. Knjiga sadrži dvanaest podjela koje odgovaraju noćnim satima kroz koje sunčeva lađa, predstavljena u ovom aspektu kao božanstvo s Ozirisovom glavom, napreduje prema zori. Rane kopije Knjige pojavljuju se u odajama grobnice Tutmozisa III i Amenhotepa I.

Osim spomenutog, u kraljevskim se grobnicama krajem 18. dinastije pojavljuju i drugi tekstovi slični *Knjizi o onome što je u*

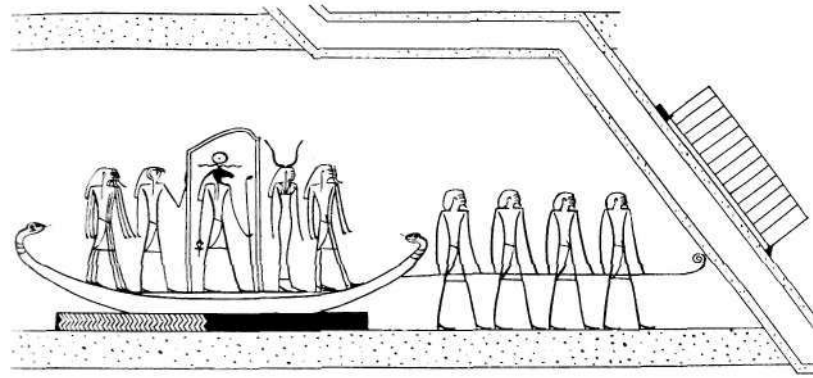

Noćna solarna lađa iz *Knjige o onome što je u Podzemnom svijetu*.
(iz grobnice Ramzesa VI)

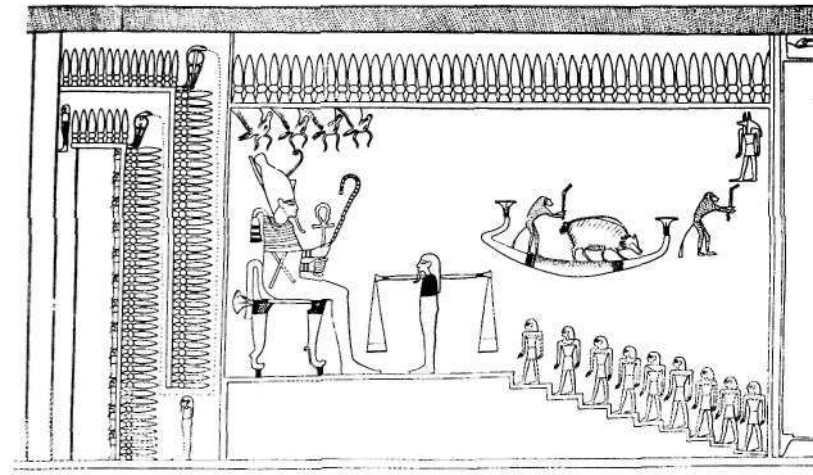

Ozirisova Sudbena dvorana iz *Knjige vrata*.

Podzemnom svijetu, s uključenim mitološkim i eshatološkim temama. Tako se, naprimjer, u *Knjizi vrata* peti stadij sunčevog putovanja događa u Sudbenoj dvorani Ozirisa. Na crtežu 4. vidimo kako majmun (babun), štovatelj boga Ra, štapom udara svinju, sljedbenika neprijateljski raspoloženog boga Setha. U završnom prizoru bog Nun podiže sunčevu lađu na svojim rukama.

Knjiga dana i noći prikazuje božicu neba Nut koja guta večernje sunce i ponovno ga rađa u zoru.

Naziv *Knjiga mrtvih* nije izvoran. Egipatski pljačkaši grobnica davali su ime papirusima koje su pronalazili zajedno s mumijama Kitab al-Mayitum ili "Knjiga mrtve osobe", pa su ih moderni egiptolozi nazvali "Knjiga mrtvih". Originalni egipat-

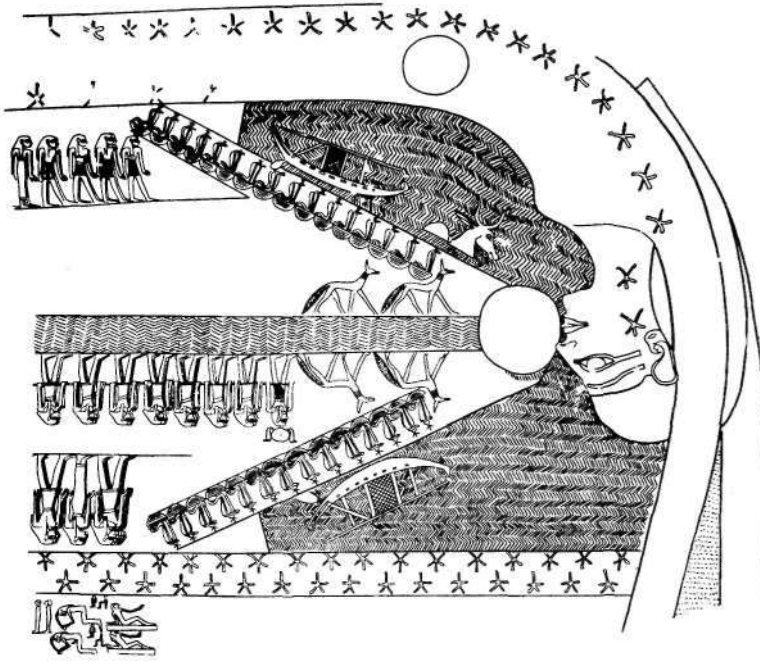

Božica neba Nut guta večernje sunce, iz *Knjige dana*.

ski naziv bio je *Pert em hru.* Obično se prevodi kao "izlazak na (u) dan", "očitovanje u svjetlu" ili "poglavlja svakodnevnog dolaska" *(Reu nu pert em hru).*

Knjiga mrtvih sadrži oko 190, skoro 200 poglavlja ili odjeljaka. Međutim, ne postoji cjelovita Knjiga mrtvih (ili je možda bolje reći da nije pronađena) sa svim poglavljima, standardni i točno određen tekst s jasnim redoslijedom poglavlja. Dakle, unatoč brojnim pronađenim papirusima, niti jedan ne sadrži cjelovit tekst. Raspored poglavlja različit je od papirusa do papirusa, čineći jedinstvenu zbirku koja nosi ime umrlog. Takvi su primjerice poznati papirusi Ani, Hunefer i Ahhai.

Poglavlja je numerirao i podijelio egiptolog Richard Lepsius 1842. godine. Pridodao je brojeve 1-165 svojem izdanju papirusa Iufankha, najdužem njemu poznatom papirusu iz Kasnog razdoblja egipatske povijesti u kojem su sekvence kompozicije bile relativno pravilne. Toj Egipatskoj knjizi ili Ritualu (kako se još naziva u literaturi) Edouard Naville i Wallis Budge, na temelju dobrog prijevoda i istraživanja Le Page Renoufa, nadodaju neke daljnje odlomke iz Novog kraljevstva i Trećeg međurazdoblja, čarolije s jednom formulom i manuskriptom iz rimskog razdoblja. Zaokružuju cjelinu kakvu danas poznajemo kao Knjigu mrtvih i više ne koriste naziv Ritual već samo Knjiga mrtvih.

Papirus Ani počinje s poglavljem 15. Slijede poglavlja 30, 1, itd. Međutim, broj poglavlja ne odnosi se na redoslijed čitanja. Poglavlja su numerirana radi lakše identifikacije.

Međutim, ono što su Egipćani nazivali Duatom (Tuat, Dwat) mi prevodimo kao Podzemni svijet, što zapravo nije točno. Riječ *duat* označava *jutarnje blijedo svjetlo* pa bi točniji prijevod bio "mjesto jutarnjeg blijedog svjetla".[10] I neke druge egipatske ri-

[10] A. Gardiner, *Egyptian Grammar.*

ječi odnose se na Podzemni svijet. Primjerice, riječ *amentet* znači "skriveno mjesto", a *neterkhert* "božanstvo ispod mjesta".

Duša pokojnika putovala je Podzemnim svijetom punim prepreka, opasnosti i proba ili testova koje je trebalo nadići. Zato je svaki putnik imao pomoć pisane riječi, niza molitvi, čarolija, naziva i likova koji su mu pružali potporu u različitim situacijama. Dakle, trebao je imati kopiju Knjige mrtvih koja se polagala u sarkofag uz mumificirano tijelo. Zapravo je glavna svrha papirusa bila omogućiti osobi otkrivanje "psihičkog prostora" u kojeg je stupila i pomoći joj da prođe kroz njega.[11]

Od svih poglavlja Knjige mrtvih najpoznatije je poglavlje 125. Ono opisuje "sudbenu dvoranu" gdje suđenju mrtvom predsjeda Oziris, gospodar Podzemnog svijeta, uz pomoć Maat, božice pravde i istine koja je pazila da sve bude provedeno po zakonu čitavog Univerzuma. Prizorište je bilo u obličju sarkofaga, a ulaz u ovo područje nazivao se Khersek-shu. Nakon ulaska u dvoranu umrli se morao obratiti svakom od četrdeset i dvaju sudaca te pobijati pojedine grijehe kao što su ubojstvo, razbojstvo, laganje, gramzivost, nasilnost, zanemarivanje istine, brakolomstvo, homoseksualnost, itd. Ovo suđenje znanstvenici nazivaju "negativnim priznanjem" zbog toga što se od umrlog tražilo da pobija grijehe bez da navodi dobra djela koja je počinio za života.

Zatim se na jednu pliticu velike vage u Sudbenoj dvorani stavljalo srce umrlog, a na drugu pero božice Maat, simbol ispravnosti. Brigu o vaganju vodio je bog Anubis, a presudu je zapisivao bog Thot. Ako umrli nije uspio uravnotežiti svoje srce s perom, čudovište Ammit ili Amemait bi ga progutalo.

Svakako je zanimljivo spomenuti da je Knjiga mrtvih predviđala siguran prolazak kroz razne situacije, čak i one kao što

[11] Jeremy Naydler, *Egipat, hram univerzuma.*

je "vaganje srca". Na neki način rezultat se znao unaprijed. Umrli je bio označen kao onaj "istinitog glasa" ili *maat-kheru,* tj. biće koje je čisto i koje zaslužuje vječni blagoslov Ozirisovog kraljevstva. Dakle, bio mu je dopušten pristup Ozirisovom kraljevstvu.

Koncepcija čovjeka

Po egipatskom vjerovanju čovjek se sastojao od sedam dijelova, ljuski ili tijela koja su odgovarala jednakim elementima Priroде. Egipćani su ih nazivali:

1. KHAT - ili fizičko tijelo.
2. KHABIT — ili načelo koje određuje formu. Povezano je s elementom Ankh — dahom, onime što stvari održava živima; *prana* ili *ki* Istoka.
3. KA - sjena ili dvojnik.
4. AB — kama-manas Vedante, razum, nasljedna duša. U povezanosti je sa srcem te je tako sjedište razuma i osjećaja.
5. BA — čista inteligencija ili čisti razum. Ba je prikazan kao ptica s ljudskom glavom i označava vječnu dušu, dakle načelo čovjeka neovisno o svojoj fizičkoj podlozi.
6. AKH — duhovno načelo čovjeka. Simbolizirano je pticom ibis. To je intuicija, sposobnost jasnog viđenja u mraku, poznavanje budućih događaja.
7. SAHU — Atma Indijaca; najviše načelo čovjeka. Odgovara duhovnom ili voljnom načelu.

Kronološka karta[12]

	godine prije Krista	Razdoblje
Badari & Naqada I	4500 (približno)	preddinastičko
Naqada II	3500 (približno)	
Dinastija 1	3100-2890	rano dinastičko
Dinastija 2	2890-2686	
Dinastija 3	2686-2613	
Dinastija 4	2613-2494	Staro kraljevstvo
Dinastija 5	2494-2345	
Dinastija 6	2345-2181	
Dinastija 7	2181-2173	
Dinastija 8	2173-2160	
Dinastija 9	2160-2130	Prvo međurazdoblje
Dinastija 10	2130-2040	
Dinastija 11	2133-1991	Srednje kraljevstvo
Dinastija 12	1991-1786	
Dinastija 13	1786-1633	
Dinastija 14	1786-1603	Drugo međurazdoblje
Dinastija 15	1674-1567	
Dinastija 16	1684-1567	
Dinastija 17	1650-1567	

[12] Naguib Kanawati, *The Tomb and its Significance in Ancient Egypt*.

	godine prije Krista	Razdoblje
Dinastija 18	1567-1320	Novo kraljevstvo*
Dinastija 19	1320-1200	
Dinastija 20	1200-1085	
Dinastija 21	1085-945	Treće međurazdoblje
Dinastija 22	945-715	
Dinastija 23	818-715	
Dinastija 24	727-715	
Dinastija 25	747-656	
Dinastija 26	664-525	Kasno razdoblje
Dinastija 27	525-404	
Dinastija 28	404-399	
Dinastija 29	399-380	
Dinastija 30	380-343	
Dinastija 31	343-332	

* Vladavina Ehnatona iz 18. dinatije obično se naziva Amarna razdobljem, a dinastije 19. i 20. razdobljem Ramsesida.

Slijedi:

Ptolomejsko razdoblje 332-30 godine prije Krista
Rimsko razdoblje 30. prije Krista — 395. poslije Krista
Arapsko razdoblje

Poglavlje 1

Mitologija i eshatologija[1]

Egipatska knjiga mrtvih sadrži najstarije poznato religiozno štivo na svijetu. U onom obliku u kojem je stiglo do nas uglavnom je Ozirisovo. No, Ozirisova skupina bogova bila je najkasnija od svih nebeskih dinastija, iako one, kako je prikazano u Abidosu (od strane prof. Flinders Petriea), odgovaraju razdoblju od deset tisuća godina Egipta. Starost kolekcije ne treba prosuđivati po starosti kovčega u kojima su pronađene role papirusa ili svitci. Među drugim kriterijima određivanja starosti, odsutnost Amona, Maut i Khonsa dopuna je usklađivanju i prosudbi. Prisutnost i važnost Atuma omogućuje drugo usklađenje, dok trajnost Apt[2] i njezina

[1] Učenje o smrti, uskrsnuću i postmortalnom životu, tj. životu duše nakon smrti. U širem smislu eshatologija se odnosi na promišljanje o svrhovitosti postojanja (p. prev.).

[2] Božica Apt ima vrlo kompleksan koncept. Kao Ipet (također nazvana Apt, Taweris, Opet, Reret) povezana je sa Sethom kao njegova supruga. Bila je prikazana krokodilom. U astrološkom simbolizmu možemo je vidjeti na poleđini kalendara iz Dendere s repom krokodila. Simbolički je ona Ozirisova majka (zbog toga i majka "iniciranih

sina Sobek-Horusa kazuje priču o jako dalekom vremenskom razdoblju.

Kao ključ k misterijima i metodi knjige mora se odmah na početku shvatiti da je eshatologija ili doktrina o "Posljednjim stvarima" utemeljena u mitološkom kalupu ili u prirodi mitologije te da jedno može biti odgonetnuto samo pomoću drugog. Štoviše, postoji obilje dokaza koji potvrđuju da je Knjiga mrtvih (Ritual)[3] bila zasnovana na mitologiji, a ne mitologija na temelju Knjige mrtvih. Zmija iz tame bila je u mitologiji zao reptil. U teologiji ona postaje obmanitelj ljudskoga roda. Ovdje je, dakle, početak sa samim mrakom koji je od iskona obmanitelj. Zmija, kao lik tame, u teologiji nastavlja biti službeni neprijatelj duša u eshatološkoj domeni. Eshatologija rituala zato se može shvatiti jedino pomoću mitologije. Neshvaćeni mit načinio je ritual tako duboko i teško shvatljivim. Možemo to usporediti s plesom kojeg promatra gluha osoba. Ona ne čuje glazbu prema ko-

zmajeva" ili krokodila drevnog Egipta). S druge strane Beith predstavlja Pradavnu majku, kasnije povezanu s Izidom, ali Neith je također bila Sethova supruga. U egipatskoj mitologiji to je Sobekova majka. U njegovom hramu nalazila se kapela (svetište) u kojoj je rođen Oziris. Jednako tako su kapele posvećene božici Ipet bile mjesta Ozirisovog rođenja. Različite su božice povezane sa Sethom, a neke su izravno ili neizravno Ozirisove majke te majke ili supruge krokodila. Ukratko se Apt odnosi na Ipet (p. prev.).

[3] Egipatsku Knjigu mrtvih prvi je preveo Sir Peter Le Page Renouf, proslavljeni egiptolog i kustos orijentalnih zbirki u Britanskom muzeju. Knjiga je objavljena 1890. pod nazivom "Ritual of the Dead". Knjizi mrtvih Edouard Naville i Wallis Budge nadodali su daljnje sekvence papirusa iz Novog kraljevstva i Trećeg međurazdoblja te neke magijske formule iz rimskog razdoblja. Iako je njegov prijevod manje poznat od Budgeovog, smatra se najpouzdanijim prijevodom Knjige mrtvih. Zainteresirani ga čitatelj može pronaći kao Volumen IV njegovih "Egipatskih i psiholoških eseja". (p. prev.)

joj je pokret usklađen i nema ključ za raspoznavanje karaktera koji glume u toj gluhoj drami. Ne možete shvatiti što oni rade i govore, jednako kao Manes u drugom svijetu, a da ne znate što su mislila i rekla ljudska bića u ovom primjeru, ako za primjer uzmemo da su oni predstavnici snage prirode, bogova i božica koji čine mitologiju.

Amenta je ogromna okamenjena formacija napučena mrtvim formama iz prošloga života u kojima će se rogate upadljivosti učenog neznanja vidjeti tek kao mrtve školjke namijenjene modernom muzeju. Zapravo je pravilo da se Egipat uvijek drukčije tretira od ostalog svijeta. Niti jedan egiptolog nikada nije posumnjao da Ritual još uvijek postoji pod krinkom gnostičkih i kanoničkih[4] evanđelja ili da je bio vrelo svih mudrosnih knjiga koje se pozivaju na svoje nebesko podrijetlo. U mitologiji — to jest u prvobitnom načinu izvođenja fenomena vanjske prirode — Oziris kao lučonoša u mjesecu bijaše raskomadan na četrnaest dijelova od strane zlog Setha tijekom posljednje polovice vremena od jednog mlađaka do drugog, a Seth predstavlja suprotnu snagu ili moć tame. Ponovno ga sastavlja i obnavlja njegov sin, voljeni Horus, mladi solarni bog. Ovaj se prikaz nije mogao načiniti ukoliko se nije znalo da se mjesečevo svjetlo svakog mjeseca ponovno punilo iz solarnog izvora. Tada se Horus, kao bog sunca i pobjednik nad Sethom koji predstavlja snage mraka, može nazvati ponovnim obnoviteljem Ozirisa u mjesecu. Na ovaj je način položen temelj prirodne činjenice u odnosu na znanost mitologije, a misterij prepušten u naslijeđe eshatologiji koja je naučna. Kako je bilo s raskomadanim, osakaćenim bogom u mitu, tako je i s umrlim Ozirisom koji je rekonstruiran za budući život i sastavljan malo-pomalo kao duhovno tijelo u jednom od velikih misterija Amente. U mitu Har-Makhu bijaše bog sunca

[4] Ono što je utvrđeno crkvenim kanonima ili pravilima.

obaju horizonata ili dvostruki ekvinocij koji predstavlja današnje sunce što se uzdiže iz donjeg svijeta kao pobjednik nad mrakom kako bi spojilo istok i zapad na Planini slave, kao povezujuću sponu kontinuiteta u vremenu između jučer i sutra. Obilježje je nastavljeno u eshatologiji kada Har-Makhu postaje Horus velikih misterija, Horus iz religijske legende koji je patio, umro i koji je pokopan u Amenti, koji se ponovno uzdiže iz mrtvih kao zimsko sunce, kao Horus u duhu koji visoko podiže znamenje svog suvereniteta. On je taj koji je načinio put, ne samo između dvaju horizonata, nego u vječni život, kao sin boga Ra — Sveti duh ili Duh sveti u eshatologiji.

Središnja veza u mitu, koja "povezuje sunčev krug s jučerašnjošću", sada je "posrednik između dvaju svjetova i dvaju života u vremenu i vječnosti."[5] Bio je to onaj koji je po riječima gnostika Pavla srušio "razdjeljujuće zidove" i "učinio oba jednim da bi u sebi mogao stvoriti novog čovjeka" i "pomirio ih oba u jednom tijelu", iako je kao dvostruki Horus, Har-Sam-Tani, načinjen jednim kada je stopljen i utemeljen kao jedna osoba u drugom misteriju Amente (Pogl. 42).

Mitologija ponavljanja u ritualu u osnovi je Ozirisova, ali s bljeskovima lunarnih i zvjezdanih mitova od početka. Naprimjer, antički genetriks Apt, kao božica konstelacije Velikog medvjeda, voditeljica nebeske vojske[6], bijaše u mitologiji noćni palitelj zvjezdanih iskra. U eshatologiji ona nastavlja kao gospodarica — nebeska zaštitnica duše; njoj, paliteljici svjetala u mračnoj noći, sada je izražena naklonost kao paliteljici života iz iskre u mraku smrti.[7] Ra je u mitu solarni bog prikazan suncem na nebu, a u eshatologiji postaje bog u duhu koji se naziva

[5] Rit., pogl. 42.

[6] Nebeskog saborišta.

[7] Rit., pogl. 137 B.

Svetim duhom i prvom osobom u trojstvu što se sastoji od oca bogova Atuma, Horusa sina i Svetoga duha Ra. Tri što također bijahu jedan čine Ozirisov kult; prvo kao tri obličja ili forme solarnog boga i nadalje kao tri forme boga u duhu. Na taj način omogućeno nam je praćenje oblikovanja egipatske eshatologije u mitološkom značenju.

U Ozirisovoj legendi ne postoji smrt već samo propadanje, promjena i periodičko obnavljanje; samo evolucija i transformacija u domeni materije i njezina pretvaranja u duh. U takozvanoj Ozirisovoj smrti nalazi se ponovno rođenje, a ne smrt, jednako kao u promjenama u vanjskoj prirodi. Na koncu dana sunčeva putanja pada i ostavlja boga sunca da bezizražajno pilji u mrak smrti. Thot (Tath), bog mjeseca, susreće ga u Amenti s Horusovim okom kao svjetlom što je trebalo obasjati mrak podzemnog svijeta. U godišnjem prikazivanju trećega dana stvoreno je svjetlo obnavljanjem u mjesecu. Oziris se tako ponovno podiže, a doktrina uskrsnuća na treći dan ostavljena je u nasljedstvo eshatologiji. Potonulo ili uranjajuće sunce pokopano je kao tijelo (ili mumija) u donjem svijetu Amente. Pri ponovnom podizanju u zoru transformirano je u dušu, uzvišenu elementalnu dušu koja prethodi bogu u duhu. Tako je bilo u mitologiji.

U eshatologiji su isti tipovi ponovno primijenjeni na ljudsku dušu koja je prikazana u tijelu kao neartikulirani, slijepi i spolno nezreli Horus, koji je umro tjelesno, ali je sačuvan u formi mumije da bi se transformirao u luminarnog Sahua[8] kada se ponovno podiže u slavi kao Horus — nebeski odrastao čovjek.

[8] Sahu je egipatska riječ koja označava duhovnu bit, to jest duhovnu bit umrlog u nebu. Prema popularnom vjerovanju nastaje iz mrtvog tijela. Priziva se u postojanje ceremonijom koja se izvodi nad pokojnikom. Iz relativno malo podataka kojima raspolažemo, šahu je istovjetan inkarniranom egu. U tom smislu predstavlja duhovnu bit, razvitak zemaljskih iskustava monade ili sjedinjenog trojstva, (p. prev.)

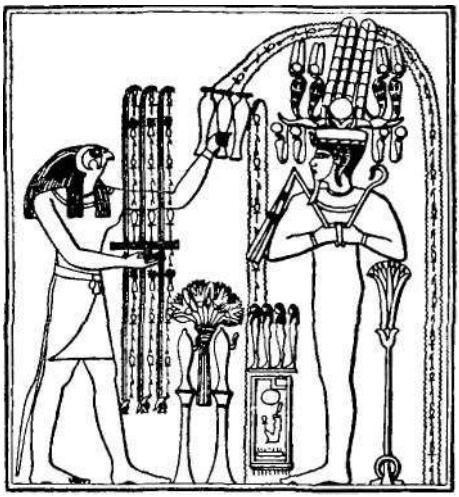

Horus daje život Ozirisu.

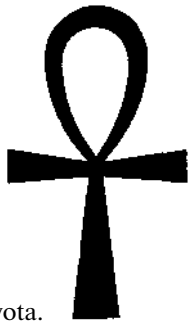

Ankh, simbol života.

"Ja sam uskrsnuće i život" savršena je interpretacija egipatske slike koju je Denon kopirao u hramu File[9]. Nebeski Horus portretiran je u činu podizanja preminulog Ozirisa s mrtvačkih nosila predstavljajući mu *ankh,* znamen života. Bio je život u osobi koja je provela uskrsnuće pa zato jest *uskrsnuće i život.* Kao takav on se jednostavno zauzima za dušu smatrajući je božanskim potomstvom boga oca, ne u smislu bilo kojeg povijesnog karaktera koji besmisleno pretendira na posjedovanje čudotvornih moći. Prije je bio uskrsnuće i život *kao solarni oživljavatelj u fizičkoj domeni,* kako je već utvrđeno u mitologiji. Ta različitost između mitologije i eshatologije čini manje i velike misterije. Manji su po svom podrijetlu bili djelomično socio-

[9] *Egypt,* vol. II, pl. 40, No. 8, str. 54.

loški. Činili su ih običaji i ceremonijalni rituali totemizma. Veliki misteriji su eshatološki i religijski. Primjerice, preobrazba dječaka u odraslu osobu ili djevojčice u ženu u totemičkim misterijima primjenjivana je doktrinarno na transformaciju duše u misterijima Amente. U primitivnih rasa, kao što su australski Arunte, misteriji ostaju uglavnom totemički i sociološki, iako su pomiješani s religijskim osjećajem. Veliki su misteriji usavršeni u egipatskoj religiji i oni se očituju u ritualu kao misteriji Amente.

Od početka do kraja pisanog Rituala *(Egipatska knjiga mrtvih)* pronalazimo da je zasnovan na mitološkom predstavljanju koje bijaše primarno. Mitološka reprezentacija prvo je primijenjena na fenomen vanjske prirode. Ovaj je način prikazivanja nastavljen i ponovno primijenjen na ljudski duh u eshatologiji. Egipatski mitovi stoga nisu izumi osmišljeni za tumačenje rituala. Totemičko slikovito predočenje postojalo je otprije. Ovaj je način, ili model, nastavljen i u mitologiji. Ritualno podizanje (iz mrtvih) postaje religiozno u fazi eshatologije; ne nastaje kao tumačenje mitologije i totemizma. No, sve dok se ne razluče različite faze, ritual se ne može pročitati — ono što je zasnovano na razumijevanju ili mentalnom statusu mislioca. U mitologiji je bog sunca, koji u primarnoj formi bijaše Ptah (Khepr), stvoritelj potpunog sunčevog kruga kao utemeljitelj i otvaratelj niže zemlje; taj solarni put je lik za uvijek, vrsta vječnog vremena u vremenu. U eshatologiji, bog u duhu koji je Ra, Sveti duh, jest "bog koji je stvorio (ili otvorio) vječnost" (Pogl. 15). Jedan je na fizičkoj osnovi, drugi na duhovnoj razini. U mitologiji, sedam primordijal-

Ptahova obličja.

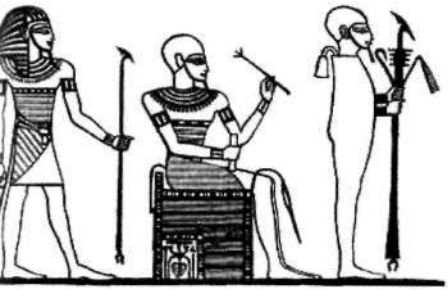

nih snaga što prolaze kroz različite faze — elementalne, zvjezdane ili lunarne — uvijek u skupini od sedam, konačno postaju sedam duša boga Ra koji u mitologiji postiže vrhovnu vlast kao bog sunca, a također kao Duh sveti. Odavde proizlazi doktrina o sedam duša u čovjeku, kao sedam darova Duha svetog u eshatologiji. U mitskom prikazivanju Sothis na dan Nove godine iznosi na vidjelo (ili rađa) dijete čije majčinstvo preuzima Hathor ili Izida. Ovo se obilježje koristi u eshatologiji rituala kada Manes[10] u Amenti moli za ponovno rođenje kao čisti duh i kaže:

"Daj da živim (ili da se podignem i nastavim dalje) između Sothisovih stisnutih koljena."

Ponovno rođenje djeteta u Sothisu bijaše obnavljanje godine, a Sothis je prikazan kao ženski lik pomoću Hathor kao one koja rađa između svojih koljena, ili, kako se na drugom mjestu navodi, njezinih *kheptu* tj. njezinih bedara. U misterijima Amente Manes je rođen između bedara Nun. Ovdje je vidljivo mjesto rođenja savršenih duhova smješteno u Sothisu, otvoritelju godine i donositelju djeteta u rođenje na obzorju ili Planini slave. Na ovaj se način noćno nebo osvjetljava zvjezdanim učenjem

[10] Manes — deificirani duhovi predaka dobrohotnih sjenki, za razliku od larvi i lemura koji su zloćudni. Čini se da je riječ izvorno označavala vrstu titana, habiba ili dhyanija i da je uvrštena u niz patrijarha, heroja i manesa koji su djelovali kao božanski instruktori ranijih rasa. Kasnije, u antičkom Rimu, nastaje degradacija imena. Ono se počinje primjenjivati za astralne sjene ili stanovnike kama-loke naklonost kojih se u mnogim zemljama tražila žrtvenim darovima. Ponekad imaju osvetnički aspekt, kao u Vergilija, koji bolna pročišćenja duše prije odlaska u Elizij opisuje: "Svaki od nas podnosi vlastitog Manesa." Rimski su filozofi Manes poistovjećivali s ljudskom dušom ili monadom; larve ili lemuri za njih su sjena astralnog svijeta, odbačeni dijelovi ljudske monade pri usponu ili dosezanju devahana (p. prev.).

(predajom) koje bijaše mitsko u astronomiji i riječima božanske mudrosti u kasnijoj eshatologiji kada su misteriji prikazivani u Amenti.

Egipćani su koristili zvijezde za ilustriranje misterija izvan vidokruga. Pobjeda Horusa nad Sethom ili nad Apapom, zmajem suše i mraka, ilustrirana je u stelarnom mitu godišnjom pojavom ili izlaskom Oriona te položajem konstelacije Škorpiona koja se nalazi na suprotnoj strani horizonta. Egipćanin kome se približava smrt mogao je leći i pogledati u budućnost uobličenu u zvjezdanim nebesima. Kako je bilo s Ozirisom ili Horusom, tako je trebalo biti i s njim. Put je ucrtan, mapiran, zvijezde vodilje bijahu vidljive. Njegov lijes ili kovčeg novoga rođenja mogao se vidjeti u živoj kući majke. Ponovno se podigao u duhu kao dijete Sothisa. "Pridružio se društvu svetih sahua" u Orionu s kormilarom Horusom koji je oprezno motrio na lađi ili bar-

Raova lađa.

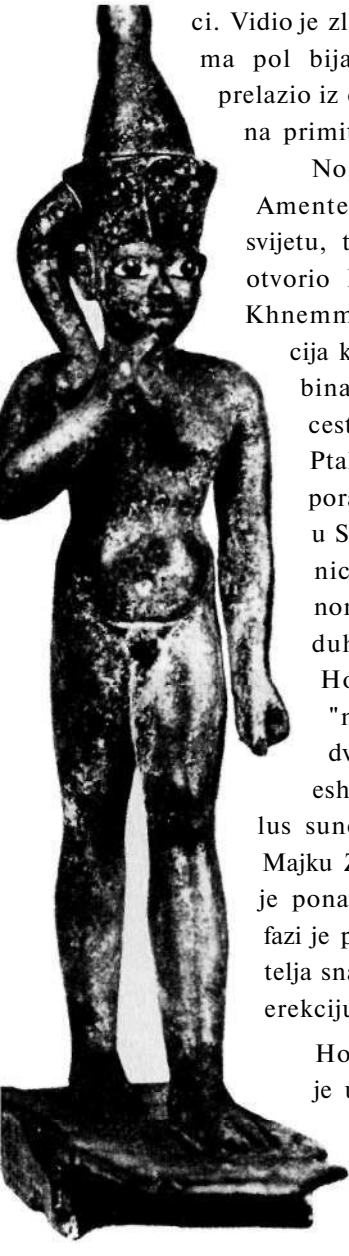

ci. Vidio je zlatne otoke u nebu vječnoga mira kojima pol bijaše vječni jutarnji položaj. Dok je prelazio iz ovoga života, Raova lađa bila je spremna primiti njegovu dušu.

No, ipak je potrebno ocrtati same temelje Amente. To je opipljiv prag prema drugome svijetu, tajna ali čvrsta vječna zemlja koju je otvorio Ptah kada su on i njegovih sedam Khnemmua podigli Tat stup za zimskoga solsticija koji ima moć povratka iz najvećih dubina, i koji na taj način dovršava vječnu cestu. U eshatologiji je to bog u osobi kao Ptah-Sekeri ili Ozirisova kralježnica i potpora univerzuma. Horusovo podizanje Tat u Sekhemu bijaše dizanje Ozirisa iz grobnice, ponovno uzdignuti otac-sin u tipičnom uskrsnuću i kontinuitetu ljudskog duha u životu poslije smrti. Lik Amsu-Horusa koji se podiže u uskrsnuću ili "nastanku", s ukrućenim udom, ima dva značenja: jedno mitološko, a drugo eshatološko. U mitologiji *on* oslikava falus sunca i stvaralačku snagu koja oplođuje Majku Zemlju. U eshatologiji je slika erekcije ponavljana kao simbol uskrsnuća; u ovoj fazi je pretpostavljeni fizički bog, lik obnovitelja snage, tipičan za uskrsnuće ili ponovnu erekciju smrtnika u duhu.

Horus dijete s prstom u ustima prikazan je u znaku Vage u vrijeme jesenskog ekvinocija, točke u kojoj sunce počinje

---

Harpokrates, Horus dijete s prstom u ustima.

slabjeti, postajući impotentno. Ovo Egipćani nazivaju "malo sunce". Bilo je personificirano malim Horusom koji je tonuo u Had kao pateće sunce da ne bi umro u vrijeme zimskog solsticija. Transformiran bi se ponovno uzdignuo i vratio u punom sjaju i snazi za ekvinocija u vrijeme Uskrsa. To je bila materija solarnih mitova te također života u vegetaciji i u postavljenoj vodi. U eshatologiji Horus dijete tipično je obilježje ljudske duše koja je inkarnirana u krvi Izide, neokaljane djevice, da bi se stvorilo tijelo i da bi bio rođen u smrtnom ruhu na zemlji kao sin Geba (Geb ili Seb) te da bi patio od svih muka i nesreća koje donosi smrtnost. On silazi do Amente kao duša koja tone u mrak smrti, i kao duša je bio pretvoren, promijenjen i uzveličan da bi se ponovno uzdignuo i postao besmrtan kao duh usavršen sukladno eshatološkim učenjima. Kratka lista pokazat će kako su određene vrste životinja koje pronalazimo u mitološkim slikovnim prikazima nadalje bile prikazivane u eshatologiji.

Tip snage	Mitski	Eshatološki
Kornjaš	= Sunce kao onaj koji transformira	= Bog kao ono što se samorazvija
Zmija	= Obnavljanje	= Vječni život
Ibis	= Glasnik	= Riječ ili logos
Šakal	= Onaj koji vidi u mraku	= Vodič u smrti
Junica	= Mjesec	= Djevica majka
Sokol	= Duša sunca	= Ra, nebeski duh
Riba, tele ili janje	= Mladi, ponovno rođeni bog sunca	= Mesija

U mitologiji **reptil** Apap (Apofis) leži u Jezeru tame, gdje zalazi sunce, kao vječni protivnik svjetla s kojim ratuje čitave noći i tijekom cijele zime. On pokušava prepriječiti put suncu u donjem svijetu. U eshatologiji je ljudska duša umjesto sunca ta koja se mora boriti sa suprotstavljenim monstrumom za vrije-

me probijanja puta koji vodi u Amenti. Ista je scenografija služila, kako je već prikazano, za ilustraciju misterija u religijskoj i duhovnoj fazi.

Za Poglavlje 64 Rituala *(Knjiga mrtvih) zna* se da je postojalo u vrijeme kralja Septia iz Prve dinastije, kojeg Maneto naziva Usaiphais. Bilo je to prije više od 6000 godina. Ovo poglavlje iz "Knjige života" recitiralo se pri izlasku na dan kako ne bi došlo do zadržavanja na putu za Duat (Tuat ili Dwat), bez obzira radi li se o ulasku ili izlasku, za uzimanje svih obličja koje osoba poželi i da ne bi umrla po drugi put. Ako se ovo poglavlje poznaje, osoba postaje pobjednik na zemlji (kao i u donjem svijetu) i izvodi sve stvari koje čini živi. Poglavlje je i onda bilo toliko staro da se gubi iz vida, a ponovno je otkriveno "na ploči boga Hennua (ili Sekrua)". Otkrili su ga majstori graditelji u vrijeme kralja Septia Pobjedonosnog. Kada je ovo poglavlje sastavljeno, primarne snage prirode bile su sjedinjene u jednom bogu koji je prikazan kao gospodar dvaju lica, koji je "ključao putem vlastitog svjetla", "Gospodar uskrsnuća, koji je izašao iz sumraka i rođenje kojeg je iz Kuće smrti". To jest, kao solarni bog koji bijaše Atum na jednom obzorju i Horus na drugom. Zbog toga je gospodar dvaju lica.

Manes govori o skladu s obilježjem sina koji kazuje ocu: "On je ja i ja sam on." U to vrijeme kroz zemlju su podzemne putove gradili Ptah i njegovi patuljasti radnici. Duh svijeta stvoren je na novoj *terra firma,* u zemlji vječnosti, nad koju je bog sunca izlijevao svoj noćni sjaj kada je osvjetljavao Duat svojom neopisivom slavom (Pogl. 15). "Gospodar uskrsnuća" kao solarni bog tada postaje gospodar uskrsnuća kao stvoritelj navijek živućih duša.

Egipatska teologija stoga bijaše temeljena na mitologiji što joj je prethodila; to joj je dalo karakter i značaj. Tako je s hebrejskom i kršćanskom teologijom. Ali između njih ovdje postoji razlika. U Egiptu je mitologija opstala tako da su se počeci teo-

logije mogli spoznati i ispitati; bili su poznati učiteljima misterija, a na početku se podrijetlo ukazivalo u svrhu provjeravanja. Komentar koji je djelomično bio inkorporiran u tekst Poglavlja 17 preživljuje kako bi pokazao razvitak teologije iz mitologije i potrebna tumačenja, kako bi se shvatila Knjiga mrtvih. Bila su to ona neophodna tumačenja što su tvorila gnozu ili mudrost "učitelja misterija svete riječi", dok su hebrejska i kršćanska teologija prihvatile manje neophodno znanje o početku, način primjenjivanja komparativne metode i provjeru lažnih ili krivih postavki.

U kršćanstvu su misteriji proizvedeni iz magle. Uzeto je zdravo za gotovo da je magla neprobojna i da se kroz nju nikada ne može vidjeti, dok se misterije rituala može pratiti u dvije faze — mitologije i eshatologije. Glavna razlika između mita i eshatologije jest da je jedan predstavljen zemljom u vremenu, a drugi zemljom u vječnosti. Uzmemo li doktrinu uskrsnuća od mrtvih, duša što se ponovno podiže isprva je, u mitologiji, bila duša svjetla koje se vraća, duša života u vegetaciji ili daljnjih elementarnih snaga; duša u vanjskoj prirodi. Naprimjer, duša života kao izvor pića pojmljena je u elementu vode, a viđena također u bilju i prikazana u ribi. Nadljudski tip bio je diviniziran u Horusu. Duša života, kao izvor disanja, pojmljena je u vjetru i oslikana kao lav. Nadljudski tip bijaše diviniziran u liku boga Shu (Sua). Duša hrane bijaše pojmljena na zemlji i prikazana guskom koja polaže jaja. Nadljudski tip bio je diviniziran u Gebu.

U masonskim i drugim poznatim misterijima, antičkim ili modernim, inicijant je nosio povez preko očiju kada bi ulazio u prostoriju za primanje. U egipatskim misterijima taj lik je Horus u mraku, ponekad nazvan slijepi Horus, An-ar-ef. U mitu, Horus je sunce u mraku Amente i dubini zimskog solsticija. On je prototip "slijepog Oriona koji žudi za jutrom" i Samsona "bez očiju u Gazi". Karakter se pronalazi u mitološkom prikazu prirodnog fenomena, a poslije je nastavljen u eshatologiji. Isti tip služi u

dvije kategorije fenomena koje se ovdje razlikuju kao mitološki i eshatološki. U kategoriji eshatologije slijepi Horus oslikava ljudsku dušu u tami smrti gdje je slijep zbog gubitka vanjskog vida. Ova dualnost može služiti za tumačenje dvostrukog predstavljanja očiju. Prema hijeroglifskim slikovnim prikazima Horus je bez očiju ili slijep u jednom znaku ili obilježju. Također je portretiran na drugom kao princ vida ili dvostrukog viđenja. To je, sukladno mitu, lik izlazećeg sunca i zalaska na pokrovnoj ploči kovčega Ozirisa u Amentiju. U eshatologiji je to Horus, gospodar dva oka ili dvostrukog vida — to jest, vidovitosti ili proročke moći — onaj koji vidi u duhu s blagoslovljenim viđenjem koje je postigao u smrti. Promjene od jednog karaktera ili značajke u druge, predočene u misterijima skidanjem poveza s inicijanta, namjerno su zabljesnule slavom svijeta. Egipatska knjiga mrtvih jedini je zapis o toj dvostrukoj osnovi misterija.

Navedeno je dovoljno kako bi se pokazala metoda rituala i način na koji je utemeljena eshatologija egipatske religije u oblikovanju široke egipatske mitologije. Knjiga mrtvih je Egipatska knjiga života. Ona je prekršćanska riječ Boga. To učimo iz priča koje daje o sebi.

Pripisana je bogu Ra, kao inspirirajućem Svetom duhu. Ra je bio otac na nebu koji je imao titulu *Huhi,* vječni, iz čega izvodimo hebrejsko ime Ihuh. Riječ je dao Bog otac uvijek dolazećem sinu kao onome tko je očitovatelj za oca. Bio je to Horus, koji je kao dolazeći sin *lu-sa* ili *lu-su,* i kao princ mira, *lu-emhetep.* Horus sin je Riječ u čovjeku. Na taj način govornik u liku (s obilježjem) Horusa kazuje:

"Ja zborim njegove riječi — Raove riječi — ljudima sadašnjeg naraštaja i ponavljam njegove riječi — Raove riječi — ljudima sadašnjeg naraštaja i ponavljam njegove riječi njemu koji je lišen daha" (Pogl. 38).

To jest kao Horus, onaj tko govori ili logos, koji izgovara riječi Ra oca na nebu živima na zemlji i Manesu u Amenti

kada silazi u Had, ili kasniji pakao, kako bi propovijedao duhovima u zatvoru. Riječ ili kazivanja na taj način počinju s Raom, ocem na nebu. Izrekao ih je Horus sin, i tada su ih zapisali u hijeroglifima prsti Taht-Aana (Thot-Aana) za vođenje ljudi, a oni su činili osnovu Knjige mrtvih. Ra je odredio da njegove riječi, kao one koje su izvele "uskrsnuće i slavu"[11], trebaju biti zapisane od strane pisara Taht-Aana, kako bi se stvorila riječ istine i djelotvornost Ozirisove pobjede nad njegovim neprijateljima. I to je proglašeno u otvaranju poglavlja da se tom nalogu pokorio ili da ga je preveo Thot (That ili Tot).

Knjiga mrtvih označava ili ukazuje na posjedovanje znanja o spasenju od druge smrti, zajedno s putovima i načinima postizanja vječnoga života. Obredi su izvođeni u drami Ozirisovih misterija. Zbog toga Oziris kaže da se sloboda od propasti može osigurati pomoću te knjige u koju vjeruje i pomoću koje nepokolebljivo i čvrsto ostaje. Predmet riječi moći, magijskih invokacija, pogrebnih ceremonija, pročišćujućih suđenja jest uskrsnuće smrtnika u vječni život. Otvarajuće poglavlje je opisano kao "riječi" koje donose uskrsnuće na Planini slave, a završna poglavlja pokazuju umrlog na vrhuncu postignuća. On se pridružio gospodarima vječnosti u "Ozirisovom krugu" i po izgledu na vlastito ljudsko biće u "liku kakav imaše na zemlji", ali promijenjenom i proslavljenom (Po-

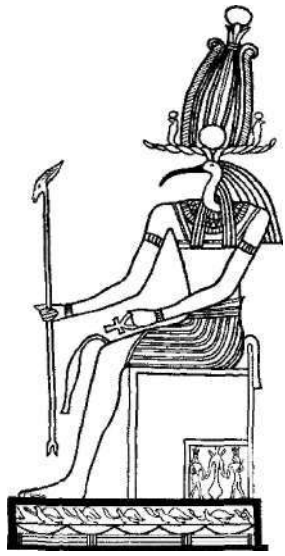

Prikaz Boga Thota

[11] Rit., pogl. 1.

gl. 178). Stoga bi najtočniji i najrazumljiviji naslov Knjige mrtvih (predočen u 186. poglavlju) bio "Ritual uskrsnuća", knjiga božanskih riječi zapisanih od strane Tahta i čuvana od strane Horusa sina koji se oslovljava, kome se upućuje kao "onom koji vidi oca". Manes mu dolazi sa svojom kopijom teksta pomoću koje je prošao put do Amente, kao hodočasnik sa svojim svitkom. On kliče:

"O, ti veliki vidioče koji motriš svog oca! O čuvaru Tahtovih knjiga! Ovdje sam ja proslavljen i ispunjen s dušom i moći, i opskrbljen Tahtovim zapisima, nebeskim tajnama za rasvjetljavanje tame donjeg svijeta."

S time je Manes opremljen, a Riječ boga personificiranog u Horusu prethodi pisanoj riječi boga, a kada su riječi moći zapisane od strane Tahta, pisara istine, bijahu doznačene Horusu kao riječ Gospodnja i sačuvane kao dragocjen zapis njega koji sam bijaše riječ; prvo riječ moći kao utemeljitelju, a tada riječ u istini ili stvaranju istine kao izvršitelju. Kada su božanske riječi zapisane, nastale su skripte od kojih su najranije pripisane Hermesu ili Tahtu, slavnom i čuvenom autoru svih svetih zapisa. I sada pronalazimo da su riječ osobe i pisana riječ, zajedno s doktrinom riječi prema antičkoj mudrosti, više ili manje rasprostranjene te da još uvijek žive u Egipatskoj knjizi mrtvih. Magične riječi snage, kada ih zapiše Taht, postaju jezgra Rituala koji je kasniji u usporedbi s astronomskom mitologijom i drugim formama znakovitog jezika te uglavnom pripada Ozirisovoj religiji.

Poglavlje 2

Magične riječi

Mistična riječ snage od početka bijaše ženska. Apt je u Ombosu štovan kao "Živuća Riječ". Uzvišeni tip te snage nošen na Shuovoj glavi je stražnji dio lavice, znak njezina spolnog potencijala. Bedro ili *khepsh* Apta također je tipična Ur-heka — simbol velike magijske moći. Ur-heka, ili magični znak, prethodi riječima, a riječi prethode pismu. Velike magične riječi moći pripisuju se Izidi, čija je riječ moći u ljudskoj sferi bila personificirana u Horusu djetetu; njezina riječ proizlazi iz tišine. To je riječ učinjena mesom (tijelom) u smrtnoj sličnosti, duša lišena krvi. Dijete Horus se, međutim, očituje u različitom fenomenu kao Riječ-Moć koju emanira Izida, u vodi, u vegetaciji, u poplavi i konačno u krvi djevičanske majke.

Prvi Horus bijaše Riječ-Moć, drugi je Riječ — koja je načinjena Istinom u Horusu, Mat, *t-kheru.* Riječ moći bijaše Utemeljitelj, a prati je Horus Izvršitelj. Titula ne znači jednostavno Riječ Istine, Istinski Logos (Celso) ili Istinski glas (Plutarh) već označava Riječ-stvorenu-Istinom ili Zakon Horusa Pobjednika, očevog vlastitog pomazanog sina koji je izvršio ili proveo Riječ Moći. To je Horus riječ Moći personificirana kao malo dijete ko-

je preživljava kao čudesni dvogodišnji ili trogodišnji djelatnik u apokrifnim Evanđeljima. Njemu se pripisuju čuda, čuda malog djeteta kao Riječ Moći Osobno. On također izgovara Riječ Moći pri izvođenju svojih zapanjujućih čuda.

Magične su riječi usmeno priopćivane u misterijima s usta na uho. Nisu zapisivane da bi se poslije mogle čitati. U Knjizi mrtvih sjećanje je umrlom obnavljano riječima moći koje je on primao za života da bi ih se sjetio u smrti. Govornik u Poglavlju 90. kaže:

"O, ti koji obnavljaš sjećanje u ustima mrtvih kroz riječi moći koje oni imaju, dopusti da moja usta budu otvorena kroz riječi moći koje imam."

To znači da je vrlinom znanja obnovljeno sjećanje, tako da se umrli prisjetio božanskih riječi. Platon je učio da je znanje o prošlim životima u ljudskoj preegzistenciji i da se osobama u ovome životu obnavlja pomoću sjećanja. Podrijetlo doktrine nedvojbeno je egipatsko, ali načinjeno je na temelju izobličenja izvornog učenja. To se obnavljanje ili vraćanje sjećanja pojavljuje Manesu u Amenti nakon smrti, a zapamćene stvari pripadaju prošlom životu na zemlji. Riječi moći nisu samo izgovorene. One su jednako tako predstavljene u opremi mumije, ponekad nazvane njezinim ukrasima ili ornamentima. Naprimjer, riječ za spasenje predočena je Izidinom krvlju s crvenom Tet kopčom; riječ za trajnost ili opstojnost bijelim kamenom; riječ za uskrsnuće skarabejom; riječ za vječni život križom nazvanim *ankh*. Bile su to forme magičnih riječi izražene u fetiš likovima (amuletima) ili kipićima.

Manes u Amenti započinje svoj put napuštanjem zemlje kada se njegova usta zatvaraju u smrti. Usta ponovno za njega otvara Ptah ili Turn, a That ga opskrbljuje velikim magičnim riječima moći što otvaraju svaka vrata. Bile su napisane na svitku papirusa kojeg je u svojoj ruci nosio hodočasnik koji kroči kroz niža područja podzemnog puta sunca.

Takozvana Knjiga mrtvih je egipatska Knjiga života — život sada, život poslije, vječni život. Doista je bila knjiga života i spasenja, jer je sadržavala stvari koje je trebalo izvršiti u životu ovdje i poslije kako bi se osigurao vječni kontinuitet[12]. Kada duša odvojena od tijela prijeđe u smrt ili kada se smjesti u zemlji života, uhvati se i privije svoj svitak za život. Kao knjiga života ili riječ spasenja, pohranjena je u kovčeg s mrtvim. Pokazivala je put prema nebu objektivno kao i subjektivno, budući da je nebo u astralnim mitovima mapirano. Manes ulazi u Amentu sa svitkom ili rolom papirusa u ruci, a ona odgovara onoj koja je pohranjena u njegovom kovčegu. Svitak sadrži pisanu riječ istine, riječ magičnih moći i riječ života. Veliko pitanje za njega sada je u kojoj je mjeri učinio riječ boga (Ozirisa) istinom i postavio je protiv snaga zla u svom zemaljskom životu. Riječ koju nosi sa sobom napisao je Taht-Aan, pisar istine. Drugu riječ je napisao tijekom života on sam, a zapis će ga čekati u Sudbenoj dvorani ili Dvorani suđenja na dan vaganja riječi kada će Thot pročitati životni zapis da bi vidio koliko se slaže, koliko odgovara pisanoj riječi i u kakvoj je mjeri ispunio riječ u istini da bi zaslužio vječni život. Osjećaj grijeha i odvratnosti prema nepravdi moraju biti posebno oplakani kada je poučeno da su svaka riječ, jednako kao i svako djelo, izvagani na vagi istine na dan obračuna (procjene) koji je nazvan Sudbenim danom. Pitanja koja se postavljaju Manesu pri ulasku u Amenti jesu:

"Je li dovoljno ustrajao u životu da bi ponovno živio u smrti? Je li polučio dosljednost i snagu ili istinu karaktera da bi opstao u nekoj drugoj trajnijoj formi osobnosti? Ima li dovoljno snage da inkorporira svoju dušu ponovno, da klija i raste i da rastrgne povoje mumije u proslavljenom tijelu Sahua? Je li on prava mumija? Je li kralježnica čvrsta? Je li srce na pravom mjestu? Je li sijao za vječnost u sjemenom polju vremena? Je li

[12] Rit., pogl. 15, himna 3.

ostvario Ozirisovu riječ, riječ napisanu na roli papirusa, istinu protiv svojih neprijatelja?"

Poglavlja za otvaranje Duata, za odnos s neprijateljima u Donjem svijetu, za pobjednički ishod, a time i dobivanje krune pobjede, za otklanjanje neugodnosti sa srca suca, teže pokazati putove postizanja vječnoga života pomoću stjecanja posjeda vječne duše. Manesu je rečeno da će imati sigurno mjesto ponovnog rođenja u Anuu pomoću knjige Tahtovih božanskih riječi koje sadrže gnozu ili znanje o stvarima što se moraju učiniti na zemlji ili u Amenti. Istina se spoznaje pomoću Horusovih riječi koje je That zapisao u Knjizi mrtvih, ali izvršenje ovisi o Manesu i njegovom ostvarenju riječi istine. To je jedini put spasenja ili sigurnosti za dušu, jedini način postojanja istinskim bićem koje će zauvijek ostati kao čisti duh.

Egipćani nisu imali namjesničko ispaštanje, nisu imali imputiranu ili pripisanu pravednost, niti spasenje iz druge ruke. Niti jedan inicijant u Ozirisove misterije nije mogao gajiti nadu u dosezanje neba na galilejskoj liniji slave. Njegov put u Amentu bio je presudniji i odlučniji, a Manes ga je morao prelaziti uz vodstvo riječi, tako da je korak po korak, djelo po djelo, sebe morao učiniti istinom. U liturgijskim ili obrednim uputama Poglavlje 72 kaže da će Manes, koji ju je poznavao na zemlji i zapisao je na svom kovčegu, biti sposoban ući i izaći danju pod bilo kojim obličjem koje odabere i kojim može prodrijeti u svoje mjesto boravka te također doći u Aarru polja mira i obilja, gdje će zauvijek cvjetati, pa čak i da se nalazi na zemlji[13]. Ako se poznaje Poglavlje 91, Manes će poprimiti formu cjelovito opremljenog duha (Khu) u donjem svijetu; neće biti zatočen iza bilo kojih vrata Amente, i da želi ući ili da želi izaći. Poglavlje 92 je ono koje otvara grobnicu duši i sjeni osobe kako bi mogla izaći na dan i zagospodariti svojim stopalima. Knjiga podržava duh

[13] Rit., 72, 9, II.

umrlog u Podzemnom svijetu, spašavajući osobu svih zlih stvari (Pogl. 148). Postoji još jedna knjiga gdje duhovi stječu snagu time što poznaju imena bogova južnoga neba i sjevernoga neba. TIBETANSKA KNJIGA MRTVIH JE PRVENSTVENO KNJIGA ZNANJA ILI MUDROSTI, JER SADRŽI SPOZNAJU O MISTERIJIMA.

ZNANJE je bilo iznimno važno. Manes probija svoj put kroz Amenti onime što zna. Umrli u jednoj od svojih poniznih molbi i molitvi kaže:

"O, ti brodu vrta Aarru, dopusti mi da budem prenesen onome kruhu tvog kanala kao moj veliki otac koji se pokrenuo naprijed u nebeskom brodu, *jer ja te poznajem* (Pogl. 106)."

Znao je jer je, kao što vidimo, naučio nazive svakoga dijela lađe u kojoj su duhovi plovili. Znanje bijaše moć, a gnoza bijaše znanost učitelja misterija i gospodara znakovnog jezika. Neznanje bijaše najstrašnije i smrtonosno. Kako netko može putovati u drugi svijet a da ne poznaje put? Put u Amenti bijaše naznačen topografski, vrlo blisko povezan s putovima u Egiptu, od kojih glavni bijaše vodeni put velike rijeke. Pravci, nazivi, zaporke uobličavani su u pismo i polagani zajedno s mumijom umrlog. Ako su ove upute i nebeska učenja naučeni srcem, ako su prevođeni u riječ koja je za života učinjena istinom, tada je to Knjiga mrtvih u životu ako je život postao Knjigom života u smrti. Riječ je dana da bi mogla biti učinjena istinom ako se koristi kao sredstvo učenja puta putem poznavanja riječi.

Put života u tri svijeta, onoga na zemlji, Amenti i nebu, ostvarivao se poznavanjem riječi boga i stvarajući je istinom u obrani od svih moći zla. **Prema toj ranijoj Bibliji, smrt dolazi na svijet pomoću neznanja, a ne znanja, kao u kršćanskoj karikaturi egipatskog učenja**. Hermes kaže: "Bezbožnost duše je neznanje. VRLINA DUŠE JE ZNANJE."[14] Osim u znanju, za dušu nije postojao drugi život, a spasenje se nalazilo jedino u ostvarenju

14 *Corpus Hermeticum*.

istine. Ljudska duša Neferubena je mudra i upućena duša, jedna od Khu-Akarua; on je majstor spoznaje (GNOZE), poznavatelj ili duša koja zna, pa zato neće biti uhvaćen u mrežu poput neuke ribe. ZNANJE ima primarnu važnost. Na ovim njegovim putovanjima i teškoćama nužno je da umrli *zna.* Putem znanja je on podignut i njime pronalazi svoj put u mraku. ZNANJE je njegova svjetiljka i njegov kompas. Imati znanje znači biti gospodarom nebeskih moći i magičnih riječi. Neznanje će ga učiniti plijenom svih vrsta laži prepredenih neprijatelja koji vrebaju. On kontinuirano pobjeđuje svojim znanjem na putu, kao putnik s kartom i kao onaj koji se već prije upoznao s lokalnim jezikom. Odavde proizlazi potreba za GNOZOM i inicijacijom u misterije.

Oni koji su poznavali pravo ime boga bili su u posjedu riječi koja je predstavljala moć nad božanskim, pa se zato koristila riječ moći koja je trebala biti djelotvorna. Umjesto da se pozivaju na ime boga u molitvi, koristili su ime kao riječ boga. Kako su te riječi i magijski misteriji bili sadržani u pisanjima, bilo je nužno poznavati pisanja u kojima su gnoze religijski sačuvane kako bi bile u posjedu riječi moći. Tako su fraze velike magijske djelotvornosti u Knjizi mrtvih (Ritualu) nazvane "riječi koje postižu". One postižu pogodnu ili povoljnu aktivnost nadljudske moći kojoj je molba ili apel upućen. *Stvarati* magiju značilo je prikazati ili uputiti (izvesti) molbu na znakovnom jeziku koji, poput riječi, bijaše namijenjen primoravanju (postizanju), a takav magijski način djelovanja bio je način postizanja, prisiljavanja i vezivanja nadljudskih moći. Magija je također bila način sporazumijevanja i slaganja sa snagama koje su pojmljene u elementima. *Quid pro quo* kao krv bijaše najprimitivniji oblik krvnog saveza. Davanje krvi kao hrane bilo je davanje života kao način življenja.

Poglavlje 3

Putovanje Podzemnim svijetom

Ritual (Knjiga mrtvih) se otvara uskrsnućem, ali to je uskrsnuće u zemlji Amente, ne u vječnome nebu. To je uskrsnuće tijela-duše što izranja u prilici boga mjeseca iz mraka smrti. Prve riječi Rituala su:

"O, Biće Amente (Oziris), That (Thot) vječni kralj je ovdje!"

On dolazi kao jedna od snaga koje se bore za osiguranje Ozirisove pobjede nad svim njegovim protivnicima. Nakon života na zemlji slijedi uskrsnuće u Amenti, zemlji vječnosti, za ljudsku dušu razvijenu na zemlji. Tamo su se težnje za uskrsnućem u duhu i vječnim životom na nebu morale ostvariti pomoću drugih i bolnih vježbi i mnogim vrstama pročišćenja kojima se duša mogla usavršiti kao uvijek živući duh. Morala se izvesti riječ obećanja i učiniti istinom, da bi Ma-Kheru zaslužio besmrtnost i osigurao beskrajni kontinuitet. Svatko tko je umro bio je u posjedu duše tijela koja prolazi u Amentu da bi postala Oziris ili slika (lik) boga u materiji, premda to nije bio svatko tko bijaše ponovno rođen ili ponovno obnovljen na sliku i priliku boga Ra, da bi postigao stanje Horusa koje je prikazivano *kukuljicom* nebeskog sokola. Izranjanje ili pojavljivanje u Amenti bijaše iz-

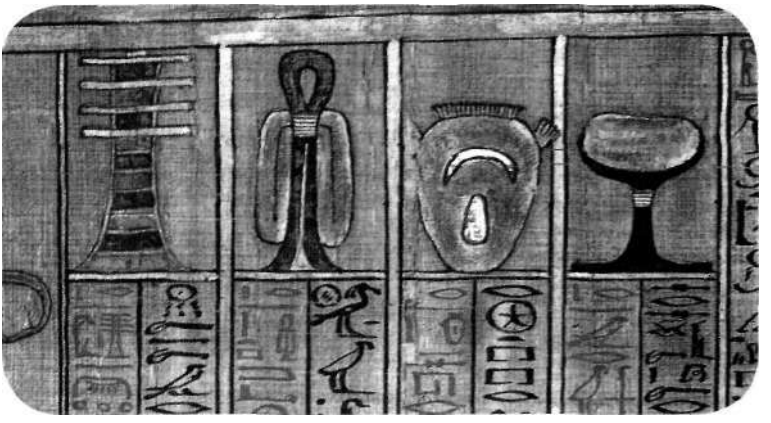

Vinjete iz Knjige mrtvih pisara Anija pokazuju amulete kojima su ilustrirana poglavlja 155, 156, 29B i 166.

lazak ljudske duše iz kovčega, iz grobne tmine u neko obličje osobnosti kakvo je oslikano u Sjeni ili Ba, ptici duše s ljudskom glavom, koja pokazuje nagovještaj i obznanjenje ljudske duše. Ozirisu bogu Amente u formi mumije na ovaj se način obraća Oziris N. ili Manes:

"O, ti bez daha, dopusti mi živjeti i biti spašen nakon smrti" (Pogl. 41).

To se upućuje Ozirisu koji živi vječno. Iako leži kao mumija u Amenti, bez daha i bez pokreta, bit će samooživljen kako bi ponovno ustao. Spasenje je obnova za drugi život; biti spašen znači ne prolaziti kroz patnje druge smrti, ne umrijeti drugi put. Prema egipatskoj misli, spašeni su živi, a dvaput umrli su prokleti. Život poslije smrti je spasenje duše, a oni koji nisu spašeni umiru po drugi put — sudbina koju nije moguće izbjeći pomoću bilo kojeg pogrešnog vjerovanja u zavrjeđivanje Horusa ili učinkovitost plaćanja ili okajanja krvlju. Njihovim zastupničkim otkupljenjem nije im se moglo osigurati nebo.

Knjiga mrtvih nije knjiga pređivnih sentimenata poput pjesničke literature kasnijih vremena. To je zapis onoga što je *dra-*

inatis personae učinila u kamitskim misterijima. Ali sada ponovno ljepota osjećaja neopisivo izbija nasuprot, kao u poglavlju pomoću kojeg umrli nadvladava svoje protivnike, snaga mraka i izlazi u dan govoreći: "O, ti koji sjajiš od mjeseca, ti koji daješ svjetlo od mjeseca, dopusti mi da izađem na slobodu među tvojim slijedom i da budem objavljen kao jedan od onih u slavi. Neka Duat bude otvoren za mene. Ovdje sam." Govornik je u Amenti kao duša mumije dopadljiva ocu svjetla i gospodaru duhova da bi on mogao izaći u karakteru diviniziranog Horusa kako bi oduševio dušu njegove jadne majke. On želi kapitalizirati želje onih koji "pozdravljaju" bogove u ime njega[15]. To bi u modernom izražavanju bile molitve svećenika i vjernika (Pogl. 3) za njegovu dobrobit i sigurnost u budućem životu, na drugi način, za njegov spas. U poglavlju pomoću kojeg se istupa na dan on izjavljuje:

"Daj mi da posjedujem sve stvari koje su za mene prenesene ritualno u donjem svijetu. Daj mi u posjed žrtveni stol koji je za mene natrpan na zemlji — poticaji i molbe koji su izgovoreni za mene, *da se on može hraniti Gebovim kruhom* ili hranom zemlje. Dopusti da imam svoju pogrebnu hranu", hranu prinesenu za mrtvog na zemlji u pogrebnoj odaji (Pogl. 68).

Glavni cilj umrlog pri ulasku u Amenti je način i sredstvo što bržeg izlaska na drugu stranu. Njegov jedini sveapsorbirajući interes je uskrsnuće u vječnome životu. On kaže:

"Dopusti mi da dosegnem vjekovne zemlje, dopusti mi da dospijem do zemlje vječnosti, za tebe, moj Gospodine, odredi ih za mene" (Pogl. 13).

Oziris prelazi u Amenti kao gospodar transformacije.

Različite promjene obličja bile su neophodne zbog različitih načina napredovanja. Kao kukac ili kao zmija, on je prošao

[15] U njegovom interesu (p. prev.).

kroz čvrstu zemlju, kao krokodil kroz vodu, kao sokol kroz zrak. Kao šakal ili mačka on vidi po mraku; kao ibis je onaj tko zna[16] ili "on od nosa". Na taj je način on bio gospodar transformacija, magičar kasnijih narodnih priča i legendi koji je svoj oblik mogao promijeniti sukladno svojoj volji. Thot se naziva velikim magičarem, gospodarom transformacije u mjesecu. Umrli poprima Thotove karakteristike[17], postajući gospodarom transformacije ili magičarom čiji je preobražaj također izveden na zemlji od strane preobražavatelja u transu koji je smjerao put transformaciji u smrti. Kada Teta postiže svijest podižući se ponovno u Amenti, kaže se da je prekinuo svoj san zauvijek, san koji se nalazio u Gebovom prebivalištu — to jest na zemlji. Sada je primio svog Sahua ili svečano uvođenje u položaj svog uzvišenog tijela.

Prije nego što besmrtni Manes uzmogne postići konačno stanje duha u liku Horusa besmrtnog, ponovno mora biti sastavljen dio po dio kao Oziris, raskomadani bog. Načinjen je božanskim kao različita božanstva od kojih su ova uključena kao snaga ili moći u osobi jednog istinskog boga, Neb-er-tera, gospodara vječnosti. Svaki član i dio Manesa u Amenti trebao je iznova biti oblikovan u novo biće. Za novo se srce kaže da ga oblikuju novi bogovi u donjem svijetu prema djelima učinjenim u tijelu dok je osoba živjela na zemlji. On poprima uzvišeno tijelo koje je formirano, osobinu po osobinu, ud po ud, nalik bogovima, sve dok više nije preostao niti jedan Manesov dio koji nije učinjen božanskim. Dana mu je kosa Nu ili neba, Hathorine oči, Anubisove (Apuatove) uši, nos Khenti-K, usne Anupa, zubi Serka, vrat Izi-e, ruke moćnog gospodara Tat-tua, ramena Neith, leđa Setha,

[16] Ili onaj tko raspoznaje. Raspoznavanje se ovdje ne odnosi na osjete već na spoznaju (p. prev.).

[17] Postaje Thotovo obilježje.

falus Ozirisa, noge i bedra Nut, stopala Ptaha, nokti i kosti živog Uraei, sve dok na kraju više nema niti jednog njegovog dijela koji nije bez boga. Za novo tijelo ne postoji mogućnost dolaska na zemlju, jednako kao što ne postoji mogućnost ponovnog ulaska u staru mumiju. Kako već Manes kaže: "Duša nije vezana za svoje tijelo na vratima Amente" (Pogl. 26).

Poglavlje 89 je označeno poglavljem u kojem je duša sjedinjena s tijelom. Međutim, to se ne odnosi na mrtvo zemaljsko tijelo, već na oblik ili tjelesni tip mumije u Amenti. "Dolazim", kaže govornik, da bih "mogao odbaciti svoje protivnike na zemlju, *iako će moje smrtno tijelo biti spaljeno*" (Pogl. 86). Na ovom stadiju on kliče: "Ja sam duša i moja je duša božanska. To je vječna sila!

U poglavljima 21 i 22 Manes traži svoja usta kako bi s njima mogao govoriti. S obnovljenim ustima on moli da budu otvorena od strane Ptaha te da Thot oslabi okove ili brnjicu Setha, gospodara tame (Pogl. 23). Ukratko, da može vratiti sposobnost govora. U procesu transformacije i u ponovnom obnavljanju kao nov čovjek, drugi Atum, on kaže:

"Ja sam Kheper, samostvoreni na bedru njegove majke."

Kheper je vrsta sunčevog kukca koji je prikazan na slikama božice Nut koja proizlazi iz majčine *khepsh*. Ime kukca označuje stvaranje i razvoj budući da je to vrsta onoga što nastaje pri vlastitoj transformaciji. Kada dobiva usta, dovodi sebi i riječi snage ili moći, a on ih sakuplja sa svake strane. Tada se prisjeća svog imena. Potom mu se daje novo srce. Njegove su čeljusti podijeljene, oči su mu otvorene. Snaga je dana njegovim rukama, a krepkost njegovim nogama. On je u posjedu svog srca, svojih usta, očiju, udova i svog govora. Sada je on nov čovjek ponovno utjelovljen u liku Sahua, s dušom koja više nije vezana za Khat ili mrtvu mumiju na vratima Amente (Pogl. 26). On se veseli hrani Ozirisa u Aarru, na istočnoj strani livade s cvijećem grimizne boje koje nikada ne vene.

Prema heliopolitskoj kozmologiji Khepri je povezan s Atumom i Raom. Riječ ima nekoliko značenja, poput "stvoriti" ili "transformirati"; također označava kukca balegara ili skarabeja, simbolizirajući izlazeće sunce, uskrsnuće i obnovu.

U jednoj fazi drame umrli je sastavljan kost po kost u podudarnosti s Ozirisovom kralježnicom. Kralježnica je bila amblem podupirače ili održavajuće snage, a ova rekonstrukcija umrlog nalik je istom procesu s osakaćenim bogom. U toj točki govornik kazuje:

"Četiri spoja stražnjeg dijela moje glave čvrsto su načinjena.

On ne pada pred zaprekom. Postoji sedam cervikalnih kralježaka, ali tri su vrlo posebna — atlas koji podržava glavu, os oko kojeg se glava okreće i *vertebrae prominens*, sa svojim dugim spiralnim nastavkom[18]. Nesumnjivo je Oziris izgrađen na tom modelu, a četiri spoja bila su fundamentalna. U drugom poglavlju je Oziris očito usavršen "na četverokutu" kao u masonskim misterijima. To je poglavlje u kojem osoba poprima obličje Ptaha, velikog arhitekta univerzuma. Govornik kaže:

"On je četiri puta duljine Raove ruke, četiri puta širine svijeta"[19] što je način opisivanja četiri četvrtine ili četiri strane svijeta, prema egipatskom načinu prikazivanja.

U mitološkim i astronomskim fazama bilo je sedam primarnih moći ili snaga od kojih je šest predstavljeno životinjskim ti-

[18] Rit., pogl. 30, Renouf.

[19] Rit., pogl. 82, Renouf.

povima, a sedmi je u liku čovjeka. To se ponavlja u eshatologiji gdje je najviša od sedam duša Ka-eidolon s ljudskim licem i likom kao konačni tip duha koji bijaše ljudski duh na zemlji i treba biti vječan na nebesima. Ponovno uobličeni Manes kaže:

"(Sedam) Ureus božanstava su *moje tijelo*... Moj je lik vječan" (Pogl. 85), što se događa kada je sedam duša stopljeno u jednu koja je u duhu odražena od strane božanskog Ka. Sedam ureusa božanstava predstavlja sedam duša života koje prethode jednoj stalnoj duši. U poglavlju o udobrovoljavanju vlastitog Ka, Manes kaže:

"Pozdrav tebi, moj Ka! Mogu li doći tebi i biti slavljen i biti očitovan i imati *udahnutu dušu?*" (Pogl. 103) — to jest, u postizanju najviše od duša, sjedinjujuće. Ove se duše mogu pojmiti kao sedam uspinjućih tipova osobnosti.

Prva je prikazana kao sjena, mračna duša ili sjena Inoita, zelenih stanovnika i drugih aboridžinskih rasa koje su prikazane u Knjizi mrtvih tako da leže u mraku na tlu. Sjena je primarno bila, zbog svog postojanja, onakva kakva jest, sjena starog tijela projicirana na tlo u novome životu. Slikovito je prikazana kao crni lik koji se pruža u Amenti. Na ovaj način zemaljska sjena tijela u životu služi kao *tip* duše koji izlazi iz tijela u trenutku smrti. Ovime se može protumačiti blizak odnos sjene s fizičkom mumijom za koju se ponekad kaže da prianja i ostaje unutar grobnice te da izvlači podržavanje života iz trupa sve dok on postoji. Na taj način sjena koja povlači život iz mrtvog tijela postaje mitski prototip vampira i legendarnog demona (vukodlaka).

Teško je točno odrediti što je za Egipćane bio *khabit* ili sjena u razvitku duše, ali Inoiti ili Aleutijanci opisuju je kao "isparinu koja emanira iz krvi", pa je to mudrost za one koji je razumiju ili poznaju. Najranija ljudska duša izvedena iz majke kada se na krv gledalo kao na život, bijaše duša krvi. Opis Inoita savršeno odgovara sjeni u egipatskom Amentiju. Među najprimitiv-

nijim rasama tipična osnova buduće osobnosti je sjena. Aleutijanci kažu da se duša pri svom odvajanju od tijela dijeli na sjenu ili duh. Prvo ostaje u grobnici, a drugo se penje na nebo. Gdje god se susreli s ovom podjelom, ona je jednaka blizanačkim dušama Setha mračnog i Horusa, duše svjetla. Smatramo da je egipatski broj sedam najraniji i najstariji za računanje i tumačenje ostalog koje se pronalazi raspršeno po svijetu. Duša kao sjena ili sjenka poznata je Macusi Indijancima kao "čovjek u očima" koji "ne umire". To je druga forma sjene koja nije bacana na zemlju.

Dr. Birch je upozorio na činjenicu da umrli ima jedan Ba, Sahu i Ka, ali da ima dvije sjenke; njegov Khabti je u množini.[20] Njih dvoje odgovaraju mračnim i svijetlim sjenama Aboridžina. Također odgovaraju dvama dušama tame i svjetla koje su prikazane crnim lešinarom i zlatnim sokolom Setha i Horusa, prvim dvama od potpune sedmerostrukosti ili sedam moći (snaga) ili duša. Sjena je, međutim, samo jedna sedmina tog niza. Kada je drugo biće usavršeno, sastoji se od sedam stopljenih duša. Neki od Manesa u Amenti ne odlaze iza stanja sjene ili Khabit; oni su uhvaćeni u stanju mumificirane nepokretnosti. Ne stječu novo srce ili dušu daha. Oni ostaju u jajetu neizlegnuti i ne postaju Ba — duša ili veličanstveni Khu. Za te se duše kaže da su ih pojeli određeni bogovi ili paklene moći. "Jedači sjenki" titula je četiriju od četrdeset i dva egzekutora (Pogl. 125). Deseto mistično prebivalište u Amenti je mjesto monstruoznih ruku koje hvataju i odnose Manese koji nisu dosegnuli stanje iza sjena ili praznih ljuski. S "ljuskama" se moglo susresti u Ritualu (Knjiga mrtvih). Manes koji je ojačan i okrijepljen svojom nebeskom dušom može to mjesto proći sigurno. On kaže:

[20] Trans. Society of Bib. Arch., vol. VIII, str. 391.

"Neka nitko ne dođe u posjed moje sjenke (neka nitko ne dođe u posjed moje ljuske ili omotača). Ja sam nebeski sokol."

Proizašao je iz ljuske jajeta i bio izgrađen (uveden) iza statusa sjene kao Ba-duša. S ovim se može usporediti praznovjerje da jaje za jelo treba slomiti na praznoj ljusci kako ne bi palo pod poguban i zao utjecaj vještica. Postoje nesretne i bijedne sjenke osuđene na nepokretnost u petom mističnom boravištu. Pate od konačnog zatočenja na tom mjestu i položaju, a tada ih proždiru divovi koji žive kao jedaći sjenki. To su monstrumi opisani kao da imaju bedrenu kost sedam lakata[21] dugu (Pogl. 149, 18,19). Niti jedna sjenka nema dovoljno snage za prolazak pokraj tih personifikacija proždiruće moći. To su ljudožderi i nemani iz legendarne tradicije koji se mogu naći zajedno s vukodlacima i vampirima u mračnim pećinama egipatskoga podzemnog svijeta. To su mrtvi čiji razvitak u duhovnom svijetu bijaše zapriječen na statusu sjene i za koje se smatra da traže izgubljeni život loveći i vrebajući ljudske duše, posebno duše krvi. Na sljedećem se stadiju duša naziva Ba. Prikazana je u obličju sokola s ljudskom glavom kako bi se pokazalo da je priroda duše još uvijek ljudska. To je više od duše sjenke, ali nije zamišljeno niti se vjerovalo da je ljudska duša nastanjivala tijelo ptice. U jednom od paklova vidi se da sjene gore, ali one imaju sposobnost oduprijeti se vatri. Zato se kaže: "*Sjene* žive; *podigle su svoju moć*." Uzdignute su u svom položaju tako što su asimilirale više moći ili snage.

Sukladno uzimanju u posjed duše sjenke i duše svjetla, Ozirisu je dano novo srce, njegovo cjelovito ili dvostruko srce. U nekih primitivnih naroda, primjerice Basuta, to je srce koje izlazi u smrti kao duša što nikada ne umire. Bobadille, Indijanci

[21] Lakat — stara mjera za duljinu, između 46 i 56 centimetara (p. prev.).

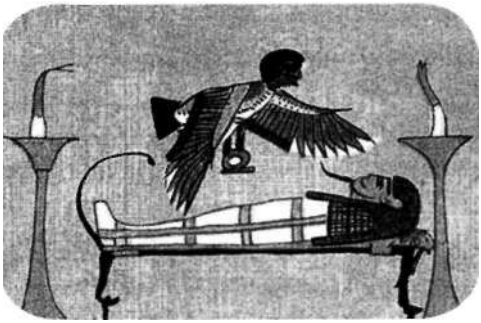

Vinjeta Poglavlja 89 Knjige mrtvih pisara Anija iz 19. dinastije prikazuje Ba i njegovu mumiju.

iz Nikaragve, govore da postoje dva različita srca; jedno od njih odlazi s umrlim u trenutku smrti, i to ih srce čini živima u budućnosti (na drugom svijetu). To drugo dišuće srce, osnova budućeg bića, egipatsko je srce pomoću kojeg rekonstruirana osoba ponovno živi. Srce koje se važe u Sudbenoj dvorani nije moglo biti organ života na zemlji. Bilo je to drugo srce, srce drugog života. Manes se zalaže i moli da to srce ne svjedoči protiv njega u nazočnosti boga koji prati tijek vaganja (Pogl. 30A i 30B). Drugo je srce ono što je iznova oblikovano sukladno životu proživljenom u tijelu. Rečeno je da je to srce velikog boga Tehutia (Djeheuty, Thot) koji personalizira inteligenciju. Stoga se doima da ono tipizira dušu inteligencije. Odavde proizlaze riječi biti mlad i prodornog opažanja (oštroumnost) među bogovima i među sedam duša. Fizičko predstavljanje dolazi prvo, ali u tekstu Panchemesisa se kaže:

"SVIJEST ili srce (Ab) ČOVJEKA NJEGOV JE VLASTITI BOG"

ili božanski sudac. Novo srce predstavlja novo rođenje, pa se stoga naziva majkom (Pogl. 30A). Kada umrli obnavlja osnovu budućeg bića u svom čitavom srcu on kaže, iako je pokopan u dubokom grobu i prignut u području uništenja, da je (čak) i tako uzveličan.

Ako uzmemo sjenku kao izgled duše krvi, Ba-sokola za oslikavanje duše svjetla, a hati-srce za prikazivanje duše daha, možemo pojmiti *raison d'etre* za prinošenje krvi, svjetla i tamja-

na kao žrtve Manesu u tri različite faze ili stanja. Krv je općenito prinošena sjenci, kao što vidimo u preživjelim običajima Grka i Rimljana. Sjenka bijaše u prvom stadiju prošle egzistencije, a najpotrebnija u Amenti, krv što bijaše život na zemlji i koja je smatrana prvom potrebitošću za ponovno oživljavanje mrtvog kao Manesa ili sjenku. Sekhem bijaše jedna od duša ili moći. Teško je to identificirati i poistovjetiti s tipom i mjestom u sedam. Nazovimo ga četvrtim u nizu. Važnije je znati što ta sila predstavlja. Naziv se izvodi iz riječi *khem,* za potenciju. Khem u fizici označava uspravnu ili osovljenu snagu. Khem je muškarac od trideset godina, tipična odrasla osoba. Sekhem označava posjedovanje moći ili potencije uspravljene sile. U eshatološkoj fazi to je reproduktivnost, formativna moć Khema ili Amsua, ponovnog podizanja, moć podizanja primijenjena na duh u oblikovanju i vitaliziranju novog i veličanstvenog tijela za buduće uskrsnuće *iz* Amente. Khu je duša u kojoj je osoba postigla status čistoće u duhu koji je nazvan veličanstvenim (proslavljenim), predstavljen predivnom bijelom pticom. Ka je tip vječnog trajanja u kojoj je sedmerostruka osobnost sjedinjena konačno za uvijek ili za vječni život. Prikaz Ba duše.

Ba duša.

Khu je taj kome se obraća u grobnici kao onome što je uzvišeno:

"Nećeš biti utamničen od strane onih koji su vezani za osobnost Ozirisovu (to jest mumiju) i koji imaju nadzor nad dušama i duhovima te koji čvrsto zatvaraju sjenke mrtvih. Nebo je ono što će te zadržati" (Pogl.92).

Sama sjena nikada ne može napustiti grobnicu. Zbog toga se općenito smatralo da sjenka ostaje s truplom ili mumijom na zemlji. Ali ovdje grobnica, mumija i sjenka nisu na zemlji; oni su u Amenti. Bez Ba-duše sjenka ostaje neživa. Bez Sekhema nedostaje joj suštinska forma ili moć ponovnog uzdizanja. Bez Khu-duha osoba se ne uspinje iz grobnice ili zatvora donjeg svijeta. Ali kada je to postignuto, umrli je uzveličan i slavljen. U poglavlju 91 kaže se:

"On uzima obličje potpuno opremljenog Khua (duh) u donjem svijetu i ne trpi zatočenje kod bilo kojih vrata Amente, jednako na ulasku kao i na izlasku."

Tako je samo onda kada je Manes zaodjenut kao Khu koji se uspinje ocu kao sin boga. Stoga iz sljedećih riječi koje Horusu upućuje osoba koja je sada Khu zaključujemo:

"O, moćni, koji vidjeh svog oca i kojem su povjerene Thotove knjige, ovdje sam. Dolazim, uzveličan sam i ispunjen dušom i snagom, opskrbljen Thotovim knjigama", njegovom kopijom knjige života, njegovim svjetlom u tami Amente. Sada se uspinje do svog oca, boga Ra, koji se nalazi u lađi te uvijek iznova kliče:

"Ja sam moćni Khu; neka tvoja ispravnost i istinitost budu moja ispravnost i istinitost" (Pogl. 105).

Kada je umrli načinjen savršenim kao Khu, slobodan je ući u veliku kuću sedam dvorana (Pogl. 145). Jednako tako u "njegovu kuću koja je na brežuljku" i tko je "vladar u nebeskoj dvorani". Velika kuća je Ozirisovo nebo zasnovano na trideset i šest vrata ili na dvanaestim zodijaka. Druga je Anupova kuća na vrhu brda Annu. "Gledaj me", on kliče, "gledaj me, dolazim k tebi, *odnio sam i sastavio moja obličja*" ili sastavne dijelove stalne duše, kojih je sveukupno sedam. To su:

1. Khabit ili mračna sjenka
2. Ba ili svijetla sjenka
3. Dišuće srce

4. Sekhem
5. Sahu
6. Khu
7. Ka

Kada Manes postaje Khu, Kaje ispred njega, toliko daleko ispred njega da ga udobrovoljava i stječe njegovu naklonost darovima ili prinošenjima. Ustvari on se predstavlja kao žrtvena žrtva koja umire kako bi se povezala sa svojim Ka, njegovim likom vječnog trajanja, njegovim tipom potpunosti u kojoj je sedam duša trajno sjedinjeno u jednu.

Ka se nazivao dvojnikom mrtvih kao da jednostavno predstavlja Doppel-ganger. No, nije to tek utvara ili sablast živućeg ili osobnog lika umrlog. Također je to prikaza ili vidljivi duh[22], ali radi se o obilježju ili znamenu više nego o stvarnom i živom opisu. Prikazuje dušu koja dolazi u postojanje s djetetom, dušu koja održava i koja hrani tijelo, dušu postojanja ovdje i opstojnost za život poslije smrti. Na taj je način napokon transformirana u konačnu osobnost. Prikazana je u hramu Luxor gdje je rođenje Amon-hetepa III slikovito predočeno kao nastanak iz ruke boga. Ka kraljevske bebe prikazan je na slikama kao da ga je oblikovao Khnum, oblikovatelj na lončarskom kolu. Pratnja osobe kroz čitav život, kao duh ili anđeo čuvar, i ispunjenje osobnosti posljedica je ponovnog sjedinjenja s Ka.

Kao što je već pokazano, kada su božanske počasti pridavane faraonu prinosilo se njegovom Ka, ne njegovom smrtnom biću (Pogl. 105). Postoji poglavlje "osiguravanja hrane za Ka". Također je pogrebni obrok konzumiran u odaji Ka, odaji uskrsnuća grobnice. Hrana je prinošena Ka — eidolonu kao predstavniku umrlog, umjesto duhovima predaka. Postavljen je kao on-

[22] U narodnim pričama je to duh koji se vraća iz groba (često da bi terorizirao žive).

Podignute ruke drvenog kipa kralja Hora iz 13. dinastije simboliziraju kraljev Ka.

Ani i njegova duša napuštaju grobnicu. Vinjeta i dio pogl.42 Knjige mrtvih

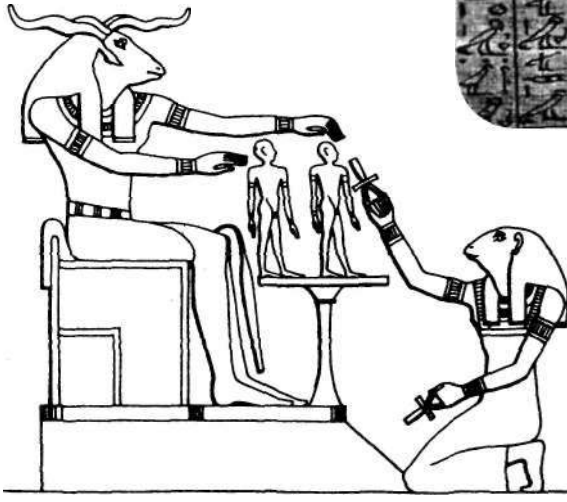

Khnum oblikuje kraljicu Hatšepsut i njezin Ka na lončarskom kolu.

aj koji prima prineseno. Također mu je hrana predstavljena kao obilježje nebeske hrane koja uzdržava ljudsku dušu. Stoga kada bog ili božica prinose nebesku hranu duši na zemlji ili Manesu u Amenti, to je prikazano pomoću onog tko daje Ka. Pojedini su svećenici određeni da budu Kaovi poslanici i oni su prinosili žrtve Kau umrlog u korist živih rođaka. Razlog tome je to što je Ka simbol osobnosti, sedme od sedam duša koja je dosegnuta kao najviša i u koju su druge bile uključene i apsorbirane.

U vinjetama poglavlja 25 Rituala[23] (Knjiga mrtvih) prikazan je Ka umrlog koji je s njim u prolasku kroz Amenti, koji nije ostavljen iza njega u grobnici kako ne bi zaboravio sebe ili, kako on kaže, da ne bi pretrpio gubitak identiteta *zbog zaboravljanja svog imena.* Time što mu je prikazan njegov Ka, Manesu je omogućeno sjetiti se i dozvati svoje ime u velikoj kući, a posebno u kušnjama kuće plamena. Umrlog, koji je jako napredovao na svom putovanju Amentijem, njegov Ka još uvijek prati. Opisan je kao hrana njegova života u duhovnom svijetu, kao što je bio njegova duhovna hrana za ljudskoga života.

"Ti dolaziš, Ozirise; tvoj Ka je s tobom. Ti hraniš sebe pod formom svog imena Ka" (128, 6).

Kada je Oziris prešao iz stadija sjenke u stadij Ka, postaje ono što je ritual namjeravao postići — potpuno opremljeni Manes koji je dovršio svečano uvođenje u taj položaj. Kao Sahu bijaše utjelovljen u duhovno tijelo. Kao Khu bio je odjenut veličanstvenom odjećom. Kao sveti sokol s glavom Bennua bijaše obdaren Horusovom dušom (Pogl. 78). Ovdje on kliče:

"Gledaj me, dolazim tebi (bogovi i uzveličani), donosim svoja obličja i sjedinjujem ih."

Ali u poglavlju 92 on se uznemireno nada i unaprijed raduje danu procjene kada kazuje:

[23] Naville, *Todt.,* Kap. 25, vol. I, str. 36.

"Neka se otvori put za moju dušu i moju sjenku da mogu vidjeti velikog boga u svom svetištu na dan donošenja suda[24] o duši, kada sva srca i sve duše budu izvagani."

On još nije jedna od duša koje su načinjene savršenima, jer još nije suđen i opravdan. Mora proći kroz svoj posljednji ispit, a sada se približava velikoj Sudbenoj dvorani na svoje suđenje. Govori: "Dolazim da bih osigurao moje odijelo u Abidosu", mitološkom mjestu Ozirisovog ponovnog rođenja. Ovo je konačno suđenje u dugom nizu kroz koji je već uspješno prošao (Pogl. II, 7). Sada stiže do Sudbene dvorane. Utvrđeno je da djela koja je umrli počinio ovdje na zemlji na nemudar način utječu na sudbinu čovjeka nakon smrti, tj. na ono što ga nakon smrti očekuje.[25] No, zbog čega je to tako kada se za novo srce koje je umrlo, dano u Amenti, gdje je rekonstruiran, kaže da je *oblikovano u podudarnosti s onim stoje učinio u svom ljudskom životu*? I govornik moli da njegovo novo srce *ne bude oblikovano shodno svim zlim stvarima* što se mogu reći protiv njega (Pogl. 27). Zabrinut je da bi Ozirisovi pomoćnici u Neter-Karu, koji rade s čovjekom u sukladnosti s njegovim životom, mogli dati loš glas njegovom imenu (Pogl. 30 B). I ponovno on moli:

"Neka budem uzveličan i slavljen zbog mojih osobina; neka budem procijenjen shodno mojim zaslugama" (Pogl. 72).

Očito je da je buduća sudbina duše ovisna o djelima koja su počinjena u tijelu, a karakter umrlog bio je srastao s njime shodno njegovom vladanju i postupcima u zemaljskom životu.

Porotu koja sjedi u Sudbenoj dvorani čine četrdeset i dva gospodara istine. Njihova je dužnost otkrivanje istine prodornim ispitivanjem i instinktom psa tragača. Je li taj Manes pravi čovjek? Je li živio istinoljubivim životom? Je li bio iskren u srcu i

[24] Ili procjene.

[25] Maspero, *Egyptian Archeology* (engleski prevod, str. 149).

je li govorio istinu kada je ono testirano na vagi? Njegova je utroba bila nazočna zbog pregleda, a ti oštri ispitivači sa životinjskim glavama bijahu doista užasni, ne samo u licu, jer dodijeljena im je dužnost donošenja odluke o krivnji Manesa s obzirom da im je utroba okrivljenog bila izvješena kao zarada i plijen. Zato su s neutaživom gladi tražili dokaz lošeg ili zlog življenja, što se može pronaći napisano na zapisu unutarnjeg čovjeka. Pojedinačno su ispitivali Manesa. Prošao je ako je bio istinit, a vraćen je natrag ako nije, u obličju svinje ili koze ili druge tiranske životinje, te bačen u vatreno jezero vanjske tame gdje ga je ležeći čekao Baba, proždiratelj srdaca, egipatski "sirova-glava-i-krvave kosti". Najviša osuda koju je izrekao veliki sudac u toj najgroznijoj Sudbenoj dvorani bijaše svjedočanstvo o istini i čistoći karaktera potvrđenoj za Manesa na temelju neoborivog dokaza. U tom *post mortem* stanju najdublje i najtemeljitije su ispitivani grijesi počinjeni u tijelu kršenjem zakona prirode. Ne samo da je umrli bio nazočan u duhu i suđen od strane strašnog tribunala, nego je otvorena knjiga tijela i njezin zapis bio je pročitan. Vitalni organi poput srca, jetre i pluća doneseni su na suđenje kao svjedoci života proživljenog na zemlji. Svaki dio koji je proglašen nevaljalim odrezan je i bačen kao beskoristan snagama koje su se nazivale jedači nečistoće (nemorala), proždiratelji srdaca i oni koji piju krv zlih i nemoralnih. Ukoliko je srce, naprimjer, bilo osuđeno na proždiranje zbog svoje nevaljalosti, individua se nije mogla rekonstruirati za budući život.

Da bi Manes mogao proći Vrhovni sud kao jedan od pravednih, morao je riječ Ozirisovu učiniti istinom na zemlji, istinom protiv njegovih neprijatelja. Morao je živjeti ispravnim životom i biti pravedan, istinoljubiv, milostiv, milosrdan, human. Došavši u Dvoranu suđenja ili Pravde, gledajući nebesko lice i bivajući očišćen od svih grijeha koje je mogao počiniti, on kaže:

"Došao sam tebi, o moj Gospodine. Poznajem te. Gospodar ispravnosti tvoje je ime. Tebi donosim pravdu. Zaustavio sam pogrešno."

Njegova molba i obrana jest da je učinio najbolje za ostvarenje karaktera Horus-Makherua. Neke njegove obrane vrlo su dirljive:

"Nije zahtijevao od radnika, kao prve plodove svakoga dana, više posla nego što su ga oni pravedno trebali obaviti. Nije posezao za mlijekom iz usta djece. Nije otimao zemlju. Nije stvarao prepreke i zaprječivao tok vode. Nije prouzročio glad, vapaje i patnju ljudima i nije bio kradljivac hrane. Nije spletkario jezikom, nije varao, bio zloćudan ili duševno podao."

Postoji prilična lista pretkršćanskih vrijednosti uz sve one teoretski kršćanske. Među ostalim on kaže: "Udobrovoljavao sam boga s onime što on voli'". Posebno se to odnosilo na prinošenje ili žrtvovanje božici Maat, to jest istini i pravednosti.

"Davao sam kruh gladnima, vodu žednima, odjeću golima i lađu brodolomcima" (Pogl. 125).

A ipak nam je rečeno da su milosrđe i dobrohotnost potpuno nepoznati poganskom svijetu. On moli četrdeset i dva suca da ne donesu veliku osudu protiv njega, jer je ispravno činio u Tameritu, zemlji egipatskoj. Njegovo je srce vagano na vagi pravde. Prolazi čist kao jedan od onih kojeg dobrodošlicom dočekuje Horus kao svog vjernog sljedbenika, blagoslovom njegova oca, komu je rečeno: "Dođi, dođi u miru". Horus zagovornik i zastupnik uzima ga sada za ruku i vodi u Ozirisovu nazočnost u svetištu. U Sudbenoj dvorani Manes ima crnu kosu, kako je prikazano na Anijevim slikama (Anijev papirus, tabla 4). Ali kada klekne pred Ozirisa koji se nalazi na prijestolju, njegova je kosa bijela. Prošao je kao jedan od pročišćenih. Na putu je da se pridruži redovima pravednih duhova koji su načinjeni savršenima, koji se nazivaju proslavljenima i uzvišenima. Pratitelji mu govore:

"Okončavamo tvoje bolesti i otklanjamo ono što je poremećeno u tebi time što si bio uništen na zemlji" u smrti. Bile su to bolesti smrtnika od kojih je sada oslobođen u duhu. Ovdje se

pojavljuje uskrsnuće Ozirisa u osobi Horusa. Rečeno je: "Ozirise! Ti dolaziš i tvoj Ka s tobom, koji je sjedinjen s tobom u tvom imenu Ka-hetep" — bio bi "slika mira", vrsta dostignuća; ali kako riječ *hetep* ili *hepti* također označava broj sedam, podudara se s Ka kao slikom sedmerostrukosti duše, upotpunjene naposljetku kao sjedinjenje u Horusu sa sokolovom glavom.

U knjizi ili svitku papirusa za zazivanje bogova Kertia ili granica, otkrivamo da je govornik sada dosegao granice Amente. On kaže:

"Ja sam Ozirisova duša i počivam u njemu" (Pogl. 127). Pozdravljen je kao onaj tko je pratio svoj Ka i primio svoje znakovlje uskrsnuća. Sada se govori Ozirisu:

"Ozirise! Ti si primio svoje žezlo, svoj pijedestal i stube pod sobom" (Pogl. 128).

Žezlo bijaše zečjoglavi simbol uskrsnuća koji je prvi nosio Ptah otvarač. Pijedestal je Horusov papirus, a stube označavaju način uspinjanja od Amente do vrha Planine slave. Sada je spreman i osposobljen ući u Raovu lađu koja putuje od istoka na zapad danju i od zapada na istok noću. Prije ulaska u lađu Oziris je stigao do svakoga na njegovim postajama u Amenti, prethodno ploveći za cirkumpolarni raj na zvjezdanoj Planini slave.

Poglavlje 130 je knjiga kojom je duša učinjena živom zauvijek na dan kada ulazi u Raovu lađu, što znači da posjeduje znanje o predmetu. Načinjena je za rođenje ili ponovno rođenje Ozirisa. Oziris je ponovno rođen u Horusu kao obilježje vječne duše. U tom karakteru ili osobini govornik kaže:

"Ja sam zatvoren u arku kao Horus kojem je njegova kolijevka (gnijezdo od trstike) donesena."

Ponovno je rođen kao Horus na svojem papirusu, a taj je lik na vodi stariji od Raove lađe. On moli:

"Neka Oziris ne pretrpi brodolom na velikom putovanju; drži kormilo podalje od nesreća."

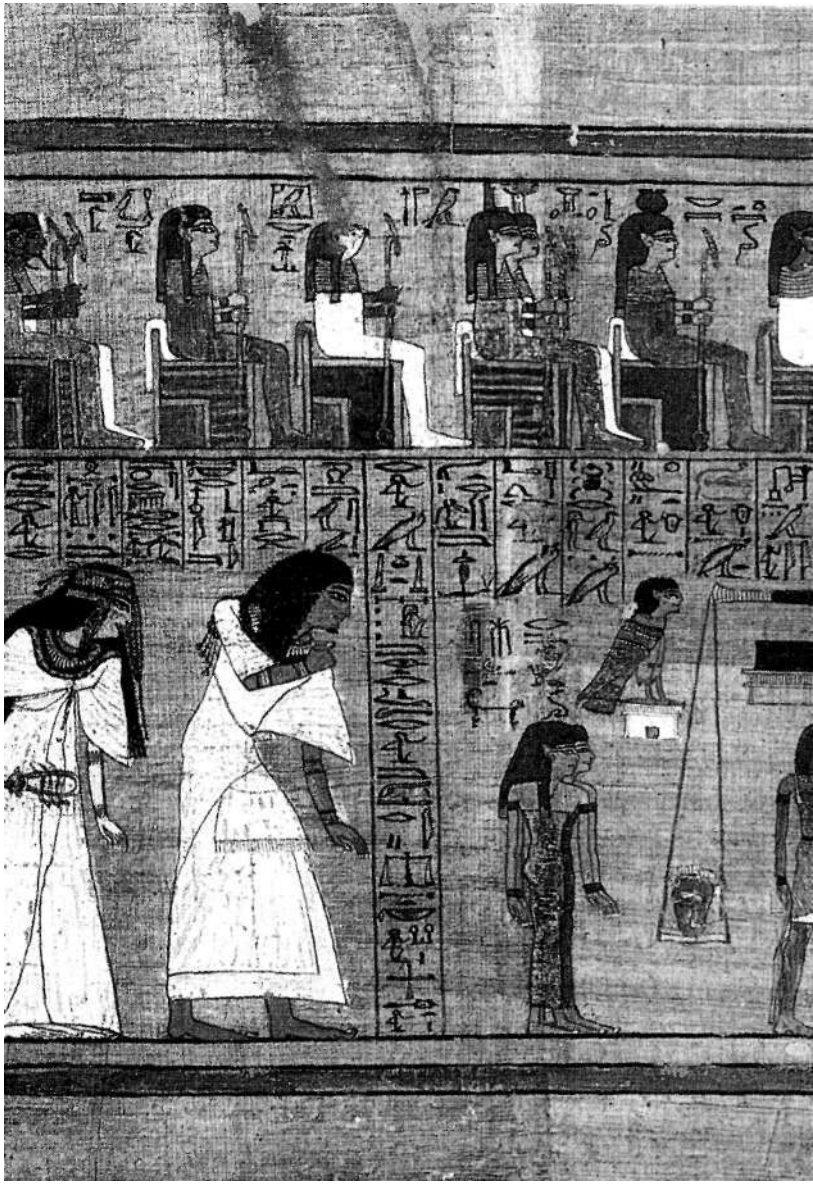

Vinjeta Vaganja srca pisara Anija ilustrira pogl.125 Knj mrtvih iz 19.din.

Pri ulasku u Amenti umrli u Ozirisu sliči bogu u mumificiranom obličju. Prije nego što izađe iz nižeg Aarru vrta, on može reći, na kraju određenih transformacija u obilježju i osobnosti: "Ja sam duša Ozirisa i ja počivam u njemu" (Pogl. 127). To je Horusova osobina:

"Ja sam Horus na taj sretni dan"[26] pri "predivnom izlasku iz Amente."

On je dosegao granice i sada zaziva boga koji je u svom sunčevom disku, drugom prikazu Raove lađe. Umro je u Ozirisu da bi ponovno živio u Horusu, sinu boga, ili u njegovoj sličnosti. Poglavlja 141 i 142 počinju knjigu savršenog stvaranja Ozirisa. A to je, kako Ritual (Knjiga mrtvih) pokazuje, na sliku Horusa voljenog jedinorođenog sina boga Ra, boga u duhu. Sada kada Manes uključuje svoj Ka u ime Ka-hetep (Pogl. 128), umrlom se govori[27]:

"Horus je uzrok prolaska *njegovog* Ka, koji je u tebi, i njegovog sjedinjenja s tobom u tvom imenu Ka-hetep" — što pokazuje da je Ka u njemu bio slika Horusa božanstvenog. To potkrjepljuje sugestiju da je Ka obilježje izvedeno iz KA (kasniji Sa), sina Atum-RA, koji postoji prije Horusa kao sin Ozirisa. Na taj način nebesko ili božansko sinstvo čovječanstva koje je personificirano u Horusu ili Iu ili Sa, bijaše također označeno u Ka liku višega duhovnog bića ili postojanja. Kada Manes postiže status usavršenog duha, tada je to u obličju nebeskog sina koji je bio izražaj lika oca boga. Bijaše Horus voljeni, u sveukupnoj realnosti, kroz usavršavanje idealnog obilježja u njegovoj vlastitoj osobnosti.

On sada ulazi u božansku nazočnost Amon-Ra da bi izvijestio što je učinio u karakterima ljudskog Horusa, Har-tema i Har-

[26] Dan s povoljnim znamenjem (p. prev.).

[27] *Tekstovi piramida,* Teta 284, Pepi I 34.

Makherua zbog svog oca koji ga je načinio, pravog sina boga. Kada je Manes stigao na sunčevu lađu, stavio je na nju "božansko Raovo tijelo", a pozdravljaju ga pomoćnici povicima dobrodošlice i odobravanja s Planine slave (Pogl. 133). Putujući kroz Podzemni svijet, on je prošao od zapadnog horizonta zemlje do istočnog neba gdje se priključio sunčevoj lađi na putovanju k nebeskim vodama. Za noćno putovanje brod se mijenja. Zbog toga govornik kaže da "dolazi u dvije lađe gospodara Saua" (Pogl. 136 B). Mogu se pronaći određene teškoće u svezi s točnim položajem poglavlja numeriranog brojem 110 u Ritualu, ali ne postoje teškoće u identificiranju poljana mira na vrhu Planine Hetep kao nižeg raja (od dva raja), što bijaše zemlja obećanja dosegnuta u Amenti. Bio je to podzemni ili zemaljski raj iz legendi. Kada Manes dolazi do ovih Elizejskih poljana, on je još uvijek u zemlji vječnosti. Mora sebi dokazati da je kao radnik jednak moćnim Khuima (Khuti), koji su devet lakata visoki, u obrađivanju dodijeljenog komada plodne zemlje. Dolazak na planinu Hetep u ovom nižem raju ili nebu solarnih mitova prethodi ulasku u Sudbenu dvoranu koja je u Ozirisovoj domeni i putovanju od istoka prema zapadu u Matitu i Sektit sunčevoj lađi, pa stoga nije u krajnjem nebu ili gornjem raju vječnosti.

Bog Seth.

Iz *Tekstova piramida*[28] vidimo da su postojala dva stadija uspona na gornji raj, prikazani dvama ljestvama; jedne su ljestve Setha, ljestve za uspi-

[28] Pepi I; redovi 192,169,181, Maspero — *Les Inscriptiones Pyramides de Sakkharah.*

njanje iz zemlje tame; druge su Horusove ljestve koje dosežu do zemlje svjetla. Kralj Pepi pozdravlja obje:

"Pozdrav tebi, Sethove ljestve. Postavite se ljestve Boga. Postavite se ljestve Sethove. Postavite se ljestve Horusove kako bi se Oziris pojavio na nebu kada ishodi zaštitu za Ra."

Pepi na sličan način ulazi u nebo u svom imenu ljestvi[29]. U poglavlju 159 Manes također kaže: "Podižem svoje ljestve do neba da bih mogao gledati bogove."

Putovanje Podzemnim svijetom

Prateći rekonstrukciju umrlog za budući život, sada ćemo se vratiti i ponovno ga pratiti od ulaska u Amenti na njegovom putovanju Podzemnim svijetom. Njegova smrtna osobnost načinjena je "stalnijom" u što većoj mjeri u mumiji koja ostaje na zemlji. Manes koji izranja u Amenti sada nastoji postići osobnost koja će trajati zauvijek. Cjelokupnom svojom nježnošću on moli za otvaranje svojih usta, drugim riječima da mu njegovo sjećanje, koje je načas izgubljeno, može biti ponovno vraćeno kako bi mogao izustiti riječi snage (Pogl. 21-23) kojima je opremljen. Ceremonija otvaranja usta nakon smrtonosne tišine bila je jedna od najdubljih i najvećih tajni. Veliko obilježje snage pomoću koje su usta otvarana bijaše noga božice u obličju vodenkonja. To je simbol njezine moći *haopiimum mobile* u Velikom medvjedu koji je za ovu svrhu prihvaćen u eshatologiji. Ceremonija je izvođena u grobnici jednako kao i u Amenti kao misterij uskrsnuća. Izvodio ju je otvarač (usta) Ptah. Među mnogim drugim preživjelim ritualima, obred "otvaranja usta" još uvijek se izvodio u Rimu. U jednim dnevnim novinama objavljeno je[30] da se na-

[29] Budge, *Book of the Dead, Intro,* str. 117, 118.

[30] *Mail,* 8. kolovoza 1903.

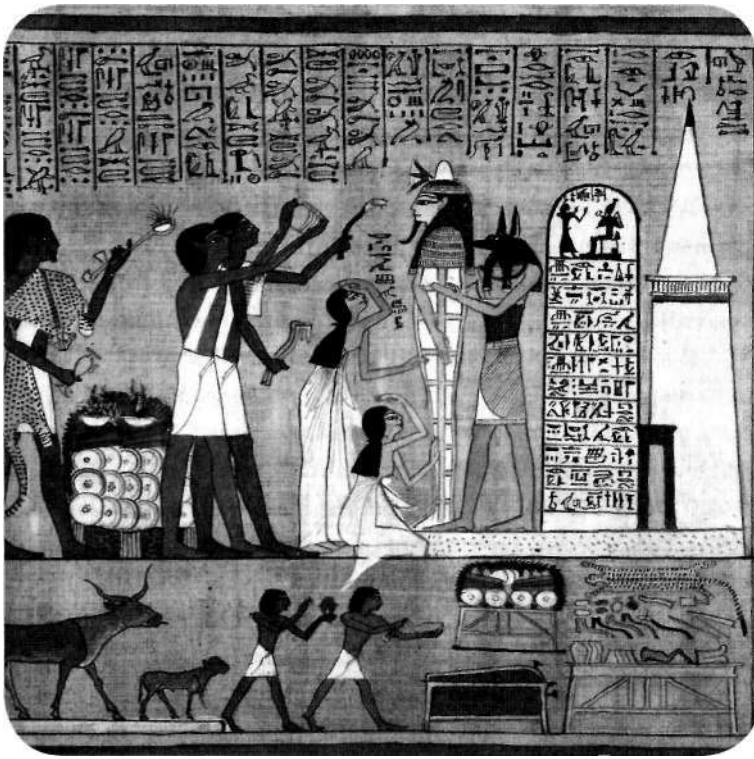

Ceremonija Otvaranja usta iz Knjige mrtvih. Huneferov papirus, 19. dinastija.

kon smrti pape Lava XIII i pri ustoličenju Pia X dogodilo sljedeće: "Konzistorij[31] je prišao i otvarao usne novih kardinala" ili novorođenih u grimiznom odijelu. Oziris također moli da mu nakon otvaranja usta dođe Thot opremljen riječima moći.

Čim su usta Manesa oslobođena okova nijemosti i mraka (ili Sethove brnjice) i ponovno obnovljena (ponovno im je vraćena funkcija), on sa svih strana sakuplja riječi moći pouzdanije i sigurnije od bilo kojeg psa tragača i brže od zrake svjetla

[31] Biskupsko duhovno vijeće (p. prev.).

(Pogl. 23,24). Ove su riječi snage magične pri svom djelovanju. Paraliziraju sva suprotstavljanja. Otvaraju svaka vrata. Snaga je odjednom primijenjena. Govornik govori:

"Natrag u svoje utočište! Natrag, krokodilu Seth! Ne dolazi protiv mene koji živim s riječju snage!" (Pogl. 31)

Ovo je rečeno krokodilima ili zmajevima koji dolaze orobiti Manesa i odnijeti riječi moći što štite umrlog u smrti. Magični način korištenja riječi moći u Thotovim misterijima jest kada se umrli asimilira s karakterom i kada poprima nadljudsko obilježje kao sredstvo zaštite protiv sila zla. Govornik se u Ritualu ne zamjenjuje za božanstvo. On je božanski *pro tem* u prikazanom jeziku znakova, a tim načinom ovladava magičnom snagom. Bog je moć ili snaga, a magičari koriste riječi i znakove koji izražavaju tu moć. No umjesto da se moli bogu, on koristi božanske riječi pridružene bogu i predstavlja boga po značenju kao Horusa ili Ra, Thota ili Ozirisa. Stavlja masku krokodila, ibisa, lava ili neke druge životinje kao primarnu snagu i govori svojim protivnicima: "Ja sam krokodil" (Sebek ili Sobek) ili "Ja sam lav" (Atum) ili "Ja sam Ra, sunce"; "zaštićujem se zmijom Ureus pa me shodno tomu nikakvo zlo ne može zadesiti" (Pogl. 32).

Ponavljanje poglavlja 42 bijaše magijski način bijega od klanja (ubojstva) koje je izvedeno u Suten-Khenu (Seten-Khenu), a model magije za umrlog je bio u njegovom ponovnom rođenju da bi postao ili da bi bio asimiliran s nebeskim djetetom u njegovom novom rođenju. Govori zmiji Abur da je on nebesko dijete, moćni. Niti jedan njegov ud nije bez boga. "Ni ljudi ni bogovi, slavljeni ili preklinjani, ni prošli, sadašnji i dolazeći naraštaji ne smiju povrijediti onog koji izlazi i nastavlja kao vječno dijete, dijete vječnosti"[32] ili kao Horus, sin Izide. Manes pop-

[32] Rit., pogl. 42.

rima božanske osobine kada zapovijeda svojim neprijateljima da izvrše njegovu zapovijed. Prema magijskim uputama, u borbi s đavlom ili zlim Apapom, lik monstruma morao se izmodelirati u vosku, a njegovo se ime napisati na figuri zelenom bojom.[33] Tada se na figuru moralo pljuvati više puta, prezirno je udariti nogom te baciti u vatru kao magijski čin tjeranja đavla. Kada se reptil Apap prvi put susreće u Ritualu, obraća mu se sljedećim riječima: "O, ti od voska, koji uzimaš zatočenika, nasilno ga hvataš i živiš na onima koji su nepokretni, dopusti da ne budem nepokretan pred tobom" (Pogl. 7). Ove su riječi izgovorene kako bi se uzročnost proždirućeg monstruma načinila opipljivom voštanim likom koji predstavlja upućene mu moći koje su drugačije nevidljive. Ideal postaje konkretan u liku koji je korišten magijski. Dakle, u tom magijskom smislu za otvorena poglavlja Rituala utvrđuje se da sadrže "riječi moći" koje donose uskrsnuće i slavu Manesa u Amenti. Ovaj model magije je nalik hipnozi ili ljudskom magnetizmu koji je bio uobičajen u primitivnih rasa, posebice afričkih, ali kojeg je tek sada bojažljivo počela dodirivati moderna znanost. Na moć paraliziranosti i onemogućenosti kretanja gledano je kao na magijsku sposobnost. Hipnotička moć je magijska moć. Ona se opisivala kao snaga uzeta od zmije. U jednom odlomku[34] zmija je opisana kao ona "koja paralizira svojim očima". Prije tog retka, u istom poglavlju, govornik kazuje zmiji:

"Ja sam čovjek koji prekriva tvoju glavu mrakom i ja sam veliki magičan Tvoje su oči dane meni i s njima sam proslavljen. Tvoja snaga (ili moć) je u mom dohvatu."

Slobodno ove riječi možemo nazvati lekcijom iz hipnoze. Govornik postaje veliki magičar time što dolazi u posjed parali-

[33] Budge, *Proceedings Soc. of Arch.*

[34] Rit., pogl. 149.

zirajuće moći što se nalazi u očima zmije. Doima se da opis uključuje borbu (ili prepirku) između krotitelja zmije i zmije te da je čovjek pobijedio otevši od reptila magičnu moć. Manes mnogo toga može reći o protivnicima duše koje susreće u Amenti. To je Apap tame, suše i bijede, bolesti i smrti. On je predstavnik zla u fizičkom fenomenu koji je preveden kao lik iz mitologije u domenu eshatologije. U Poglavlju 32 "Oziris stoji na svojim nogama" suprotstavljajući se i opirući se krokodilima mraka koji proždiru mrtve i odnose riječi moći od slavljenih (uzvišenih) u Podzemni svijet. Zaustavljeni su i vraćeni natrag kada govornik kaže:

"Ja sam Atum. Sve stvari koje postoje u mojoj su glavi te ovise o meni i one koje još nisu u postojanju. Primio sam povećanje dubine, dubine i punoće disanja unutar područja mog velikog oca. On mi je dao predivnu Amentu kroz koju živi prolaze iz smrti u život." (Pogl. 32)

Na taj se način Oziris pojavljuje, govori i djeluje u likovima drame koji već otprije postoje u mitologiji. On izlazi: kao Ozirisov bik (Pogl. 52A), kao bog u obličju lava, Atum (Pogl. 54); kao šakal Ap-uat, Sothis ili Polaris; kao nebeski sokol, Horus (Pogl. 71); kao sveti sokol (Pogl. 78); kao lotos zemlje (Pogl. 81); kao ptica bennu ili feniks duša Ra (Pogl. 83); kao shenshen ili čaplja (Pogl. 84); kao duša koja je slika vječnosti (Pogl. 85); kao golubica ili lastavica (Pogl. 86); kao krokodil Sobek (Pogl. 88); kao *khu* ili uzvišeni duh (Pogl. 81); i mnogi drugi. Ali individua je prikazana opstojnom u ljudskom obličju. Izlazi danju i živi nakon smrti u liku kojeg je nosio na zemlji (ali to nije obličje ili lik mumije). Prikazan je sa štapom u ruci, spreman za svoje putovanje Podzemnim svijetom[35]. Od početka do kraja Rituala vidimo kako je jednom čovjek, muškarac ili žena, koji

[35] Naville, *Todt., Kap.* 2 i 186.

putuje Podzemnim svijetom do uzvisina ponovnog rođenja na vrhuncu zvjezdanog raja gdje je nalazi slika zemaljske osobnosti konačno stopljena s božanskim likom Ka, a smrtnik navlači besmrtnost nalik dragoj staroj čovječnosti, promijenjenoj i uzvišenoj. To pokazuje da je duh bio zasnovan na ljudskoj osnovi i da nastavlja u humanolikoj sličnosti, dokazujući time svoje ljudsko podrijetlo.

Ptica Benu (Bennu), grčki Feniks. Prvi se put spominje u Tekstovima piramida. U Knjizi mrtvih prikazana je kao siva čaplja.
Simbol uskrsnuća i ponovnog rođenja.

Uskrsnuće u Ritualu je izlazak na (u) dan (Peri-em-hru)[36] bez obzira da li iz života na zemlji ili u život postignut na vječnom nebu. Prvo uskrsnuće bilo je dizanje iz grobnice u donji svijet putem tajnih vrata. No, taj izlazak je *u,* ne *iz* Amente nakon ukopa u gornjoj zemlji. Umrli je prošao kroz grobnicu i izronio u nižoj zemlji. On izlazi iz doline tame i sjene smrti. Oziris je raskomadan u lunarnoj i drugim (prirodnim) pojavama od strane zlog Setha, a njegove su dijelove sakupili i sastavili sin i majka u Amenti, gdje se On ponovno podiže iz mrtvih kao Horus. Sve ono što je zastupala Ozirisova mumija u mitologiji ponavljano je od strane Ozirisa u eshatologiji.

[36] Pertem-hru, izraz je koji nije moguće točno definirati. Jednako označava *uzdizanje po danu* kao *i pojavljivanje u svjetlu,* ali u tom značenju često se odnosi na bogove — dakle, njihovo "doslovno objavljenje". Kada se u "Knjizi mrtvih" primjenjuje na umrlog — njegov izlazak u dan — ukazuje se na ritualni ili inicijatski karakter Knjige mrtvih, što je vjerojatno i bila njezina prvobitna namjena. Umrli uskrsava i budi u sebi svoje božanske osobine; iznosi ih na svjetlo božanske svijesti u sebi (p. prev.).

Poglavlje 4

Misterij mumije

Oziris je bio oživotvoren kao bog u materiji kada su njegove moći bile elementarne, ali u kasnijoj teologiji uzvišena duša u prirodi bila je konfigurirana u ljudskom obličju. Materija kao čovjek tada se smatrala materijom humanog tipa, višom od nehumanizirane materije, a tijelo kao ljudska mumija bijaše superiornije materiji u vanjskoj prirodi. Također je duh u ljudskom obličju bio nešto iza elementarnog duha. Na taj je način bog kao uzvišeni duh bio zasnovan, kao što je već pokazano, na ljudskom duhu, s materijom kao mumijom.

Oziris kao mumija u Amenti jest ono što možemo nazvati mrtvim materijalnim tijelom opremljenim udovima i značajkama ljudskog obličja kao značajkom koju su elementalne moći postigle u Ptahu, u Atumu i Horusu s ljudskim obilježjima koje slijede iz ranijih prikazivanja putem životinjskih obilježja. Oziris je lik nežive prirode, personaliziran kao mumija s formom čovjeka i licem, dok je također slika materije kao fizičko tijelo boga. Proces koji je prvo primijenjen na mrtvo tijelo u materiji, kasnije je primijenjen na boga u materiji, u elementima i inertnom stanju u vrijeme zimskog solsticija, kada kao truplo čeka

na svoju transformaciju ili pretvaranje u mlado i veličanstveno tijelo sunca ili duh vegetacije u proljeće.

Solarni bog kao sunce večeri ili jeseni bilo je sunce koje pati, umiruće sunce ili mrtvo sunce pokopano u donjoj zemlji. Da bi se to pokazalo načinjena je mumija omotana lanenim ruhom bez šavova. Na taj je način prikazana nalik mrtvacu koji nosi formu mumije na zemlji, nepoznato biće predstavljeno poznatim. Za boga sunca koji silazi u Amenti može se reći da mumificira vlastito tijelo koje postaje zemaljsko meso u Platonovoj zemlji. Odavde proizlazi obilježje mumije Ptaha, Atuma i Ozirisa, od kojih je svaki na različitim stadijima bio solarni bog u mumificiranoj formi, kada je pokopan u Amentiju.

Sada treba pokazati kako je izvedeno da je konačni i uzvišeni bog egipatske religije bio predstavljen kao mumija u zemlji vječnosti i zašto je misterij mumije najveći od svih misterija Amente.

Suštinski element u egipatskoj religiji bila je ljudska suosjećajnost s trpećim bogom ili snagom u prirodi koja se daje, bez obzira da li kao ona ili kao on, kao živa žrtva, da bi donijela elemente života ljudima u svjetlu, vodi, zraku, vegetaciji, voću, korijenju, zrnju i svim jestivim stvarima. Zato se ova vrsta jela sakralno za stolom *žrtve zahvalnice*. Taj se osjećaj patetično izražavao na "svetkovini potpornja" kada su štapovi (potpornji) prinošeni kao podrška patećem jesenjem suncu, inače osakaćenom bogu Horusu koji umire dolje u Amenti i kome je toliko potrebna pomoć koju mu njegovi ljudski poklonici milostivo nastoje dati. Može li nešto biti osjećajnije i samilosnije od tog obraćanja putniku kao bogu sunca u Amenti:

"Zapovjedi to, o Atume, da kad vidim tvoje lice (u slavi) ne budem mučen znakovima tvoje patnje."

Atum zapovijeda. Također određuje da će bog gledati na molitelja kao na svoje drugo biće.[37]

[37] Rit., pogl. 173; Naville.

Oziris, egipatski bog mrtvih i života poslije smrti, i njegova supruga Izida. Oziris se uvijek prikazivao u formi povijene mumije.

Legenda o voljnoj žrtvi koja u strasti božanske samilosti postaje inkarnirana te zaodjenuta ljudskim obličjem i licem radi spasenja svijeta nema svoje podrijetlo u vjerovanju da se Bog očitovao jednom zasvagda kao povijesna ličnost. Svoje korijene ima u dalekoj, dalekoj prošlosti. Ista se legenda ponavljala u mnogim zemljama i pod različitim imenima koja su nadjenuta podnositelju ili patniku, a povremeno mijenja i spol. No, nitko od iniciranih u ezoterijsku doktrinu nikada nije kamitskog Iusu ili gnostičkog Horusa, Isusa, Tammuza, Krishnu, Buddhu, Witobu ili bilo kojeg od mnogobrojnih spasitelja smatrao povijesnim u osobi i liku. Razlog tome je jednostavan — BILI SU ISTINITIJE POUČENI.(!)

Mitologija je bila prije eshatologije, a ljudskoj žrtvi je prethodilo životinjsko obilježje ili zoo-tip. Fenomen koji je postignut mitološki nije bio očitovan u ljudskoj sferi. Prirodna geneza nalazila se u drugoj kategoriji. Najraniji Horus nije utjelovljen u ljudskom obličju. On je predstavljao onu dušu života koja je došla putem vode osušiti, isušiti svijet do ruba nestanka glađu i žeđu. Ovdje je riba ili prvi plod zemlje bila znakom njegova utjelovljenja u materiju. Odavde proizlazi obilježje izdanka, zeleno uho ili grana koji su oslikani u Horusu djetetu. Spasitelj koji je došao vodom bio je Ichthys, riba. Spasitelj koji je došao u voću (plodu) kao produkt stabla bio je Natzer. Spasitelj koji je došao duhom bio je duša sunca. Ovo je najstarije predstavljanje utjelovljenja Horusa kao primarnog života i svjetla svijeta očitovanih u vanjskoj prirodi prije nego je doktrina primijenjena na biologiju u ljudskoj domeni gdje Horus dolazi putem krvi kao način inkarniranja u ljudskom obličju.

U kasnijem mitu Oziris je božanstvo koje pati kao zimsko sunce koje napadaju sve sile i snage mraka. On također pati od suše oslikane u reptilu Apapu koji izdiše vatru. Prikazan je i drugim načinima, kao Gospodar života u vodi, vegetaciji, različitim formama poplave. To božanstvo koje pati ili opskrbitelj bio je bog u materiji. Ra je bog u duhu, Oziris u materiji. No, ne samo u materiji zemlje nego također u ljudskom obličju — formi

koju poprima Horus kao dijete zemlje ili Geba. Oziris, veliki patnik u zimskom mrtvilu, nije pojednostavljeno bio sunce niti je Oziris bio mrtav ma koliko bio nepomičan u materiji, ma koliko nijemo ležao u tami sa srcem koje nije kucalo. Bio je pokopani život zemlje pa stoga bog u materiji zamišljen nalik mumiji koja je čekala na uskrsnuće u Amenti.

Takva je bila fizička osnova u mitu misterija koji je duhovan u eshatologiji. Postupak mumificiranja i stvaranja mumija u Egiptu je znatno stariji od Ozirisovog kulta. Najmanje je star kao Anup (Anubis), božanski mumifikator mrtvih. Očuvanje ljudske mumije u savršeno intaktnom stanju bio je način zadržavanja individualne forme i značajki kao sredstva čuvanja zemaljske slike radi identificiranja osobnosti u duhu nakon ovoga života. Mumija se stvarala sa svrhom čuvanja fizičke sličnosti smrtnika. 0 mrtvima koji ustaju (ili o ustalima iz mrtvih) govori se u Knjizi mrtvih (Ritualu) kao o "onima koji su pronašli svoje lice".

Mumija je prvobitno obličje afričke slike u kojoj je tijelo sačuvano kao vlastiti, osobni portret, dok se *ka* namjenjuje sličnost s duhom ili besmrtnim — sličnost u kojoj je pravedni duh učinjen savršenim da bi vidio Ozirisa u cjelokupnoj njegovoj slavi. I mumija i *ka* bili su prikazani u egipatskoj grobnici; svaka svojom odajom. Od početka je postojala vidljiva težnja za očuvanjem neke sličnosti ili spomena na zemaljsko tijelo čak i kada su same kosti mogle biti sačuvane. Stvaranje mumije u Ritualu započinje sakupljanjem kostiju i njihovim spajanjem kako bi sličile kosturu. U ovom stadiju za Horusa se kaže da sakuplja kosti svoga oca Ozirisa za uskrsnuće u budućem životu pomoću preobrazbe ili transsupstancijacije.[38] Isti primitivni način pripreme mumije podrazumijeva ulazak sunčevog boga u pod-

[38] U kršćanstvu transsupstancijacija predstavlja pretvaranje vina i vode u krv i tijelo Isusovo.

Mumija faraona Setija I.

zemni svijet. "Sakupi svoje kosti, postavi udove i okreni svoje lice prema predivnoj Amenti" (Pogl.133).

Teti, umrlom, obraća se na sljedeći način: "O, Teta, ti si podigao svoje kosti na svoju glavu." Također se za Tetinu ruku kaže da je poput zida kao potpora Horusu u davanju stabilnosti njegovim kostima. Na taj je način postavljena osnova za izgrađivanje obilježja mumije kao sadašnje slike osobe koja je umrla.

Među drugim sličnim tipovima i obilježjima kažimo da su narodi Yukatana izrađivali male kipiće svojih otaca. Glava je bila šuplja kako bi pepeo kremiranog tijela mogao biti položen u lubanju, kao u urnu; sve to, kaže Landa, bilo je prekriveno kožom zatiljka koja je uzeta s leša. Običaj je srodan običajima europskih pećina s kostima u kojima su pronađene probušene lubanje odraslih i u koje su umjesto pepela umetnute kosti male djece. U znakovnom jeziku dječje kosti označavale su ponovno rođenje u budućem životu. Zelja za životom i žudnja za životom nakon smrti u ranijim su vremenima neopisivi. Napori koji su činjeni kako bi se dala neka vrsta izražaja osjećajima neizrecivo su patetični. D'Acugna[39] spominje običaj Indijanaca iz

[39] Christopher D'Acugna, *Voyages and Discoveries in South America.*

Južne Amerike u kojem su očuvana i držana mrtva tijela rođaka u njihovim domovima što je dulje bilo moguće kako bi stalno pred svojim očima imali svoje prijatelje. U tu svrhu održavali su svetkovine i pred mrtva tijela iznosili životne namirnice. Ovdje želimo napomenuti da po egipatskom običaju, onako kako ga opisuju Herodot i Plutarh, kao obilježje besmrtnosti za stol nije donošena mrtva mumija već slika *ka* koja je označavala kakvi će gosti biti nakon smrti te je stoga bila povod veselju. Nošenje slike *ka* oko gozbenog stola (stola svetkovine) bio je kamitski prototip podizanja i nošenja uokolo hostije, radi obožavanja i klanjanja, u Rimokatoličkoj crkvi.

Doista, sav pribor i oprema kršćanskih misterija korišteni su u egipatskim hramovima. Primjerice, u jednoj od svojih mnogobrojnih titula, svih njegovih formi i mjesta, Oziris se naziva: "Oziris u monstranci"[40] (Pogl. 141, Naville). U rimokatoličkom obredu monstranca ili pokaznica je providna posuda u kojoj je izložena hostija ili žrtva. U egipatskom kultu žrtva je bio Oziris. Podizanje hostije označava uskrsnuće razapetog boga koji se ponovno podiže u duhu od *tijela* žrtve, sada prikazane hostijom. Oziris u monstranci trebao bi biti dovoljna činjenica koja pokazuje da je egipatski Karast (Krst) izvorni Krist te da su egipatske misterije nastavili gnostici i pokrštenici u Rimu. Način prenoše-

[40] Zlatom i srebrom ukrašena posuda u koju se nakon mise u Rimokatoličkoj crkvi odlagala posvećena hostija. Ostavljana je otkrivena i izložena pobožnom puku na štovanje. Ovaj liturgijski predmet nazvan je pokaznicom (zbog prevladavanja osjeta vida), latinski "ostensorium" ili "monstranca" (od lat. *monstrare).* Ovi izrazi u glagolskom obliku znače radnju pružanja i pokazivanja. Danas u svijetu prevladava naziv monstranca, a u nas pokaznica. Smatra se da je običaj nastao početkom 14. stoljeća, a poseban poticaj izrađivanju monstranci ili pokaznica dalo je širenje procesije na Tijelovo (p. prev.).

nja usmene mudrosti u misterijima stvaranja mladog čovjeka nastavljen je u misterijima stvaranja mumije. Dok se mumija pripremala za ukop, čitana su njoj, ili svjesnom Ka, poglavlja Knjige mrtvih (Rituala). Bila je to dužnost službenika koji je bio poznat kao čovjek od svitka ili role (papirusa). Za svakog Egipćanina pretpostavlja se da je upoznat s formulom koju je naučio tijekom života. Pomoću formule je mogao koristiti svoje udove i posjedovati dušu obnovljenu za njega u smrti te biti zaštićen od opasnosti donjeg svijeta. Formule su ponavljane mrtvoj osobi.

Međutim, zbog postizanja veće sigurnosti za procesa mumificiranja, sin umrlog ili majstor ceremonije šaptao je mumiji naj-

Prije polaganja u sarkofag, mumificirano tijelo pokojnika položeno je na odar s lavljim glavama. Anubis njeguje mumiju ispod koje se nalaze 4 kanopske vaze s glavama 4 Horusova sina — sokolovom, šakalovom, majmunovom i ljudskom. Zaštitničke božice, Izida i Neftis, nadziru proces mumificiranja.
Reprodukcija Ippolita Rosellinija, 1820. godina.

tajanstveniji dio kojeg niti jedno živo uho nije moglo čuti nekažnjeno.[41]

No pogrešno je pretpostaviti, **kao što to čine neki egiptolozi,** poput gospodina De Horracka, da je nova egzistencija umrlog započinjala u starom zemaljskom tijelu.[42] Uskrsnuće umrlog u formi mumije može na prvi pogled izgledati kao da je stari, mrtvi leš ustao iz grobnice. Ali ne ustaje mrtva mumija, nego tip osobnosti u obliku mumije. To je ono što Knjiga mrtvih (Ritual) opisuje kao "forma mumije boga". Manes moli:

"Mogu li se podići i poprimiti mumificirano obličje kao bog", to jest kao Ozirisova mumija, forma u kojoj je izašao Amsu-Horus, obilježje očuvanja, ali ipak ne kao jedan od duhova koji su načinjeni savršenima putem posjedovanja *Ka.*

Ova pogreška vodi lažnoj ideji da su Egipćani čuvali i održavali dogmu tjelesnog uskrsnuća mrtvog što je postala jednom od doktrina koje su kao stalnu poduprli agnostički kršćani. Oziris kao mrtvi Manes ili Amsu-Horus kao božanstvo uzdiže se u formi mumije, ali u drugom životu i drugom svijetu, a ne kao ljudsko biće na našoj zemlji. To poprima sliku fizičkog uskrsnuća u starom tijelu. Neuki interpretatori pogrešno su je prihvatili i na njoj utemeljili korporalnu osnovu za budući život.

U kršćanskoj shemi pokopani mrtvi ponovno će ustati u starom fizičkom tijelu *(corpus)* na dan posljednjeg suda u vrijeme doslovnog kraja svijeta. Ovo je druga zabluda zasnovana na pogrešnom izvođenju egipatske mudrosti. Mrtvi koji ponovno ustaju u Amenti, koja je bila prizemlje budućeg stanja postojanja, također ustaju zbog suđenja. Ali to se događa u zemlji vječnosti koju kršćani pogrešno poimaju kao zemlju vremena, jednako kao što su pogrešno povezali formu ustalog sahua sa starim ma-

[41] Maspero, *The Struggle of the Nations,* str. 510, 511.

[42] *Proceed. Society of Bibl. Archeology,* vol. VI, str. 126.

terijalnim tijelom. Takvo što nikada nisu pretpostavljali ili govorili oni koji znaju. Zemaljska mumija umrlog ne odlazi u nebo niti ulazi u sunčevu lađu, ali Ozirisu je ipak rečeno da uđe u brod. Nagrada za njega je *sjedište koje prima njegov sahu ili duh mumije* (Pogl. 130). Jasno je da bi se to moglo odnositi na duhovno tijelo s obzirom na to da je zemaljska mumija ostavljena na zemlji, izvan vrata Amente. Ne samo da tjelesna mumija nije stavljena na palubu lađe duša, već je umrli morao biti predstavljen kipom od cedrovine premazanim uljem ili, kako još drukčije možemo reći, pokršten (134, 9, 10).

Zapravo, uopće ne možemo postaviti pitanje o mogućem uskrsnuću. Predmet, svrha i kraj svih duhovnih procesa jest postati netjelesan u zemaljskom smislu — to jest, kao što Knjiga mrtvih predočuje, pročišćenje u čisti duh. Riječ sahu (ili mumija) rabi se za izražavanje buduće forme jednako kao i stare. Ali, to je duhovni sahu, nebeska mumija. Spominju se čak kosti i meso duše, ali to su Ozirisove kosti, kralježnica univerzalnog uobličenja (kostur) i Raovo meso. Izrazi rabljeni u svrhu deificiranja[43] potpuno su suprotni ideji povratka u tjelesno u obličju materijalne mumije. Mumija Manesa je sahu uzvišenog duha. Ovo stanje postojanja postiže umrli u poglavlju 73:

"Ja sam *voljeni sin* svog oca. Dolazim u stanje sahua kao dobro opremljeni Manes."

Za njega se kaže da je mumificiran u obličju nebeskog sokola kada uzima Horusovo obličje (78, 15, 16), ali ne kao zemaljska mumija u uskrsnuću na našoj zemlji. Ozirisovo uskrsnuće nije bilo tjelesno. Mumija boga u materiji ili smrtnosti podiže se iz grobnice pretvorena u duh. Transformacija je toliko potpuna da je Oziris tjelesno promijenjen u Horusa kao sahu ili duh. Egipćani nisu imali doktrinu o fizičkom ili tjelesnom uskrsnu-

[43] Proglašavanja bogom.

ću mrtvog. Iako su zadržavali mumiju kao *obilježje osobnosti,* ona predstavlja promijenjenu i proslavljenu *formu* zemaljskog tijela, mumiju koja je zadobila svoja stopala u uskrsnuću. Bila je to Karast mumija ili je doslovno Amsu-Horus bio kamitski Krist koji je ustao iz mumije kao duh.

Također je pogrešno prikazivati Egipćane kao stvaratelje mumije koja se zatim čuvala za povratak duše u staro zemaljsko tijelo. To je samo sjena istinite ideje koju nam prenosi i vraća kršćanstvo. Milijuni su mačaka mumificirani i u svetosti čuvani oko grada Bubastisa[44], ali namjera toga nije bila tjelesno uskrsnuće. Bili su to totemi velikog klana ili porodice mačaka ili njegove metropole koji su postali simbolima ili fetišima religijskog značenja u kasnijim vremenima, kada je totemička majka kao mačka, ona koja vidi noću, bila deificirana u lunarnu božicu Pasht. Štovatelji su balzamirali njezin zootip ne zato što su obožavali mačku već zato što je ona bila Velika majka koju je mačka tipizirala. I majka i mjesec prepoznati su iza lika mačke koji je bio njezino životinjsko obilježje i obožavani simbol.

Božica Bastel.

[44] Bubastis, grčko ime grada Pa-Bast (Kuća ili Boravište Bast ili Bastet). Moderni Tel Basta. Porušeni hram božice Bast ili Pasht otkopao je M. Narville. Također ga opisuje Herodot u svojoj "Povijesti" (Knjiga II, pogl. 137). Govori da se nalazi u središtu grada, okružen zidinama s ugraviranim likovima. Unutar hrama nalazio se predivan gaj s visokim drvećem koje je okruživalo svetište s likovima i kipovima božice. Također govori da su drugi hramovi veći, ali da niti jedan nije oku ugodniji od ovog (p. prev.).

Oziris je bio mumija u Amenti s dvije osobine. Prvo, on je *khat* mumija koja je ležala s izloženim licem mrtvog tijela na pogrebnoj ležaljci. Drugo, on je mumija koja podiže svoja stopala i ponovno je inkorporirana u veličanstvenom tijelu. Ove dvije osobine nastavljene su kao *Corpus Christi* i ustali (ili podignuti) Krist u Rimu. Stoga su u ikonografiji katakombi egipatske mumije, kao Oziris-sahu i kao Horus novorođenoga solarnog djeteta, demonstratori uskrsnuća za kršćansku vjeru koja ne iznosi niti jedno pravo svjedočanstvo za bilo koji povijesni događaj. U bilo kojem razdoblju u posljednjih 10.000 godina, mumija izrađena za pogreb u grobnici zamišljena je nalik Ozirisu u Amenti koji se, iako periodički pokapan, ponovno uzdizao zauvijek kao obilježje vječnog života. Istražujući Ozirisovu mumiju, Egipćani su također stvarali sliku boga koji se uzdigao u duhu kao Oziris-sahu ili kao deificirani Horus, ustali Krist Ozirisovog kulta. Kada je obred čišćenja ili pranja proveden vodom u Tattu, a pomazanje uljem u Abidosu, imamo ono što možemo nazvati modelom kristifikacije ili preobrazbu Horusa djeteta zemlje u Horusa sina boga koji je takav postao svojim krštenjem i pomazanjem što bijahu dio misterija. Prvi Horus rođen je od djevice, dakle nije začet. Drugi Horus začet je od oca, a dijete je načinjeno čovjekom njegovom regeneracijom u krštenju vodom i pomazanjem s uljem drveta ili mašću bika.

Oziris Karast

Sada trebamo pokazati da su u stvaranju mumije Egipćani također stvarali čistog Krista koji je pomazan (nauljen). Riječ *karas, kares* ili *karis* u egipatskom označava balzamiranje (premazivanje mastima) — balzamirati, nauljiti, pomazati, *izraditi mumiju. Kreas, creas* ili *shros* na grčkom označava ljudsko tijelo, osobu ili ljudsko tijelo (truplo), preciznije rečeno — njezino meso. *Cras*

na gaelskom irskom označava tijelo. *Corpus* je na latinskom riječ za mrtvo tijelo. Svim tim izrazima prethodi egipatska riječ *karas* ili *karast* s podignutom ili ustalom mumijom koja određuje značenje. Svako mumificirano tijelo bilo je karast i načinjeno je obilježjem besmrtnosti nalik Oziris-sahuu ili Horusu, prototipu Krista. Postupno je postalo vrlo jasno da je religija Chrestoi prvotno započela u Memfisu s kultom mumije po dvije karakteristike koje su predstavljale tijelo i duh, ili Ptaha u materiji i Khepera (Iu-em-hetep) u duhu. Na taj je način ptica sokol što proizlazi iz karast-mumije bila slika uskrsnuća. Podrijetlo Krista kao pomazanog ili "karasta" objasnit će povezanost imena Krist i imena Kristijani (Christiani) s pomazanjem i premazivanjem uljem. Horus, kamitski Krist, bijaše pomazani sin. Ulje na njegovom licu bilo je znak njegove božanstvenosti.

Taj lik Krista zastupao je Pavao kada je rekao da oni koji "imitiraju Krista[45] ne mogu biti ni muško ni žensko jer su jedno (čovjek ili mumija) u Isusu Kristu". Krist je metaforički "imitiran" u procesu uljenja ili pomazanja, procesu koji svoje podrijetlo ima u stvaranju mumije. Bez obzira jesu li mrtvi predstavljani kostima premazanim slojem krvi, svježe obojenom zemljom ili tijelom kojem je izvađena utroba i koje je isušeno te obloženo odjećom od tisuću zavoja, objekt je čuvan i ovjekovječivao je umrlog u nekoj trajnoj formi osobnosti. Cilj Egipćana bio je izrađivanje mumije koja nije pripadala niti se kvarila kao slika trajnosti i kontinuiteta, obilježje vječnog ili Oziris-karasta u liku mumije. Zbog toga je povoj bio bez šava i velikom duljinom kojom je mumija omatana predočivalo se beskrajno trajanje. Neki od odmotanih povoja bili su dugački i po sedam ili osam stotina metara. No, ma koliko bili dugački, izrađeni su bez šava. Na ovakav način povezivanja (odijevanja) aludira se u poglav-

[45] Ili oni koji se "pretvaraju u Krista".

lju o zlatnom lešinaru. Poglavlje je napisano kao zaštita umrlog na "dan njegovog ukopa u odjeci od tisuću nabora".[46]

Ova je odjeća bila bešavni povoj egipatskog *karasta* koja je postala odjećom ili haljom "što nije bila šivana već otkana od vrha do dna" (IV. 19, 23) za Krista. Čak i najsiromašniji Egipćanin, čije je tijelo bilo umočeno u sol i natron te nauljeno s malo cedrovog ulja, bio je omotan jednim komadom tkanine, jednako kao i mumija, čiji je povoj bio dugačak nekoliko stotina metara, jer je Ozirisova pogrebna odjeća, njegovo materijalno tijelo, bila bez šava. Mrtvi su bili nazivani "povezanima". Pri podizanju iz grobnice umrli pobjednički kliče:

"O, moj oče! Moja sestro! Moja majko Izido! Oslobođen sam svojih poveza! Mogu vidjeti! Ja sam od onih koji su oslobođeni povoja da bi vidjeli Geba" (158, 19).

Geb označava zemlju, a Manes je slobodan ponovno posjetiti zemlju, ovoga puta kao duh ili dvojnik svog prijašnjeg bića. Prekrivanje tijela transparentnom smolom ili zlatnom smolom bio je način preokretanja mrtvog tijela u tip duhovnog bića koje je oslikano kao veličanstveno. Nesumnjivo je ovo bio način prikazivanja transformacije Ozirisovog mrtvog tijela u luminarno tijelo nazvano Ozirisov sahu kada je preobraženo, ali je još uvijek zadržalo formu mumije u Amsu-Horusu pri njegovom podizanju iz grobnice. Mumije pokapane u grobnici u Medumu (Meidum) bijahu omotane na taj način. Bio je to jedan oblik investiture[47] na koji se aludira u Knjizi mrtvih kao na nešto što je drugačije od povezivanja mumije. Jedna od takvih mumija može se sada vidjeti u Kraljevskom koledžu iz Surgeonsa.

"Nov način mumificiranja", kaže profesor Petrie, "bijaše jedinstven. Tijelo je bilo stisnuto, omotano lanenom odjećom, a

[46] Rit., pogl. 157 i 3.

[47] Svečano ustoličenje, potvrđivanje.

potom posvuda modelirano smolom u prirodnom obliku i punoći živog lika, potpuno obnavljajući punoću forme. Zatim je nekoliko puta bilo omotano najfinijom gazom."[48]

Kovčeg se nije nalazio u grobnici. Mumija je zbog toga premazivana tahnom i položena u primitivnu vrstu staklenog kućišta u kojem su se forma i karakteristike mogle vidjeti jednako izravno kao i pomoću metode oblikovanja. Tahn, premaz ili smola, kao prirodni produkt drveta, prethodio je staklu i bio je metoda oblikovanja za raniju monstrancu. Ponovno modeliranje mrtvog nalik živućoj formi pomoću prozirne smole način je stvaranja veličanstvenog tijela na zemlji koje je oslikao šahu u Amenti. Na taj način mumija ovdje postiže dvostruko obilježje Ozirisa-khata, ili trupla, Ozirisa-sahua ili proslavljenog (ili uzvišenog) u duhu. Smatramo da se u kršćanskom aglomeratu egipatskih doktrina i dogmi, rituala i simbola, prozirna smola (tahn) može prepoznati u svetoj monstranci rimskog rituala. To je pokazni smjer u kojem je hostija ili *Corpus Christi* položena za podizanje i pokazivanje. Horusovo oko ipak je vidljivo u *lanuli* ili polumjesečno oblikovanom kristalu monstrance koja drži posvećeni kruh. Naziv ovog primjera pokazivanja izveden je iz latinske riječi *monstrare,* "pokazati", i to je bila svrha izrađivača mumija pri korištenju transparentnog tahna.

U eshatologiji ili konačnoj fazi doktrine, izrada mumije bila je stvaranje tipičnog pomazanja[49], također nazvanog Messu, Messiah i Krist. *Mes* ili *mas* u hijeroglifima znači nauljiti ili namakati, kao pri izradi mumije, a *messu* na egipatskom znači nauljen (premazan uljem). Odavde proizlazi izraz *lah Messu* koji postaje Messiah na hebrejskom.

[48] Petrie, *Medum,* Uvod, poglavlje 2, str. 17 i 18.

[49] Nauljenja.

No, postojala je i ranija forma nauljenog u totemičkim misterijima stvaranja mladog čovjeka. Kada je dječak navršio određen broj godina i ušao u pubertet, bio je nauljen u vrijeme svoje inicijacije susreta sa ženom. Običaj nekih plemena iz unutrašnjosti Afrike bio je da raspore uretru dječaka i naulje pripadnika palminim uljem. Bio je to primitivan način stvaranja "nauljenog" u pubertetu. Za australske Aboridžine se zna da su u tu svrhu rezali prepucij. Na tom stadiju misterija pomazan je (nauljen) odrasli mladić koji je postigao stupanj roditelja punog milosti i blagonaklonosti ili je bio *khemt,* kako se to prevodilo na egipatskom. Tertulijan tvrdi da ime "kršćani" potječe od pomazanja koje je primio Isus Krist. Ova njegova tvrdnja u savršenoj je podudarnosti s izvođenjem tipičnog Krista iz mumije koja je obilno nauljena uljem u procesu balzamiranja. U Evanđelju po Mateju spominje se žena koja je za Isusovog boravka u Betaniji na njega izlila mast.[50] Pripremala je mumiju na način Anupa premazatelja mastima (mumifikatora) koji je pripremao Ozirisa za njegov ukop i uskrsnuće. Ali samo je kao mrtva mumija, a ne kao živi čovjek, gnostički Isus mogao biti premazan mastima za ukop.

Nastavit ćemo s pokazivanjem da Krist pomazani nije nitko drugi nego Oziris-karast i da je karast mumija što se podiže na svoje noge kao Oziris-sahu, prototip Krista. Nažalost, ne možemo ovo demonstrirati kroz mnoštvo umarajućih detalja. U svojoj knjizi o mumijama dr. Budge svojim čitateljima kazuje da je egipatska riječ za mumiju *ges,* što znači umatati u povoje. Ali ne ističe da je *ges* ili *kes,* što znači pomazati mastima truplo ili izraditi mumiju, reducirana ili istrošena forma ranije riječi *karas* (odavde proizlazi riječ *krst* što znači mumija).

[50] To što je izlila ovu pomast na moje tijelo, učinila je da me pripremi za ukop (Mt. 26, 12).

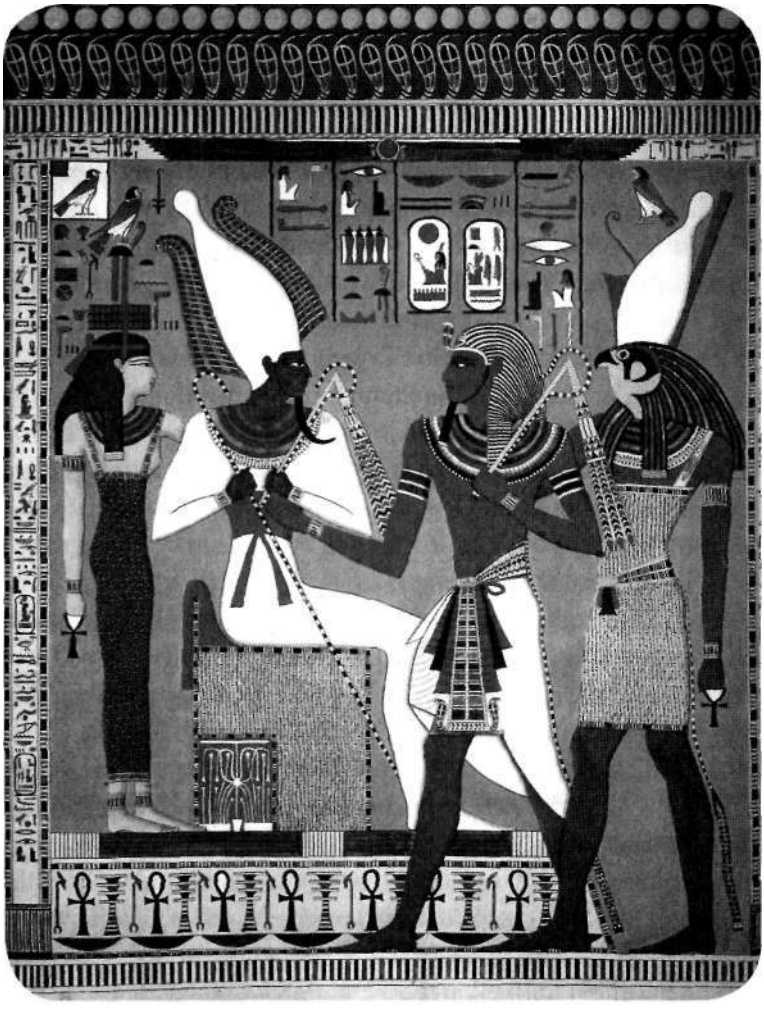

Jedan od prizora iz grobnice Kralja Setha I. Ozirisu, kralju mrtvih, koji sjedi na svom prijestolju u obličju mumije, Horus dovodi faraona. Prizori koje su kopirali egiptolozi u 19. stoljeću, Rosselini, Champollion i Belzoni, otada su izgubili veći dio svoje boje.

Izvorna riječ napisana hijeroglifima je *krst* iz koje proizlazi *kas,* premazati mastima, nauljiti, povezati ili zaviti, svezati, izraditi mumiju ili karast.[51] Riječ *krs* označava premazivanje mumije mastima, a *krst,* kao mumija, načinjen je u procesu pripreme pročišćenjem, uljenjem i procesom mumificiranja ili balzamiranja.

U procesu stvaranja mumije mrtvo tijelo *karas* bilo je premazano mastima i povezano. Mumija je bila Ozirisov *Corpus Christi,* pripremljena za ukop kao izloženi mrtvac, po imenu *karast.* Kada je podignuta na svoje noge, bila je podignuta mumija ili sahu. Mjesto balzamiranja jednako se tako zvalo *krs.* Na taj je način proces stvaranja mumije bio "provođenje ili stvaranje karasta". Mjesto na kojem je izložena zvalo se *karast,* a produkt je također *karast* — slika kojeg je uspravna mumija — podignuti ili uzdignuti Krist. Odavde ime Krist, Christos na grčkom, Shrestut na latinskom, za pomazanog i premazanog uljem; izvedeno je iz egipatske riječi *krst.*

Karast također označava mjesto ukopa, a sama riječ je modificirana u Kas ili Chas. Kasu, mjesto ukopa, bilo je ime četrnaeste nome u Gornjem Egiptu. Bog Kas spominje se tri ili četiri puta u Knjizi mrtvih - bog Kas koji je u Duatu (Tuatu) (Pogl. 40). Bijaše to titula Ozirisove mumije u pogrebnom prebivalištu. U jednom odlomku Kas je opisan kao izbavitelj ili spasitelj od svih smrtnih potreba. U "poglavlju podizanja tijela" (178) o umrlom se kaže da je bio gladan i žedan (na zemlji), ali više neće osjetiti glad i žeđ, "jer Kas ga izbavljuje" i odnosi slične želje. To se odnosi na uskrsnuće. Na taj je način ime boga Oziris-Knapisano u punom obliku kao Oziris Karast — egipatski Krist.

Ime Karast ne rabi se samo za podignutu mumiju, tj. ne označava samo podignutu mumiju ili sahu. Oziris kao gospodar mrtvačkih nosila je Neb-karast jednak kasnijem Kristu Gospo-

[51] Birch, *Dictionary of the Hieroglyphics,* str. 415-416; Champollion, *Gram. Egyptienne,* 86.

dinu; gospodar mrtvačkih nosila je bog uskrsnuća iz kuće smrti. Karast je doslovno bog ili osoba koja je bila mumificirana, pomazana mastima, nauljena i kristificirana. Anup krstitelj i pomazatelj mrtvih za nov život bijaše onaj koji je pripremao karast mumiju. Kao što je Ivan Krstitelj utemeljitelj Krista u krštenju, tako je i Anup bio *kristifikator* smrtnog Horusa, njega na koga je Sveti duh sišao kao ptica kada je Oziris proveo svoju transformaciju u bračnom misteriju Tat tu (Pogl. 17).

U pogrebnim tekstovima Anupa čitamo:

"Suten tu hetep, Anup, neb tser khent neter ta *krast* — ef em set."[52]

"Suten hept tu Anup tep-tut khent neter ha am ut neb tser *krast* ef em as-ef kar neter em set Amenta."[53]

Anup daje pomazanje koje je krast; on je gospodar nad mjestom mumificiranja koje se zove krast; on je gospodar balzamiranja (krast) koji stvara "krast". Procesom balzamiranja stvara se mumija. Bilo je to obilježje besmrtnosti ili ponovnog uzdizanja. Oziris je krast ili pomazan ili mumificiran za uskrsnuće. Prelazak u život i svjetlo načinjen je za mrtvog karasta kroz balzamiranje Ozirisa (Pogl. 162), to jest kroz njegovu preobrazbu u karast koji je obilježje mumije. Stoga je egipatski krast pretkršćanski Krist, a slike u rimskim katakombama čuvaju dokaz o tome. Prijelaz karasta u Krista oslikan je u gnostičkoj ikonografiji. To je obličje djeteta povezanog povojima male egipatske mumije sa svjetlećim kolutom oko glave i križa razdijeljenog na četiri dijela, čime se pokazuje njegovo solarno podrijetlo. To je nebesko dijete koje u Knjizi mrtvih ima Raovu glavu i koje kaže:

"Ja sam djetešce; obnavljam se i ponovno izrastam mlad." (Pogl. 42 i 43).

[52] Birch, *Funeral Text,* 4th Dynasty.

[53] Birch, *Funeral Stele od Ra-Khepr-Ka,* 12th Dynasty.

Anubis je grčko ime božanstva koje su Egipćani nazivali Anpu (Inpw). Prikazivan je u obličju crnog šakala ili psa, ili u liku čovjeka sa šakalovom glavom.

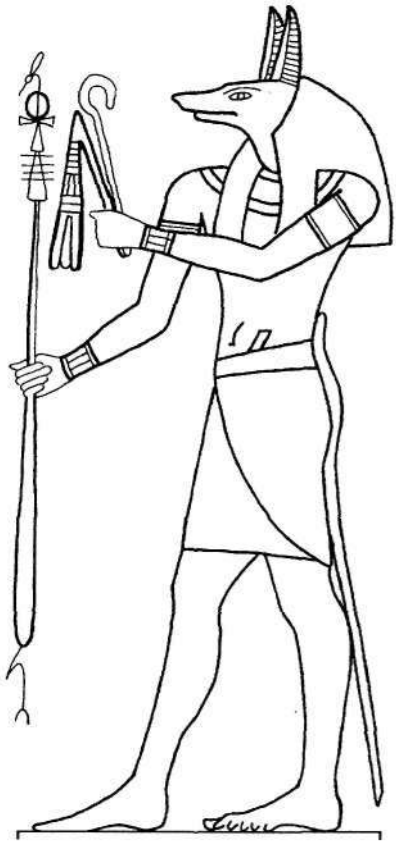

Karast mumija je obilježje uskrsnuća u rimskim katakombama, jer karast je bio prauzor Krista. Egipatski karast kao stvar i riječ zastupa i objašnjava grčkog Christa, Christosa, Krstosa ili latinskog Chrestusa te odgovara *Corpus Christi,* pomazanom, Spasitelju, doktrinarno i obilježjem, doista na svaki način, osim na povijesni.

Stoga je karast, Krstos ili Krist u cijelosti neovisan. "Odsada", riječi su velikodostojanstvenika engleske crkve, "za kršćanstvo prestaje metafizički Krist." No, ne postoji fizički Krist. Pos-

toji samo karast mumija, ono što je bio Oziris kada je ležao u smrti, i postoji uskrsnuli Horus koji je stajao kao Amsu koji je izašao iz grobnice i koji je imao vlast nad svim snagama mraka i neprijateljima svog oca.

Kažite što god hoćete i vjerujte što god želite, ali ne postoji podrijetlo za Krista pomazanog mastima koje bi bilo različito od Horusa ili pomazanog sina Boga Oca. Ne postoji drukčije podrijetlo za Mesiju kao pomazanog nego što je Masu ili nauljen. Konačno, misterij mumije je misterij Krista. Onome tko je kršćanin zauvijek će biti neprotumačiv. Onome tko je Ozirisove religije, misterij je protumačiv. To je jedan od misterija Amente s primitivnijim obredima u ritualima totemizma.

Sada imamo dovoljno prava da bismo utvrdili kako je pomazani Krist mistični lik koji vuče podrijetlo od egipatske mumije po dvostrukom karakteru Ozirisa u svojoj smrti i Ozirisa u uskrsnuću; kao Oziris ili smrtni Horus, karast; i Oziris-sahu ili Horus deificiran kao pomazani sin. Krist ili karast i dalje nastavlja biti stvaran kada se sakrament primjenjuje na umrlog kao rimokatolički ritual. Iako samo sjena prvobitne realnosti, on ovjekovječuje "sveti misterij" pretvaranja trupla u sahua, preobrazbu inertnog Ozirisa pomoću silaska Ra; smrtnog Horusa, djeteta majke, u Horusa pomazanog (nauljenog) sina Boga Oca. Posljednja pomast, sedamnaesti od svetih sakramenata, doista je kršćanski obred.

Poglavlje 5

Drugi misteriji Amente

Sada je nužno predočiti neke druge misterije Amente i doktrine Knjige mrtvih. Egipćani su slavili deset velikih misterija u deset različitih noći godine.

Prva svetkovina bila je noć večernjeg obroka (doslovno posljednja večera) i polaganje darova (žrtvenih) na oltar. Ozirisa su nadjačali Seth i Sebau[54] koji još jednom ponavljaju svoj nasrtaj na Un-nefera, ali pobijeđeni su i eliminirani od strane vjernih sljedbenika. Stoga je to također noć velike bitke kada bog mjeseca Thot (That) i djeca svjetla uništavaju pobunjeničke snage mraka.

Druge noći zbačeni Tat-križ s Ozirisom u njemu ili na njemu, ponovno podiže Horus, princ Sekhema, u području Tat tu,

[54] Sebau, Nak i Apep (Apofis) su čudovišta koja pokušavaju zaustaviti sunčevu lađu na njezinom putu kroz Podzemni svijet. Najjači od njih je Apep. Personificirajući snage mraka, Ra se morao svake noći (pred jutro) boriti s njime da bi se ujutro mogao pojaviti na istočnom nebu. Kada je nastupilo olujno vrijeme, Apep je bio uspješan. Apep se prikazivao u obličju zmije ili krokodila (op. prev.).

gdje Sveti duh Ra silazi na mumiju i dva postaju sjedinjenje za uskrsnuće.

Treće noći prizor je u Sekhemu; to je misterij slijepog Horusa ili Horusa u mraku koji ovdje prima svoj vid. To je također misterij osvita ili buđenja na Ozirisovom kovčegu. Možemo ga nazvati misterijem Horusove smrtne transformacije u Horusa besmrtnog.

Četvrte noći podižu se četiri stupa s kojima je utemeljeno buduće kraljevstvo boga Oca. Ovo se naziva "noć podizanja Horusova koplja (zastave) i njegovog postavljanja kao nasljednika očevog vlasništva".

Peta scena je u području Rekhet; to je misterij dviju sestara, a Izida u suzama promatra voljenog brata Ozirisa i lebdi nad mrtvim tijelom kako bi mu dala toplinu novog života.

Šeste noći suđeno je uzvišenima; zli mrtvi su razdvojeni, a veselje se proširilo Thinnisom. To je noć velikog festivala nazvanog Ha-k-er-a ili "Dođi ti k meni", u kojem je spajanje dviju duša svečano slavljeno kao uzvišeni misterij; na toj je svetkovini bilo mnogo jela i pića.[55]

Misterij sedme noći bilo je veliko suđenje na putu prokletih kada je zatvorena optužnica protiv pobunjenika koji su još jednom pali i bili sramotno poraženi. Nakon proglašavanja osude dolazi osveta.

[55] Festival šestoga dana poznat je kao Hakera ili Tenait. Svečano je slavljen šeste noći Deset misterija. Na tom velikom festivalu komemorirano je Ozirisovo uskrsnuće. Ovaj od Deset misterija slavljen je ispred velikog kruga bogova u Abidosu (grad smrti i ponovnog rođenja) na noć Hakare kada se proslavljenima pravedno sudilo; kada su zla djela razdvajana, a "radost se širila Thinisom". To je bila svetkovina "Dođi k meni" ("Dođi ti k meni") ili uskrsnuća. Toga dana solarni iscjelitelj i spasitelj Manesa u Amenti prolazi u slavi (blaženstvu) kao "božanstvenik koji boravi na nebu i koji sjedi na istočnoj strani nebesa" (Rit., pogl. 25). (p. prev.)

Osma noć je noć velikog pokapanja u Tat tuu kada su savezni-ci Setha masakrirani, a polja su pognojena njihovom krvlju.

Deveta je noć "noć skrivanja tijela od njega koji je najviši (najuzvišeniji) po svojim osobinama". Misterij se sastoji od skup-ljanja Ozirisovih ostataka, nakon što je njegovo tijelo osakatio, raskomadao Seth i *sakrio dijelove.*

Misterij desete noći predstavlja sliku Anupa, mumifikato-ra, nauljitelja (pomazatelja) ili kristifikatora mumije. To se do-gađa u Rusti, mjestu uskrsnuća iz Amente.

Moguće je da ovaj poredak nije točan, ali nije u proturječ-nosti s prirodom misterija. U svakom od deset činova drame Ozi-risove patnje i trijumfa dan svim njegovim protivnicima, prika-zani su kao misterij u prototipnoj čudesnoj igri (ili drami) koja je smatrana nebeskom. Poglavlja ovih deset misterija recitirana su pokajnički radi pročišćenja Manesa i njegovog izlaska (podi-zanja) nakon smrti. S ovim možemo usporediti činjenicu da je židovska Nova godina objavljivana tijekom deset dana pokaja-nja ili skrušenosti.

Oltar

Oltar ili sveti stol postavljen i pripremljen na taj način bio je pokrov ili ploča kovčega. Naime, činjenica jest da je najraniji kršćanski oltar bio kovčeg. Prema Bluntovom *Rječniku doktri-narne i povijesne teologije* (str. 16), bila je to prazna škrinja, pok-lopac ili *mensa*[56] na koju je stavljena euharistija. Za Egipćane je to bio Ozirisov kovčeg koji je činio oltar na kojeg su stavljane

[56] Mensa je gornja ploča (površina) oltara izrađena od kamena. Uglavnom je riječ mensa poznata kao stol. Koristi se samo kao stol za euharistijsku svetkovinu. Na mensi se ne nalazi ništa osim oltarskog platna, misalnog stalka, euharistijskih posuda i svijeća (p. prev.).

namirnice u Sekhemu za euharistijski obrok. Zbog toga je uskrsnuće opisano kao "osvit (buđenje) na Ozirisovom kovčegu". On se izdiže u duhu iz mumije u kovčegu, iza pokrova koji čini stol. Bilo je to tijelo za koje se smatralo da se jede na pričesti, koje je predstavljeno namirnicama što su ležale na oltaru za pričesni obrok.

Prvi od deset velikih misterija je misterij euharistije kao jedan od prvobitnih sakramenata kršćanske crkve. Prvi Ozirisov misterij je primarni kršćanski sakrament. "Opskrba oltara" nastavljena je i od strane Rimokatoličke crkve. Misteriji položeni na oltar "koji prethode" zajedništvu tijela i krvi Kristove "bili su tada jedini u euharistijskom obroku".[57] Na taj način vidimo u *cameri obscuri* da su namirnice položene na oltar ili stol predstavljale meso i krv žrtve što je trebalo pojesti sakramentalno. Noć kada su stvari postavljene na oltar je noć velike žrtve s Ozirisom kao žrtvom. Stvari položene na oltar za večernji obrok predstavljale su tijelo — krv Gospodina. Ovo, kao kruh i vino ili pivo i meso, bijaše preobraženo elementalno i pretvoreno supstancijalno silaskom Ra, Duha svetog, koji ubrzava i transformira Ozirisovu mumiju u izlazećeg ili

Egipatski oltar u malom hramu iz Medinet Madi, "Grad iz prošlosti". Potječe iz Ptolomejskog razdoblja. U grčko-rimskom razdoblju bio je poznat kao Narmouthis.

[57] Neale, Rev. J. M., *The Liturgies,* Intr., str. 33.

podignutog sahua, beskvasni kruh u kvasni[58], vodu u vino. Oziris kao žrtva daje sebe kao "hranu koja nikada ne nestaje" (Pogl. 89).

Liturgije

Kršćanske liturgije ocijenjene su kao "najčišći izvori euharistijske doktrine". No pravila za izvođenje misa ili obreda činila su osnovu egipatskog Rituala. Jedan od svećenika govori (Pogl. I):

"Ja sam onaj koji govori liturgije duše koja je gospodar Tattua" to jest Ozirisa koji zauvijek uvodi dušu u savez s Raom, Duhom svetim, u misterijima Amente. U jednom svojstvu Oziris je jeo kao Bik vječnosti, onaj tko je dao svoje meso i krv kao hranu ljudskom rodu i tko je bio božanska misao kao priskrbitelj hrane.

Jedenje hrane nastavljalo se u euharistiji gdje Oziris predstavlja oba spola. Ovo se izvodilo preobrazbom ili pretvaranjem bika u vola. Dvojnost je također zamišljena u kruhu i vinu ili pivu, što je majčina krv u promijenjenom obličju. O tijelu koje se jelo u "rimskim misterijima" rečeno je da je to "tijelo koje nas obdaruje, *iz njegovih rana,* besmrtnošću i životom, blaženom vizijom s anđelima, hranom i pićem, životom i svjetlom, kruhom života, istinskim svjetlom, vječnim životom, Kristom, Isusom". "Zato ovakav pristup istovremeno simbolizira jednako drugi dolazak Krista kao i njegov pokop, jer On je taj koji će biti naša blažena vizija u dolazećem životu", kao Horus od proročke moći, sve čime je Oziris predstavljen i sve čime je ispunjen.[59]

[58] Kruh koji se pomoću kvasca podiže (p. prev.).

[59] Neale, *The Liturgies,* Intr., str. 30.

Krvna žrtva je od početka prinošenje života, pa odavde proizlazi žrtvovanje života. Kada je majka bila žrtva, njezina krv je prinošena kao život duhovima predaka. Bio je to također život za bratstvo i njegovo dijeljenje u zajedništvu što je stvaralo sakrament. Stoga je u kršćanskoj euharistiji krv uzeta kako bi bila život i uživa se kao život, "život svijeta".[60] Lomljenje kruha u kršćanskom sakramentu predstavlja tijelo koje je "slomljeno, žrtvovano i razdijeljeno". U odnosu na "povijest", to nije primijenjeno na Isusovom tijelu. Ali primijenjeno je na Ozirisovom tijelu koje je *slomljeno, žrtvovano i razdijeljeno* od strane Setha koji ga komada na četrnaest dijelova. Ploča oltara ili pokrov kovčega bio je opskrbljen s onim dijelovima raskomadanog tijela koji jedino imaju simboličko značenje kao euharistija na noć "kada su na kovčegu bedro, glava, peta i noga Un-nefera". Štoviše, kada se majka jela kao žrtva, tijelo i krv bijahu zagrijani životom. Ona se nije jela u hladnoj krvi. Jednako je s Meriahom Kolarijanaca kao i s totemičkom životinjom. Učinkovitost počiva u mesu koje se jede živo, a krv se pila dok je bila zagrijana životom koji je tvorio "živu žrtvu". Ovaj tip žrtvovanja nastavljen je i u kršćanskoj euharistiji. *Vruća je voda izlijevana u kalež s vinom pri posvećivanju elemenata, da bi mu se dala toplina života.*[61]

Svaki čin trganja mesa s tijela žrtve pobožno je ovjekovječen trganjem, a ne rezanjem kruha u kršćanskom sakramentu. Svjetlo na Ozirisovom kovčegu u rimskom je ritualu predstavljeno dvostrukom, tankom, voštanom svijećom, *dikerionom,* koja je držana kao nagovještaj "dolaska Duha Svetog", što odgovara silasku Ra, Duha svetog, na inertno tijelo Ozirisa u Tattu, gdje se dvije duše povezuju da bi postale jedno u Horusu od uskrsnuća.

[60] Neale, *Liturgy of St. Chrysostom.*

[61] Neale, *Liturgy of St. Chrysostom,* str. 10.

Flabellum ili lepeza je mistični amblem. S jedne strane simbolizira sjenku ili duh. Lepeze su često prikazivane za duše primitivnog obilježja.[62] Duše koje gore u paklu zamišljane su pomoću flabelle. Ove su lepeze dovedene u Istočnu crkvu. U Klementovoj liturgiji određeno je da se izrađuju od perja paunа.[63] Nazivaju se lepezama Duha Svetog i nošene su tijekom procesije s "velom omotanim oko tijela Gospodina Isusa" kao nabori gaze što bijahu omotani oko mumije u Medumu.[64] Ali lepeza ili sjena — smanjenje duha u statusu, tada je korištena kao plosnata koža za tjeranje muha sa žrtve.[65]

Ne radi se o pretenziji da je drugi dolazak povijesni, ali ipak je prikazan u misteriju euharistije silaskom Duha Svetog. Drugi dolazak je izlazak Horusa u duh iz mumije ili trupla, što je bila njegova slika u ljudskom obličju. Prvi je načinjen u mesu (tjelesno) i postavljen u smrtnom obilježju; drugi, u stvaranju svoje transformacije ili preobrazbe u duhu, kao obličje besmrtnosti.

Brak Kupida i Psihe je priča zasnovana na ujedinjenju dviju duša koje pratimo u ritualu kao dušu u materiji ili ljudsku dušu i dušu u duhu. Kupid se pod drugim imenom pojavljuje kao Eros, dok su Eros i Anteros forme dvostrukog Horusa, Erosa u duhu, Anterosa u materiji. Njihovo stapanje u misterijima bijaše brak Kupida i Psihe u misteriju Tattu.

[62] Birch, *Trans. Soc. Bibl. Arch.,* vol. VIII, str. 386.

[63] Neale, str. 76; Uvod, str. 29, 30.

[64] Mumija koju je u Medumu pronašao W. M. Flinders Petrie vjerojatno potječe iz Četvrte dinastije. Bila je umotana u platno, izmodelirana smolom nalik živom liku, potpuno restaurirajući punoću forme (p. prev.).

[65] Durandus, IV, 33-8; Neale, *Introduction,* str. 29.

Dakle, ovdje se radi o još jednom o brojnih misterija koji nemaju svoje podrijetlo u povijesnom kršćanstvu. Agape[66] je slavljena u povezanosti s pričesti. Takvo što ne pronalazi se u vrijeme Posljednje večere, ali se usprkos tome smatra kršćanskim sakramentom.

O svetkovini ljubavi u Korintu Pavao govori kao o sceni bučne pijanke[67], prepoznavši celebriranje dviju večera koje želi držati odvojene, jednu za crkvu, a drugu za kuću (dom, obitelj, rod). To dvoje su euharistija i agape. Crkveni autori ne slažu se

[66] Riječ agape ima nekoliko značenja. Smatra se da je agape zajednička večera prvih kršćana kao uspomena na posljednju večeru Krista s apostolima. Zapravo je to gozba, gozba ljubavi, kao ranokršćanski euharistijski obred. U judaizmu postoji Seder Pesah, obredna večera na kojoj je točno određen redoslijed molitve, čitanja Haggade i drugih običaja. Običaj je da se piju četiri čaše vina, a posebna je čaša ostavljena za proroka Elijaha (Iliju). Helenističke pogrebne gozbe također su nazivali agape svetkovinama, a agape se posebno odnosila na nesebičnu ljubav ili Božju ljubav prema čovjeku. Sama svetkovina uključivala je hranu i piće. Međutim, kršćanski učitelji i pisci, od Pavla i Augustina, žale se na zloupotrebu ovih obroka.

Agape također označava ljubav ili naklonost, nesebičnu ljubav prema Bogu i bližnjima. Vjeruje se da su je skovali biblijski pisci od riječi *agapao* koja označava svetu ljubav. Zanimljivo je da je titula božice Izide bila *agape theon*.

U srednjem vijeku agape zamjenjuju euharistijske liturgije sa simboličkim količinama kruha i vina.

[67] Prva poslanica Korinćanima (1 Kor. 11, 20-22). "Kada se zajedno sastajete to više nije blagovanje Gospodnje večere, jer svaki tijekom blagovanja uzima pred sebe svoju večeru, te jedan gladuje dok je drugi pijan. Zar nemate kuća da jedete i pijete? Ili hoćete prezirati Crkvu Božju i sramotiti siromahe? Što da vam kažem? Da vas pohvalim? U tome vas ne mogu hvaliti."

koju treba staviti prvu, ali nema dvojbe da su slavljene u međusobnoj povezanosti.

U svojoj osudi kršćanske agape Tertulijan[68] pita žene: "Neće li vaši muževi saznati što kradomice uzimate prije ostale hrane?" Nastavlja: "Tko će nezabrinut otrpjeti njenu odsutnost čitave noći uoči Uskršnje svečanosti?" "Tko će je bez sumnje pustiti da pohodi Gospodnju gozbu koju oni kleveću?"[69]

Poput Egipćana možemo prepoznati obje te tako zaključiti kojim redoslijedom stoji jedno u odnosu na drugo. Bez obzira da li se obje nazivaju večerama ili ne, Egipćani su Posljednju večeru Ozirisa slavili posljednje noći stare godine, a mesiu ili večernji obrok prve noći nove godine. Ovu su dvostrukost održavali gnostici, a nastavili su je kršćani. I jedno i drugo pripadalo je Ozirisovim misterijima, a na listi deset velikih misterija postoje dvije noći opskrbe oltara — to jest, dvije noći svetkovine ili spomen večeri. Jedna je održavana u Annu, druga u Sekhemu s uskrsnućem u Tattu, što dolazi između. U Sekhemu slijepi Horus prima svoj vid ili svoju blaženu viziju božanske slave, što je vidio kada je probio koprenu sokola s glavom u liku boga Ra. Opskrba oltara u Sekhemu naziva se "svitanje na Ozirisovom kovčegu" (Pogl. 18). Pričest (euharistija) bijaše oblik mrtvačkog obroka u kojem je Ozirisova smrt komemorirana jedenjem tijela i pijenjem krvi. Agape, ili fališka svečanost (gozba), bijaše na-

[68] Tertulijan zapravo ne rabi izraz koji povezuje euharistiju i agape. U Apologiji 39,16 opisuje susrete rane kršćanske crkve za vrijeme agape. Inzistira da na toj svetkovini kršćani budu umjereni u jelu i piću, da jedu onoliko koliko je potrebno za zadovoljenje gladi i utaživanje žeđi. Svetkovinu označava "pravilom života" za kršćane. Čini usporedbu s poganskom svetkovinom u čast Herakla i Serapisa. Agape također opisuju i neki drugi autori, primjerice Klement Aleksandrijski.

[69] Keating, Y. E, *The Agape and the Eucharist,* str. 70. (p. prev.)

čin proslave ponovnog podizanja Ozirisa, Princa Sekhema, što je prikazano ponovnim podizanjem (uspravljanjem) Thota.

Ovim se mogu protumačiti seksualne orgije agape, primitivnu formu koju su izvodili Eskimi u svetkovini reprodukcije. U njihovim misterijima to je bila reprodukcija hrane. U egipatskim se radilo o regeneraciji i uskrsnuću duše, a proslava toga provodila se tijekom agape.

Transformacija — obnavljanje

Smrt, naravno, dolazi prva. Događalo se to uoči noći velike žrtve, a prvo se u komemoraciji jede euharistija. Zatim slijedi trijumf u Tattu i ponovno stvaranje duše što se izvodilo "svetim poljupcem" ili sjedinjenjem spolova u svetkovini ljubavi dramatskim izvođenjem sjedinjenja ljudske i božanske prirode ili brata i sestre, Shu i Tefnut. U totemičkim misterijima stvaranja mladog čovjeka, začeće je bilo uključeno u *modus operandi,* a pri tome je žena zazivala duh muškarca za novo rođenje. Falička svetkovina promiskuitetnog odnosa još je uvijek postojala kada su misteriji postali religiozni, bez obzira odnosi li se to na Egipat, Grčku ili Rim. U njima je Oziris bio vraćen u život kao Horus, jedini rođeni (začeti) sin, a žena je ona koja rađa ili ponovno obnavlja. U zazivanjima Izide i Neftis, čujemo ih kako dozivaju izgubljenog Ozirisa i pozivaju ga da se vrati u osobi sina. Zauzimaju se za ponovno paljenje svjetiljke života ili doslovno — da bi maternica mogla biti ponovno ispunjenja. Vape:

> "Dođi u svoje stanište, bože An, "Ljubljeni" iz Adytuma! Dođi ka *kha*[70], oh, oplođujući Biče."

[70] Ime faličkog značenja.

To je blagotvorna formula dviju božanskih sestri, Izide i Neftis, kojom potiču Ozirisovo uskrsnuće za koje se kaže da su ga provele dvadeset i petog dana mjeseca Koiak, 22. prosinca. Ova magijska zazivanja upućena su inertnom Ozirisu, a njihova posljedica je ponovno podizanje od strane Izide u njegovom ithifaličkom obličju [71].

Najdirljivija u svojoj prvobitnosti jest slika dviju božanskih sestri ili majki, Izide i Neftis, koje promatraju mrtvog ili inertnog brata koji je Oziris u smrti i Horus u uskrsnuću. Pjevuše svoja čaranja, leže kao ptice nad sjemenom života u jajetu; izdišu dušu vlastitog života u čežnji za njim, sve dok nije dobiven prvi znak vraćanja svijesti. Najraniji znak uskrsnuća načinjen je kao odgovor na vitalizirajuću toplinu njihove ljubavi. Ove evokacije prate noć "posljednje večere" i bitku sa Sethom i Sebauom.

"O, dođi u svoje boravište!" vape dvije sestre. "Dođi svojoj sestri! Dođi svojoj ženi! Dođi svojoj supruzi!" mole dok pružaju svoje ruke pune čežnje za njegovim zagrljajem.

"O, dični Suverenu, dođi u svoje stanište. Raduj se; svi su tvoji neprijatelji uništeni. Tvoje su dvije sestre pokraj tebe, štite tvoj pogrebni ležaj, pozivaju te vapeći, tebe koji si ispružen na mrtvačkom ležaju. Ti vidiš našu nježnu brižnost. Govori nam, Uzvišeni vladaru,

Izida, Neftis i Oziris.

[71] Znak plodnosti izražen kao falus boga.

naš Gospodaru. Odagnaj svu bol i tjeskobu koja leži u našim srcima."

U pogrebnim prikazima predstavljene su kao dvije žene koje gledaju u grobnicu[72]. Tada bijaše jedini sin boga rođen od Duha svetog Ra. "Par duša" bijaše sjedinjen u Horusu duše koja je trebala živjeti zauvijek ili okusiti vječni život. Izveden je ženidbeni obred, a ženidbena svetkovina proslavljena je u prototipnoj ceremoniji koja je nastavljena u Agape Ozirisovog i kršćanskog kulta.

Kršćanska dogma fizičkog uskrsnuća temeljena je na povijesnoj činjenici postojanja mrtvog trupla što se podiže iz groba. Može se protumačiti kao jedan od kamitskih misterija koji su reproducirani kao čudo u Evanđeljima. Ako uzmemo originalno predstavljanje u solarnom mitu, sunce u Podzemnom svijetu, slabašno, nemuževno, impotentno i trpeće sunce zamišljeno je kao Ans-Ra, bog sunca, omotan lanenim vrpcama, kao mumificirani Oziris. Obilježje je ostalo za trajnu uporabu, ali kada je transformacija provedena, mumija nestaje. Grobnica je bila prazna. Sunce zime ili noći nije ostajalo u Hadu. Nije izlazilo kao mrtvo tijelo ili nedišuća mumija Ozirisa. Oziris, skriveni bog u zemlji Amenti, uopće ne izlazi osim u osobi podignutog Horusa koji je očitovatelj zauvijek skrivenog oca. Da bi izašao, on provodi svoju transfiguraciju što čini misterij uskrsnuća, no ne čudo. Oziris se pročišćuje i produhovljuje. Mumija kao tijelo pretvara se u sahua, smrtni Horus u besmrtnog, a fizička mumija nestaje. Ali ne nestaje zato što je živući Horus ustao i otišao s mrtvim Ozirisovim tijelom. Kada je nastupila transformacija obilježje je promijenjeno u trenutku, u "treptaju oka". Ozirisova mumija pretvara se i provodi svoju transformaciju u Oziris-sahu.

Knjiga mrtvih to izražava na sljedeći način: "On je trenutno obnovljen" u toj drugoj smrti (Pogl. 182). Mjesto je bilo praz-

[72] Records, vol. II, str. 119.

no kada je mumija polegnuta na mrtvačka nosila, a tijelo nije bilo pronađeno. Ova je promjena opisana kada se u Raovoj litaniji kaže da on "uzdiže svoju dušu i skriva svoje tijelo". Na taj je način tijelo skriveno u uskrsnuću duše. Stoga je "Skrivanje tijela" Horusovo ime "što emanira iz Njega" kao dijete u Ozirisovoj obnovi. Skrivanje tijela mrtve materije bio je jedan način opisivanja pretvaranja u kakvoći i transfiguracije u formi. Bio je to jedan od većih misterija.

Kada je Horus razderao koprenu tabernakula, postao je sokologlav. Posljedica toga bila je to da je bio duh u božanskoj sličnosti s Raom, Duhom svetim. Stoga je tabernakul bilo tijelo ili mumija, "koprena mesa (tijela)"[73] iz kojeg je proizašao. Govornik u Knjizi mrtvih kaže:

"Ja sam sokol u tabernakulu i ja se probijam kroz koprenu" — to jest, kada je obdaren dušom Horusa i kada skida sa sebe mumiju[74] ili veo koji predstavlja tijelo, što je bio slučaj s pamučnim velom omotanim oko mumije u piramidi u Medumu. "Sveti veo" nošen je u kršćanskim misterijima zajedno sa "svetim darovima" i "lepezama duha", za što je rečeno da predstavlja "pokrov koji je omotan oko tijela Gospodara Isusa"[75]. To je[76] "koprena tijela Isusovog" pa je stoga pokrov tijela ili hram duha ono što Horus raskida pri uskrsnuću kada "probija koprenu". On razdire ili probija koprenu govoreći:

"Ja sam sokol u tabernakulu i izlazim kroz koprenu. Ovdje je Horus!" koji izlazi u dan kao duh (Pogl. 71). U formi nebeskog sokola podignuti je otkriven i izlazi objavljen kao duh.

[73] Neale, *Liturgy of St. James,* str. 46-47.

[74] Rit., pogl. 71, Renouf.

[7o] Neale, *The Liturgies,* Uvod, str. 30. "Molitva pokrovu".

[76] Neale, *Liturgy of St. James,* str. 46.

U Evanđelju je povik jakim glasom popraćen objavljivanjem u duhu. "I gle! Hramski se zastor razdera na dvoje, od vrha do dna. Zemlja se potresla, stijene se raspuknuše i grobnice se otvoriše, a uskrsnuše tijela mnogih svetaca (pravednika) koji su umrli."[77]

Umrli u zemlji misterija

Horus sada sjeda za stol svoga oca s onima koji jedu kruh u Annu. On daje dah istinoljubivom mrtvom kojeg podižu, onome tko je uskrsnuće i život. Isti prizor očito reproducira Ivan. Isus se ukazuje učenicima pri onome što se doima kao večernji obrok, premda obrok nije spomenut. Isus je onaj koji diše. "On je izdisao na njih i rekao, primite Duh Sveti" — što je u Ritualu dah Atum-Raa, oca koji je dodijeljen sinu ili kojeg Horus dodjeljuje vjerodostojno mrtvima. Prizor je sada promijenjen od Amente do Gebove zemlje od strane onih koji su od egipatskog Rituala načinili "povijesnu" lakrdiju te značenje potisnuli izvan vidokruga gdje tako dugo leži skriveno.

Više o tome govorit ćemo kasnije. Za sada je dovoljno naznačiti smjernice. U toj nebeskoj drami prirodne realnosti su predstavljene bez pogubno destruktivnog pokušaja skrivanja karaktera pod povijesnom krinkom. Veličanstven ulazak njihovih vlastitih moći u patetički apel upućen ljudskoj ljubavi i dobrostivosti jednostavno je prikazan kao ono čega mogu biti vrijedne kada se ispravno shvate. Ali toliko je zastrašujuća velika tragedija Ozirisovih misterija, toliko rastapajuća legenda o božanskom pijetetu koji je u korijenima preživio u Amenti i njegovo cvjetajuće razdoblje u ljudskom umu, da je povijesna parodija

[77] Mt. 27, 45-53.

zadržala pozornicu i ostala suznog pogleda za nadolazeće generacije narednih dvije tisuće godina.

Amenta, zemlja vječnosti, zemlja je misterija gdje je Thot, bog mjeseca, u donjem svijetu bio veliki učitelj svetih tajni zajedno sa sedam mudrih učitelja. Prolazak kroz Amentu je niz inicijacija za umrlog Ozirisa. On se uvodi u misterije Ruste (I,

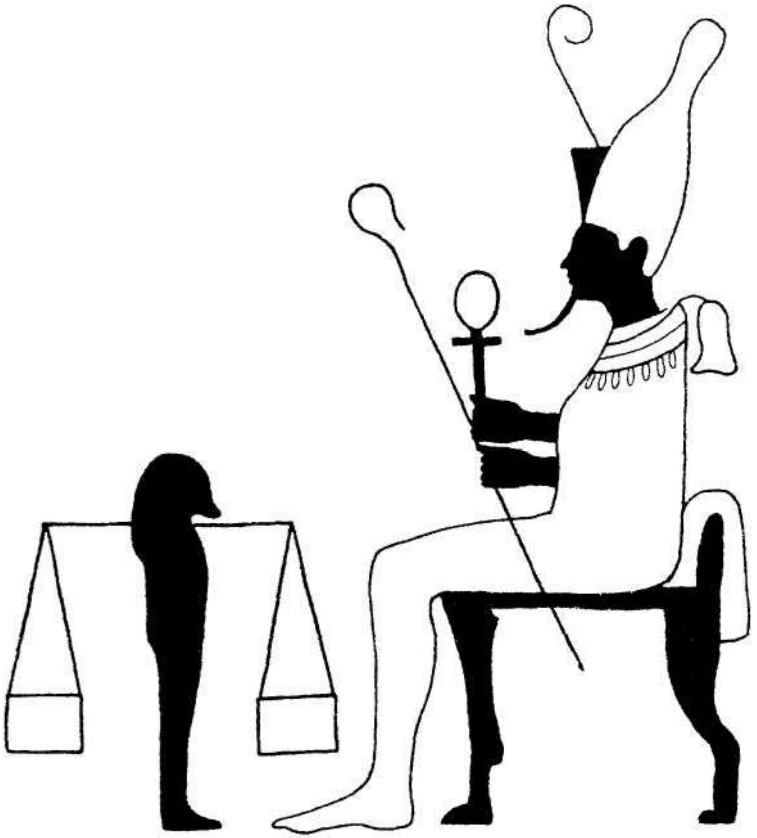

Oziris, sudac Podzemnog svijeta, nadzirao je vaganje srca.

7, 9), misterije Duata (130, 27), misterije Akara (148, 2, 3).[78] On poznaje misterije Nekhena (I, 13,19).

Umrli zaziva boga koji boravi u svim misterijima (14, I); umrli uči misterije od oca boga Atuma, postajući njegov sin (15, 46); on je tajanstvenog obličja (17, 91) i tajanstvenog lica, poput Ozirisa (133,9). "Sjajim u jajetu", kaže umrli u "zemlji misterija". Poglavlje 162 sadrži najtajniji, najsvetiji i najveći od svih misterija. Njegovo ime je Knjiga skrivenog boravišta — to jest, Knjiga Amente ili rituala uskrsnuća. Ovi se misteriji doimaju prikriveno i nejasno zbog forme - dramatičnog monologa i razgovora sa samim sobom — i jezgrovitosti izrečenog, ali ipak možemo dovoljno prepoznati da bismo znali kako su to izvornici svih drugih misterija, gnostičkih, kabalističkih, masonskih i kršćanskih. Dogma o inkarnaciji bila je egipatski misterij. Regeneracija nakon krštenja, preobražaj (promjena oblika ili transfiguracija), pretvaranje (transsupstancijacija), uskrsnuće i podizanja, bili su egipatski misteriji.

Misterij svagdašnje Djevice Majke; misterij dvanaestogodišnjeg dječaka koji se iznenada transformira u odraslu osobu staru trideset godina, koja tada postaje jedno s ocem, kao što je već bilo i prije u misterijima totemizma; misterij u kojem je mrtvo Ozirisovo tijelo preobraženo u živog Horusa silaskom Duha svetog — ptice s ljudskom glavom; misterij božanskog bića u tri osobe od kojih jedna uzima tijelo na zemlji kao ljudski Horus da bi postala mumijom kao Oziris u Amenti te da bi se podigla

[78] "Sveta zemlja" onih koji su napustili tijelo, zemlja natapana Nebeskim Nilom, bila je podijeljena na tri područja ili stanja:

1. Rusta — teritorij inicijacije.
2. Aahlu — teritorij iluminacije.
3. Amenti — mjesto sjedinjenja s Nevidljivim Ocem.

W. Marsham Adams, *The Book of the Master; doctrine of the Light bor of the Virgin Mother.*

iz mrtvih u duhu kao Ra na nebu. Ova i druga čuda kršćanske vjere postoje među misterijima Amente.

Ali značenje misterija moglo se jedino spoznati dok je izvorna gnoza autentično poučavana. No, to je prestalo kada je kršćansko štovanje Krista u tijelu prisvojilo "Riječju-načinjeno-tijelo" i doslovno protumačilo mističnu dramu kao opipljiv pogled na ljudsku povijest koji je umetnut u najstarija Evanđelja kao novo objavljenje ili otkrivenje koje je poslao Bog, a osobno ga u Palestini proveo "povijesni Isus".

Kada se Bendigo, boksač i razbijač, preobratio, namjeravao je i predložio da propovijedanje postane njegova nova profesija. Kada su mu prigovorili da ništa ne zna, da ne zna pisati i čitati, odgovorio je da očekuje kako će obaviti dobar posao slušajući uokolo. Tako je bilo s prvim kršćanima. Nisu znali pisati i čitati antičke jezike, ali radili su dobar posao slušajući uokolo. "Imate svog čovjeka na križu", rekao je jedan od njih Rimljanima, "zašto prigovarate i ne odobravate našeg?" Njihov čovjek na križu bio je istovjetan s Oziris-Thotom ili magarcem s ljudskom glavom — Iu.

0 Thotu, učitelju misterija, rečeno je: "A sada pogledaj Thota u tajni njegovih misterija. On provodi pročišćenje i beskrajne procjene, probijajući nebeski svod i raspršujući oluje oko njega, te se tako događa da Oziris dolazi do svake postaje", a mi možemo nadodati da postiže svoju besmrtnost kroz učenja priopćena u misterijima Thota[79].

Poglavlje 148 Rituala iznosi neke od najtajanstvenijih misterija. Napisano je da bi se pružila gnoza ili znanje neophodno za Manesa, jer tim znanjem Manes se rješava svojih nečistoća i postiže savršenstvo u "njedrima Raa", Duha svetog.

Na ulazu u misterioznu dolinu Duat nalaze se zazidana vrata, prva od dvanaest vrata kroz koja se treba proći na putu do

[79] Rit., pogl. 130, Renouf.

Amente. Njih dvanaest opisano je u knjizi Hada kao dvanaest podjela ili dijelova koji odgovaraju dvanaest sati tame tijekom noćnog putovanja sunca. Prva podjela nema vidljivih ulaznih vrata. Ostali dijelovi imaju otvorena vrata, a dvanaesti — dvostruka vrata. Teško je ući, ali lako je pronaći izlaz u zemlju vječnoga života. Ovdje počiva misterij kako ući kada ne postoje vrata, a put je u cijelosti nepoznat? Manesu je protumačeno kako zadobiti božansku pomoć kada su tragovi ili boje života na zemlji izbrisani, daje se snaga za forsiranje ulaska tamo gdje nema vrata; u toj snazi Manes napreduje, probija se dalje, s (ili kao) bogom.[80] Stoga je Horus predstavljao vrata u tami, put na kojem se nije vidio ulaz, život prikazan za Manesa u smrti.

Jedan od misterija Amente bio je tajni ulaz. Bio je poznat kao "kamena vrata". To je ime nadjenuo njihovoj nekropoli narod u Siutu, kamen koji se okrenuo kada je izgovorena magična riječ ili "Sezame, otvori se". Ulaz u veliku piramidu bio je skriven pokretnim kamenom koji se okretao oko klina. Osim iniciranih, nitko ga nije mogao pronaći. Kada je bio izvrnut, otkrivao je prolaz, metar i dvadeset centimetara širok i metar visok, koji je vodio u unutrašnjost građevine. Bio je to model primijenjen na Amenti kao slijepi ulaz predstavljen tajnim portalom i pokretnim kamenom kasnijih legendi. Način prolaska kroz ono što se činilo kao prazan zid bijaše poznavanje tajne dobro namještenog kamena, a ta je tajna priopćivana iniciranima zajedno s lozinkom za misterije.

Horus započinje svoj rad iznoseći nebeske planove svoga oca Ozirisa na zemlji. On osigurava grudobran s kruništem za Ozirisa protiv nasrtaja snaga i moći tame. Čini Ozirisovu riječ istinom protiv njegovih neprijatelja. Suprotstavlja se očevom protivniku Sethu u borbi na smrt. Vodi rat protiv zlog Apapa, te

[80] Rit., pogl. 148, 2, 3.

stare zmije, i uništava moći što se podižu u pobuni koje se u Knjizi mrtvih nazivaju odmetnicima (pobunjenicima), a koje su osuđene na propast u borbi s ocem kojeg sada predstavlja Horus, njegov voljeni sin. On sam predstavlja vrata u smrt kao način ulaska u Amenti. Prekriva golo tijelo onoga koji ne diše. On otvara izvor okrijepe za boga sa srcem koje ne kuca (Pogl. 1). On se upušta u bitku s "jedačem ruke" (Pogl. 2) i crnim veprom Sethom, dva tipa snaga bijede, smrti i mraka. Štiti svog oca od proždiratelja krokodila (Pogl. 32), od zmija Rerek, Seksek i Haiu, također od apshaita, insekta koji vreba pokopanu mumiju (Pogl. 33, 34, 36).

On kaže: "Došao sam i oslobodio boga u njegovom raskomadanom stanju. Izliječio sam truplo, povezao ramena i učvrstio nogu" (Pogl. 102) u rekonstrukciji mumije. On Ozirisu obnavlja njegovo tijelo, njegov pijedestal i stubište što vodi iz grobnice (Pogl. 128).

"Učinio sam sukladno zapovijedi da trebam izaći u Tattu i vidjeti Ozirisa" (Pogl. 78).

Zadržao je zapovjedništvo koje mu je dao njegov otac. Manes u Amenti kazuje o "sreći tog velikog sina kojeg otac voli" i kako su oni "vidjeli smrt". Također govori o "božanskim planovima što ih provodi Homs u odsutnosti svog oca", kada predstavlja Ozirisa na zemlji (Pogl. 78). S dovršetkom svog rada na zemlji i u Amenti, uskrsnuli Horus odlazi vidjeti svog oca i oni grle jedan drugog. Horus se obraća svom ocu, koji se ovdje zove Ra-Unnefer-Oziris-Ra. On kliče:

"Ja sam tvoj sin Horus; došao sam. Osvetio sam te. Udarcem sam oborio tvoje neprijatelje. Uništio sam sve što je bilo krivo u tebi. Ubio sam onog koji te usmrtio. Ispružio sam svoje ruke za tebe protiv tvojih neprijatelja. Doveo sam ti Sethove drugove u lancima. Za tebe sam preorao polja. Za tebe sam natopio tvoju zemlju. Okopao sam zemlju za tebe. Izgradio sam za tebe jezera. Iskopao sam tlo u tvojem posjedu. Za tebe sam žrtvovao

Horus, Izidin sin, dovodi pisara Anija Ozirisu. Ani kleči ispred svetišta prinoseći sa štovanjem žrtvene darove. Anijev papirus.

tvoje protivnike. Za tebe sam žrtvovao tvoju stoku i tvoje žrtve. Vezao sam tvoje neprijatelje lancima. Posijao sam za tebe pšenicu i ječam na poljima Aarru. Pokosio sam ih tamo za tebe. Slavio sam te. Pomazao sam te prinoseći sveto ulje. Za tebe sam postavio prinošenje hrane na zemlji zauvijek.[81]

Tvrdi da je učinio sve to, pa čak i više: "Dao sam ti Izidu i Neftis." Dvije božanske sestre, Ozirisove pratilje, majke i Horusove zaštitnice on dovodi natrag svom ocu. Bile su s njime od samog početka na zemlji u Gebovoj dvorani; s njime u njegovom začeću i inkarnaciji od strane Izide i njegovoj skrbi od strane Neftis. Bile su njegovi zbrinjavajući anđeli; pratile su ga kao zaštitnice od rasparača vrata Setha ili monstruma Apapa koji je pokušao zaklati dijete ili ga uništiti u zametku. Bile su s njime

[81] Rit., pogl. 173, izvadak iz Navilleovog prikaza u Renoufovoj Knjizi mrtvih.

u agoniji sljepoće kada je bio razderan i ranjen, kada je krvario u vrtu Pa; bile su s njime kada su motrilice bdjele u grobnici sve dok se ne probudi; s njime u njegovom uskrsnuću u Amenti. One su s njime kada se uspinje ocu kao pobjednik nad smrću, kao vladar dvostruke zemlje i gospodar kraljevstva kojeg su on i njegovi učenici ili djeca utemeljili zauvijek. Rad pridružen Horusu, nebeskom uzoru ili idealu, morali su ostvariti njegovi sljedbenici u dvostrukoj zemlji vremena i vječnosti. To je bio predmet misterija. U liku nebeskog Horusa, čovjek Nebseni kaže Ozirisu:

"Gledaj me, ti Bože. Ja sam Horus, tvoj sin. Borio sam se za tebe. Borio sam se na tvojoj strani za pravdu, istinu i ispravnost. Pobijedio sam tvoje protivnike."

Također tvrdi da je učinio stvari koje je Horus učinio, a koje su predočene u tekstu ili predstavljene u drami, ispunjujući time ideal samožrtvovanja sinstva u stvarnosti — učinivši riječ Ozirisovu istinom protiv njegovih neprijatelja. Bila je to riječ, čak ako je i personificirana, koja je, da bi dobila stvarnu učinkovitost, morala postati istinom u ljudskom životu, ponašanju i karakteru.[82]

Ako postoji bilo kakvo objavljenje ili nadahnuće u dramatskom predočenju velikog ideala, Egipćani ga pronalaze u njihovom božanskom modelu predstavljenom u Horusu:

Horus spasitelj, koji je priveden rođenju
kao svjetlo na nebu i hrana na zemlji.
Horus u duhu, zaista božanstven,
koji je došao pretvoriti vodu u vino.
Horus, koji je dao život i posijao sjeme
za ljude da bi doista načinio kruh života.

[82] Papirus Nebseni. Rit., pogl. 173, Budge.

Horus utješitelj, koji je sišao
u ljudskom liku kao nebeski prijatelj.
Horus riječ, tvorac u njegovoj mladosti.
Horus, ostvaritelj kada riječ postade istinom.
Horus gospodar i vođa u borbi
protiv snaga mraka drevne noći.
Horus putnik sa svojim prignutim križem
koji je izašao na Istoku s dvostrukom krunom.
Horus prokrčitelj, koji je popločio put
uskrsnuća k vječnom danu.
Horus pobjednik u bitki,
Gospodar dva svijeta, ujedinjenih i sjedinjenih.

Predmet njihovih najuzvišenijih želja je rasti i izrasti nalik njemu, dok se istovremeno s ljubavlju gledaju njegove značajke, slušaju njegove riječi i privodi se k ostvarenju njegov karakter u vlastitim životima.

Mitski model nije ništa drugo nego zrakom ispunjen balon pomoću kojeg se uči plivati. Stvarnost se pronalazi u učenju o tome kako plivati. Na ovaj je način ideal Horusa služio Egipćanima. Nisu očekivali da pliva za njih, da nosi njih i njihove stvari, već da ih nauči da plivati znaju i sami.

Lik Horusa u Sekhemu pun je dostojanstvenih osjećaja. Započeo je blisku borbu sa zlim Apapom i hrvao se sa Sethom - đavlom ili sotonom. Bio je oboren na tlo u potpuno zamračenom prolazu. Bio je slijep. Krvario je iz mnogobrojnih rana, ali nastavio se boriti sa samom smrću. Pobijedio je i ustao iz groba kao ratnik s jednom rukom! No, nije doista izgubio ruku; imao je samo jednu ruku oslobođenu iz poveza smrti, zavoja mumije izrađene za ukop. On živi. Ponovno se uzdiže pobjednički, podižući znak uzvišenog vladara. U sljedećem stadiju transformacije bit će oslobođen od spona mumije; postat će čisti duh nalik svom ocu kao izraženi lik njegove osobe.

Poglavlje 6

Doktrina inkarnacije i spasenja

Opće je prihvaćeno kršćansko vjerovanje, stalno ponavljano, da su život i besmrtnost dovedeni na svjetlo. Time je smrt, posljednji neprijatelj, uništena od strane osobe Isusa prije 20 stoljeća. Isto je objavljenje pridruženo Horusu pomazanom (premazanom uljem) i Iu-suu, nadolazećem sinu tisućama godina prije. Horus ili Iu-su bio je neosobni i idealni objavitelj koji je u astronomskoj mitologiji bio mesija, a u eshatologiji Sin Boga. U Egiptu je doktrina besmrtnosti jako, jako stara. "Knjiga oživljavanja duše zauvijek", nad likom prosvijetljenog mrtvog, prije otprilike 6000 godina, za vladavine Husaptia, petog kralja Prve dinastije, i tada je bila toliko stara da je istinita tradicija interpretacije čak i u to vrijeme bila izgubljena. Egipatski Krist — Isus ili Horus, kao objavitelj besmrtnosti, bijaše idealni lik činjenice poznate antičkim duhovnjacima, da je duša čovjeka ili Manes opstojala nakon smrti i raspadanja tjelesnog obličja, a drama misterija bila je *modus operandi* za učenje činjenice, s Horusom (ili Iu-suom) kao tipičnim objaviteljem. U tom karakteru postavljen je kao prvi plod koji je spavao, jedini koji je proizašao iz mumije u Amenti; jedini, međutim, kao tip koji je prefiguracija

potencionalnog kontinuiteta za sve, doktrina koja je utemeljena na duhu kao pojavnoj prikazi vječne realnosti.

Egipćani, autori misterija i mitskih reprezentacija, nisu izobličili ono što je povezano s mistično neukim doslovnim shvaćanjem. Nisu imali susret s padom čovjeka u sumnjivom kršćanskom smislu. Rezultat toga je da nisu imali potrebu za spasiteljem ili iskupiteljem od posljedica onoga što se nikada nije dogodilo. Nisu se veselili nad smrću svog patećeg Spasitelja, nisu se radovali njegovoj agoniji, stidu i krvavom znoju, za kojeg se pogrešno smatra da ih spašava od posljedica prekršenog zakona. Upravo suprotno, učili su da svatko ovdje stvara vlastitu karmu te da prošla djela stvaraju buduću sudbinu. Moralnost je bila tisućstruko uzvišenija i plemenitija od kršćanskog morala s njegovom opsjenom doktrinom zamjeničkog ispaštanja i zamjene pomirene žrtve ili ublaživanja. Horus je čino takvu stvar ili stvari za slavu svog oca, ali ne da bi time spašavao duše ljudi. Nije bilo zamjenskog spasenja ili pripisivanja ispravnosti. Horus je bio onaj koji opravdava pravedne, a ne zle. Nije došao da bi spasio grešnike kako oni ne bi imali problema pri vlastitom spasenju. Bio je primjer, ideal, model nebeskoga sinstva. No, njegovi su sljedbenici morali postupati sukladno njegovom primjeru i činiti u životu ono što je on činio prije nego bi mogli polagati pravo na bilo kakav oblik druženja ili uzajamne povezanosti s njim nakon smrti. Ukoliko sami nisu učinili te stvari, za njih nije bilo prolaza; nisu se otvarala vrata koja su vodila u zemlju vječnoga života.

Za kršćanski se kult često kaže da je utemeljen na "misterijima utjelovljenja (inkarnacije)". Ali koji je učitelj misterija sumnjivog podrijetla ikada bio sposoban reći nam nešto o njihovom prirodnom nastanku? Koji je štovatelj Biblije ikada znao bilo što o riječi koja bijaše na početku? 0 riječi koja je proizašla iz tišine, o riječi koja je došla putem vode, putem krvi i u Duhu? Za njega takav jezik nikada nije bio povezan s bilo kojim

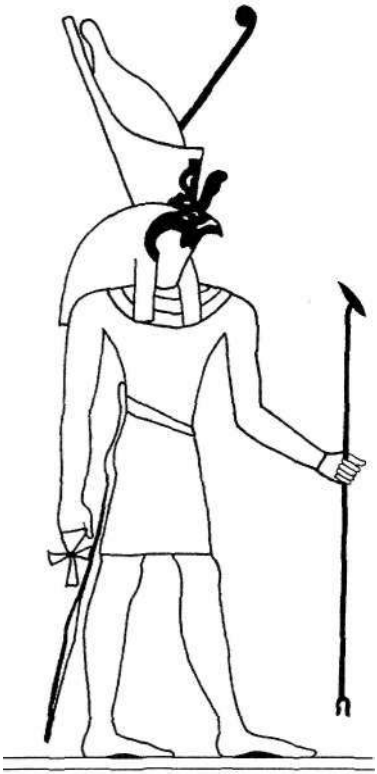

Bog Horus. Jedan od najstarijih i najvažnijih bogova drevnog Egipta.

fenomenom što postoji u prirodi. Mudrost starog Egipta jedina može protumačiti pravu riječ i njezin odnos s takozvanim objavljenjem. Doktrina inkarnacije je egipatska i egipatskoj mudrosti moramo se obratiti ako je želimo shvatiti. Niti jedna druga riječ nikada nije načinjena mesom (tijelom) na bilo koji drugi način, osim u Horusu koji bijaše logos Majke Prirode kao Dijete-Horus, khart ili inkarnirani logos, riječ koja je načinjena istinom u odrasloj fazi njegova karaktera kao Horus Mat-Kheru, drugi Horus, izravni predstavnik oca na nebu. Inkarnacija ili utjelovljenje, na koju se gleda kao na središnji dio kršćanskog kulta, nema podrijetlo i nema odgovarajuće ili ispravno tumače-

nje u kršćanstvu. Njezino stvarno podrijetlo, kao podrijetlo drugih egipatskih dogmi i doktrina, bilo je čisto prirodno. Bilo je pretpovijesno i neosobno. Bilo je središnji misterij egipatske vjere tijekom dugog vremenskog razdoblja. Koristili su je antički učitelji za sve što je ikada bilo i što je moglo biti vrijedno, a učitelji povijesnog kršćanstva nastavili su **u neznanju** o njegovu podrijetlu i jedinom istinskom značenju ili s prijekornim i kažnjivim **potiskivanjem gnoze** POMOĆU KOJE SU NEPROTUMAČIVI MISTERIJI MOGLI BITI OBJAŠNJENI (!)

Primitivni misteriji utemeljeni su na dokazima u prirodi koji su dokazivi danas kao i na početku, dok su misteriji kršćanske teologije izraženi, patvoreni iz ostataka prošlosti putem *modus operandi* čuda. Ti su ostaci danas nepotvrđeni jer će zauvijek biti nepotvrđeni. Znamo kako je Oziris došao vodom na svom papirusu; kako je onda došao putem krvi? Dijete je bilo utjelovljeno u ribu, izdanak, granu, kukca, tele ili janje kao reprezentativno obilježje; a u svojoj inkarnaciji Horus dolazi putem krvi, ali ne pomoću krvi prolivene na drvu ili Tat-križu. On je došao na zemlju putem krvi kao predstavnik ljudske duše koja je došla pomoću krvi. Ritual nam govori da su bogovi proizašli iz tišine (Pogl. 24). To je prikazano u Ozirisovom sustavu kada je Horus dijete prikazan s prstom u ustima ili prstom usmjerenim prema ustima, oblikujući znak tišine, kako je to već shvaćeno u svim misterijima. Horus nije obično dijete ili *khart* hijeroglifa. On oslikava logos, riječ tišine, djevičansku riječ koja daje nijem ili nerazgovjetan izričaj misteriju inkarnacije.

Doktrina inkarnacije bila je razvijena i utemeljena u Ozirisovoj religiji najmanje 4000 godina, a vjerojatno 10.000 godina prije negoli je UKRADENA I IZOBLIČENA U KRŠĆANSTVU. Toliko je drevna da su njezin izvor i podrijetlo **zaboravljeni**, a izravni načini dokaza izgubljeni su iz vida ili su izbrisani, osim među gnosticima koji su u svetosti očuvali te fragmente antičke mudrosti,

njihova obilježja i simbole, a nesumnjivo ponegdje i kopiju nekih poglavlja Knjige mrtvih koje su na grčkom ili aramejskom zapisali aleksandrijski pisari.

Doktrina spasenja putem krvi

Doktrina spasenja putem Izidine krvi uključuje ideju o dolasku u postojanje pomoću majčine krvi, ili mistično pomoću krvi Djevice Majke. U prvobitnoj biologiji sva su rođenja i produkti ljudskog života prvo izvedeni iz majčine krvi koja je nakon toga upućena putem duše očinstva. Prva lekcija koju nas uči priroda jest da život dolazi putem krvi. Rađanje se ne događa dok žena spolno ne sazri. Zbog toga je krv bila znak snage kao primarni kreativni ljudski element. Dijete Horus došlo je putem krvi djevice Izide na ovaj, a ne na neki drugi način. Isus, gnostički Krist, također dolazi putem krvi na ovaj način, ne samo prema Ivanovoj svetoj doktrini, jer muslimani su sačuvali fragmente prave gnoze.

U bilješkama poglavlja 96 Kurana, Sale navodi arapsku tradiciju po kojoj Isus nije rođen kao bilo koji drugi čovjek iz krvi skrućene *u izljevu* ili *u izljevu krvi* — to jest, u krvi djevice prvo personificirane u Horusu koji je učinjen tjelesnim kao dijete djevice. Doktrina inkarnacije bila je ovisna o duši života koja potječe iz majčine krvi, prvo što je držano posebnim i isključivo ljudskim na temelju njegove inkarnacije. Bila je to duša proizašla iz majke koja bijaše mistična djevica u biologiji. Kasnije je teologija mistificira kao majku boga, vječnu djevicu s totemskim obilježjima. Krv majke sociološki je spoznata kao djevica. Odavde proizlazi doktrina Djevice Majke kao obilježja. Krv je bila majka duše, sada razlikovane od vanjskih duša kao ljudsko biće. Prvo bijeli lešinar djevice Neith, zatim crveno tele djevice Izide, tada ljudsko đjevičanstvo zastupaju tip vječne djevice,

one koju je misterij majčinskog izvora deificirao kao Djevicu Majku u eshatologiji.

Na taj način "utjelovljenje" pravilno počinje s dušom koja dolazi u postojanje pomoću krvi djevice. Bijaše to dijete jedine majke, nerođeni Horus, koji bijaše nesavršeni prvi obris duše u materiji koja je poprimila obličje ljudske osobnosti kao smrtni Horus koji je slijep i osakaćen, gluh, nijem i impotentan, jer to je bilo rođenje materije ili jedine majke prema mitskom predočenju. Majka je izvor i životna hrana s vlastitom krvlju što vodi doktrinu spasenja putem krvi Izide, deificirane djevice. Na taj je način mistična majčina krv najraniji spasitelj. Dakle, ovdje se nije radilo o muškom liku. Najstariji Horus bijaše njezino dijete koje je došlo putem krvi. U eshatologiji je on bio njezino krvavo dijete. Stoga je tele, kao njezino obilježje, oslikano crveno. Kao dijete Horus on bijaše slika njezinih patnji u ljudskom obličju. Na taj način Horus, dijete krvi, postaje spasitelj kroz patnju u misteriju koji ima prirodno podrijetlo. Ovo se podrijetlo može pratiti u kršćanskoj ikonografiji kada, kako to Didron prikazuje, lik Isusa bijaše prikazan na križu kao malo dvogodišnje dijete, golo i s tijelom obojenim u crveno, poput Horusa teleta na egipatskim stelama.

Zanimljiv primjer spasenja putem krvi predočen je u Ritualu (Knjiga mrtvih). U vinjeti poglavlja 93 prikazana je spašavajuća i zaštićujuća snaga tet kopče, to jest prikaz Izidine krvi[83]. Par ljudskih ruku pruža se od ovog amuleta kako bi dohvatio ruke Manesa i spriječio ga da krene na istok, budući da je tamo bazen vatre ili pakao, rečeno modernim jezikom. U Evanđelju je fraza za inkarnaciju bila "načiniti meso", ali izostavljena je krvna osnova doktrine. Spasenje kroz Izidinu krv oslikano je crvenim tet amuletom koji ona stavlja na sebe nakon začeća svog

[83] Tet je Izidina kopča, simbol zaštite. Kada je izrađena od karneola predstavlja Izidinu krv (p. prev.).

krvnog djeteta. Ovo je spasenje djelotvorno u trenutku nastanka djeteta. Prema Knjizi mrtvih, spasenje Manesa je u životu nakon smrti. Umrli se moli za život i spasenje nakon smrti (Pogl. 42) i nosi tet kopču u svom kovčegu kao znak svog spasenja putem Izidine krvi.

Pogledajmo sada kako je ova pročišćujuća snaga ili moć povezana s krvlju. Stoga se jedna od groznih dogmi kasnije teologije mogla izraziti sljedećim riječima:

"Postoji vrelo ispunjeno krvlju
puštene iz Emanuelovih žila.
A grešnici uronjeni u tu krv
gube sve svoje tragove grijeha."

Prirodni razvitak ove monstruozne doktrine može se pratiti u dva silazna pravca. Jedan od njih ima svoje polazište u teološkoj žrtvi koja je ubijena kao onaj tko ispašta tuđe grijehe u žrtvovanju koje je smatrano pokajničkim. Prinesena krv grijeha zadobila je karakter okajane krvi. Prema kršćanskoj doktrini "sve su stvari očišćene krvlju i bez prolijevanja krvi nema opraštanja". Drugi pravac obuhvaća ideju pročišćenja putem krvi ljudskog podrijetla, dakle ne samo krvlju ubijene životinje kao žrtve za počinjene grijehe. Ovo je jedno od izvorišta koja su iniciranom razotkrivali učitelji tajne mudrosti misterija. Najranija forma pročiščujuće krvi bila je ženska. Prvo je to bila krv Djevice Majke, krv Izide, krv inkarnacije, tekuća krv, element u kojem se Horus očitovao kada je došao putem krvi, krv na kojoj je utemeljen ritual pročišćenja kao prirodan način čišćenja. U čitavom kraljevstvu prirode to je jedini izvor za krv koja pročišćuje. U toj ženskoj fazi utemeljena je doktrina pročišćenja pomoću krvi za uporabu kasnije teologije kada je žrtvena žrtva bila muško za kojeg se držalo da treba okajati, pročistiti i spasiti krv na drvetu. Nije postojao drugi način putem kojeg bi duša bila spa-

šena krvlju od ovog čina spasenja kojeg je provodila Djevica Majka. Nikada nije bilo niti jednog drugog utjelovljenja osim ovog, Horusovog, u Izidinoj krvi, i niti jedno drugo spasenje putem krvi nije bilo moguće u čitavom spasenju neizopačene prirode. Ovo se provođenje ne može učiniti povijesnim, niti spasitelj osobom (povijesnim likom), čak i da svako stablo na zemlji bude posječeno sa slikom i prilikom krvarečeg ljudskog tijela koje vidi na svakoj od njihovih grana.

Pročišćenje putem krvi zato proizlazi iz Izidine krvi, Djevice Majke ljudskog Horusa koji kao crveno dijete, tele ili janje, personificira to pročišćenje krvlju što u eshatologiji postaje doktrinom.

Zamjenska krv Zidova prolivena na križu, kao sredstvo stvaranja pročišćenja za grijehe i način pročišćenja duše u "krvi janjeta" radi prirodnog pročišćenja majke, bila je najgrublja forma profanosti, nepojmljiva bezbožnost za one koji su poznavali mističnu prirodu doktrine i njezino podrijetlo u ljudskom fenomenu nastavljenom kao obilježje pročišćenja putem krvi koje je prakticirano u misterijima, jednako kao u krštenju kao i prskanju krvlju, ili pijenju krvi ili jedenju "krvave hostije" u rimokatoličkoj euharistiji.

Krvna žrtva

Prirodna krvna žrtva bila je ženskog roda. Tipična krvna žrtva odnosila se na crveno tele, janje ili dijete. Janje na križu bilo je kršćanska žrtva sve do 18. stoljeća poslije Krista kada je čovjek trajno zamijenio janje, a krvna se žrtva od tada prikazuje kao ljudska i povijesna.

Doktrina voljne žrtve utemeljena je i postoji od vremena kada je ljudska majka dala jesti sebe s poštovanjem svojoj djeci u najprvobitnijoj formi pogrebnog obroka. Ona je prinijela svo-

je meso kao jelo i svoju krv kao piće. Dala je sebe kao prirodnu krvnu žrtvu na kojoj je utemeljeno obilježje kada je ženski totem kao krava, medvjed ili neka druga životinja načinjen kao zamjena za ljudsku majku. Također, kada se na zemlju gledalo kao na mitsku majku hrane i pića koja bijaše dojilja u vodi i koja se tjelesno predala svojoj djeci za hranu, obilježje žrtve nastavljeno je kao totemizam kada je životinja nadomjestila sakramentalnu hranu. Dakle, najranija forma voljne žrtve bila je ženska. Ljudska majka kao žrtva ponavljana je u mitologiji kao nebeska (božanska) majka u elementarnoj prirodi. Ona koja je dala svoje meso i krv kao život svojoj djeci, nastavljena kao karakteristika ili obilježje u više mističnoj fazi. Odavde proizlazi spasenje pomoću Izidine krvi — to jest, putem krvi djevice u koju je Horus utjelovljen i načinjen tjelesnim kao spasitelj koji na ovaj način dolazi putem krvi.

Kada je Španjolcu, koji je skupo platio za ponovno zadobivanje naklonosti Svete Djevice, njegov svećenik rekao da mu Marija još nije oprostila, podignuo je stisnutu šaku pred lice svojeg fetiša i podsjetio je da ne treba biti toliko ponosna i gorda zbog položaja u kojem se sada nalazi, s obzirom da je poznaje odonda kada je bila samo mladica zelenog stabla šljive. Drevni Egipćani znali su prirodno podrijetlo svojih simbola i dogmi. KRŠĆANI SU POGREŠNO ZAMIJENILI mladicu stabla šljive s povijesnom djevicom.

Najranije obličje boga oca koji je postao voljnom žrtvom u Egiptu bijaše Ptah u karakteru Sekaria, tihog patnika, zatvorenog u lijes, božanstva koje je otvaralo Podzemni svijet za uskrsnuće u solarnim mitovima. Kao solarni bog sišao je u Amenti. Tamo je umro i ponovno se uzdigao, postajući tako uskrsnuće i put i utemeljitelj egipatske eshatologije. Atum, sin Ptaha, na sličan način postaje voljnom žrtvom kao izvor života, ali na drukčiji način i u očitijem obličju. Ljudska i božanska majka dala je svoj život svojom krvlju. Sada je otac, koji je sjedinjen s maj-

kom u Atumu, prikazan kao stvoritelj čovječanstva putem prolijevanja vlastite krvi.

U kultu Ptaha u Memfisu i Atuma u Onu (Heliopolis), uporno se nastojalo postaviti kreativni izvor kao muški nad ženskim. Zbog toga se simbolički o kornjašima govorilo "da među njima nema ženskog roda" (Hor-ApoUo, B.I., 10). U rezanju uda Atum pokazuje da je on stvoritelj putem krvi prolivene u voljnoj žrtvi. Muški je izvor prepoznat, ali prema onom što je prethodilo kao majčinski element; krv je još uvijek ostala kao suštinsko obilježje kreativnog života. To je ilustrirano ritualom obrezivanja.

Diljem svijeta običaj se odnosio na prisegu mladića u trenutku pridruživanja rangu očeva ili stvoritelja (roditelja) koji su slijedili primjer Atuma kao oca boga Ra koji je prijašnji Horus sin. Atum, kao Ptah, također je bio tipična žrtva u zemlji vječnosti, koji je dao svoj život kao bog sunca i kao gospodar hrane koji je uskrsnuo ili se podigao za Manesa u Amenti. Oziris ga slijedi. U njemu ljudska majka, koja je prvo dala sebe kao jelo, i velika majka Izida, koja bijaše spasitelj putem krvi, bijahu združene s bogom ocem u potpunijoj i savršenijoj žrtvi kao majka i otac rase u jednom. Konačno, sin kao Horus ili kao Iusa načinjen je zamjeničkom žrtvom, međutim ne kao pomazanje (uljenje) za grijeh, već kao onaj koji preuzima patnju svojom voljom umjesto svoje majke ili svojeg oca. U kamitskoj shemi majka nikada nije izostavljena. Stoga, kada Oziris dolazi u karakteru crvenog boga koji nalaže egzekuciju s užasnim licem Har-Shefia kao osvetnik muka koje je trpio njegov otac (ili on sam pri svom prvom prispijeću), on je taj koji "podiže svog oca i koji podiže svoju majku svojim štapom".[84] Egipat je, međutim, anticipirao Rim u prihvaćanju "nekrvave žrtve" koja je predstavljena hostijom ili kruhom Horusa kao nebeskim kruhom ko-

[84] Rit., pogl. 92, Renouf.

ji je zauzeo mjesto mesa u euharistijskom obroku. Pivo ili vino zadržano je kao zamjena za krv pri čemu predstavlja ženski element. Tako je Horus bio jeden kao krv života, a njegova se krv pila u obličju crvenog piva ili vina kao konačna forma egipatskog žrtvovanja, voljne, žive žrtve koja je bila ljudska majka, obilježje majke, totemička životinja, krvava Hathor, riba, guska, tele, janje — žrtvovano u različitim formama od koje je svaka, sve do leće i pšenice, bila simbolička dobrostiva žrtva koja je od početka obilježje snaga prirode (nazovimo ih majkom ili sinom, ocem, božicom ili bogom) koje su davale hranu i piće, a popraćene su idejom žrtve u davanju života kada se na krv gledalo kao na život.

"Koliko je sakramenata Krist odredio Svojoj crkvi?" pitanje je koje postavlja molitvenik. Odgovor je: "Samo dva kao opću potrebu za spasenje — to jest, krštenje i večeru Gospodnju." A oba imaju egipatsko podrijetlo od nekoliko tisuća godina prije. Dokaz je sačuvan u tom trezoru istine, obredu uskrsnuća.

U prvom poglavlju Rituala (Torinski papirus) svećenik kaže: "Ja čistim s vodom u Tat tuu i pomazujem uljem u Abidosu."

Egipćane možemo nazivati vrlo posebnim krstiteljima, jer u prvih deset vrata Elizija — ili izlaska u veliko Ozirisovo boravište, umrli je pročišćen barem desetak puta u deset odvojenih krštenja i deset različitih voda u kojima su bogovi i božice oprani kako bi vodu načinili svetom (Pogl. 145). Poplava je bila voda obnavljanja života u Egiptu, a ta prirodna činjenica bila je izvor i porijeklo doktrine o regeneraciji krštenjem. Spasenje koje je Egiptu došlo putem Nila bilo je nastavljeno u egipatskoj eshatologiji kao spasenje putem vode.

"Dajem ti tekućinu ili vlažnost koja osigurava spasenje", kaže se duši umrlog (155,1). No, oni nisu mislili da su duše spašene od propasti pranjem vodom ili kupkom u krvi, ali tjelesno se krštenje nastavljalo kao simbol pročišćenja za duh. Umrli objašnjava da je stupio u vode natrona i salitre, ili soli, te načinjen

čistim i neokaljanim u srcu, čistim u prednjem dijelu, u stražnjem dijelu, njegovoj sredini, čistim posvuda, tako da niti jedan njegov dio nije ostao prljav i nečist.

Vode pročišćenja

Bazen pročišćenja u Amenti je dvostruk. U jednom dijelu to je bazen natrona, u drugom bazen soli. Natron i glib korišteni su u pripremi mumije umrlog, a isti proces se ponavlja u pročišćenju duše da bi se ona također učinila trajnom, što je bio model pročišćenja.

Umrli kaže: "Neka budem ojačan ili zaštićen u sedamdeset pročišćenja."[85] A kršćani sada govore: "Biti ojačan kršćanskim sakramentima."

"Pročišćujem se u velikom tijeku (galaksija) gdje nestaju sve moje slabosti i zla; ono što je loše u meni oprošteno je, a mrlje koje bijahu na mom tijelu na zemlji isprane su."[86]

"Gle, dolazim da bih pročistio ovu moju dušu na najvišem stupnju. Neka budem pročišćen u jezeru ublaženja i uravnoteženja. Neka uronim u božanski bazen ispod dvije nebeske smokve[87] neba i zemlje".[88]

Mjesec pročišćenja i izlječenja koji je prikazan na sjevernom nebu kod pola, te također reproduciran u raju Amente, ponovljen je u Evanđelju po Ivanu (Pogl. 5) kao bazen Bethesde.

U Knjizi mrtvih (Pogl. 124, dio 3) jedna od dvaju voda naziva se bazenom ili rezervoarom ispravnosti. U tom bazenu odab-

[85] Mariette, *Mori, divers,* 63,1.

[86] Rit, pogl. 86.

[87] Egipatska smokva.

[88] Rit., pogl. 87.

rani proslavljeni primaju svoje konačno pročišćenje i izliječeni su. Tako su načinjeni čistima da bi mogli uživati u Ozirisovoj nazočnosti. Proces liječenja vremenski je određen za događaje u određene sate noći ili dana. Torinski tekst predočuje četiri sata noći i osam sati dana. No, postoje i drugi tekstovi. Manesi su u Evanđelju prikazani kao "mnoštvo njih koji bijahu bolesni, slijepi, hromi i isušeni", oni koji čekaju na ozdravljenje. Odabrani su oni koji su prvi na bazenu kada su vode uzburkane. Odavde potječe priča o čovjeku koji nije izabran.

Krštenje i upotpunjenje Manesa

Kršćanska je postavka, koju su branili Sveti Augustin i drugi, da je zauvijek prokleto dijete koje umre nekršteno. Ova doktrina također ima svoj korijen u misterijima Amente. Korijeni su do tada bili skriveni u zemlji vječnosti koja je pogrešno shvaćena kao naša prolazna zemlja. Sada nam je moguće predočiti ih iznad zemlje i držati korijenje i plodove gore na svjetlu kao korijen zumbula položen u staklenu posudu s vodom. Sada se mogu proučavati korijen i sve ostalo. Za tijelo koje je formirano iz majčine krvi smatralo se da dijeli nečistu majčinu prirodu. U tom je smislu isključivo žena bila autor zla.

Dijete Horus, rođeno iz mesa i krvi, bilo je prototip nekrštenog djeteta — to jest djeteta nepročišćenog krštenjem. Bez regeneracije krštenja u Tattu nije bilo sjedinjenja starijeg Horusa s dušom ili duhom deificiranog Horusa. Prema egipatskoj doktrini razvitak će biti spriječen, a duša iz zemaljskog tijela ostat će jedna sjena osuđena na umiranje ili, po kršćanskom izobličavanju, na vječno prokletstvo. U Amenti su umrli ustali da bi naslijedili drugi život. Za Egipćanina uskrsnuće nije imalo drugo značenje. Pri uskrsnuću je Oziris pozdravljen na sljedeći način:

"Pozdrav Ozirisu, tebi dvaput rođenom! Bogovi ti govore: žDođi! Istupi, dođi vidjeti što pripada tebi u tvojoj kući vječnosti'."[89] Tada on trenutno biva preobražen i promijenjen.

Spajanjem dvije polovice duše u jednu, dušu koja je spolno dualna, dvostruka također u materiji i duhu, prema misteriju iz Tut tua, nalazi se povratak obilježju izvan spolnosti iz kojeg se račvala seksualna dualnost u ljudskom stvaranju. Ta jedna trajna duša bila je obilježje vječne duše koja je uključivala majčinstvo i očinstvo u jednoj osobnosti poput one u Ozirisa s mnogo grudi (bradavica). Njega dijete Horus može predstavljati jedino u određenoj formi dualnosti koja prikazuje dva spola u jednom, kao i božanstva koja su predočena sa ženskim grudima kao modelom jednote. Pronađene su ženske mumije koje su na sebi imale bradu (muško obilježje). To je drugi prikaz duše upotpunjene sjedinjenjem dviju spolnih polovica u jednom liku, osobinu koju je provela kraljica Hatšepsut kada se odijevala u mušku odjeću i vladala kao Gospodarica Aten. Jednako je bilo i s faraonom koji je nosio rep krave ili lavice. Oni su također uključivali obje polovice savršene duše nalik dvojednom jedinstvu koje je bilo deificirano na nebu, a koje su oni predstavljali na zemlji. Doktrina je predočena u ikonografiji gnostičkih umjetnika kada je Isus prikazan kao žena s bradom koja označava Krista kao Sveta Sofija[90], te također u knjizi otkrivenja kada je Isus opisan kao od oba spola, mladić sa ženskim bradavicama na prsima.

To je vrlo nalik Ozirisu; muško tijelo koje je prekriveno ženskim bradavicama, to jest Oziris u gornjem, a Izida u donjem dijelu iste mumije. Dakle, bilo je nužno biti regeneriran i ponovno rođen nalik bogu ocu. Manes je mogao ući u kraljevstvo nebesko samo ako je od oba spola ili ni od jednog.

[89] Rit., pogl. 170.

[90] Didron, fig. 50.

Dvije polovice duše koja je zauvijek utemeljena u Tattu bile su muške i ženske; duša Shua bila je muško, duša Tehnut ženska. Kada su one spojene u jedno sa svrhom upotpunjenja Manesa i stvaranja savršenog duha, rezultat je bio tipična kreacija za oba spola u kojoj nije bilo niti muškog niti ženskog. Ta jednota, u Horusu koji bijaše deificiran, jednota je Krista koju opisuje Pavao:

"Ma koliko vas se krstilo u Kristu, pretvorilo se u Krista. Ne mora biti ni muškog ni ženskog, jer svi ste vi jedno u Isusu Kristu."

Jedan od fragmenata kojeg su sačuvali Klement Aleksandrijski i Klement Rimski iz izgubljenog Egipatskog evanđelja, a koji su potpuno očuvani u Ritualu, pokazuje kontinuitet doktrine koja je egipatska u Evanđelju koje je nazvano "Egipatsko". Saloma je upitala Gospodina o vremenu dolaska njegova kraljevstva. Odgovor je bio: "Kada češ baciti pod noge i pogaziti odjeću srama; kada će dvoje biti jedno; kada će ono što je vani biti poput onoga što je unutra; i kada muškarac i žena neće biti ni muško ni žensko." "Odjeća srama" je bila ženska, dakle tijelo. 0 tome govori i obred. Nečistoća materije, koja se pripisuje majci svekolikog mesa (tjelesnosti) ili ženske prirode, simbolički je prikazana u poglavljima gdje se priređuje samrtnička postelja.[91]

To je dokazano ženskom odjećom — pregačom — koja se ovdje smatra znakom svega lošeg u umrlom, krivnjom koja proizlazi od majke, kao što je to opisano u Ritualu, zbog toga što je odora nečistoće nazvana "odjećom srama" u Egipatskom evanđelju, a nju je trebalo baciti i pogaziti nogama kada su muško i žensko učinjeni "jednim" u duhu ili kao duh. U ceremoniji "umatanja umrlog u čistu odjeću" nečista se odbacuje, na što se aludira u Poglavlju 172. Kada je umrli ispružen na samrtnič-

[91] Rit., pogl. 170-171.

koj postelji, tijelo je *lišeno pregače* i odjeveno u čistu odjeću *khua* ili duhova koja mu je dodijeljena zauvijek.[92] Ali ženska se odjeća još uvijek nosila bez stida od strane prerušenog muškarca kao biskupova pregača. Pratimo li je unazad, nailazimo na komad tkanine koji su žene nosile oko bokova, kao pregaču, kao odjeću spola za najprimitivnije i najbezvrjednije ljudske potrebe u vrijeme puberteta. Biskup u svojoj pregači, jednako kao svećenik u svojoj podsuknji i duhovnik (anglikanski) u svojoj misnoj košulji, jesu poput dvojednog koji oba spola sjedinjuje u jednom; moderni protestantski ekvivalent za faraona s kravljim repom i Venere s bradom, osakaćeni eunuh ili bilo koji drugi tip hermafroditskog božanstva. Ljudi koji su se odijevali u žensku odjeću javno su proganjani, ali biskup je navlači bez osude i pobuđene sumnje. Hoda uokolo kao onaj obični prolaznik koji ništa ne zna o podrijetlu svoje odjeće. Običaj odijevanja muškaraca u žensku odjeću ograničen je na prošla vremena Istoka, ali biskupi je još uvijek stalno nose.

[92] Rit., pogl. 171.

Poglavlje 7

Sudbena dvorana

Kršćani pričaju o božanskom "sinovstvu čovječanstva" koje je očitovano u povijesnom Isusu. No, oni nemaju božanskog kćerstva, niti podrijetla duše kao ženske i neženske duše. Židovi su učinili sve što su mogli da bi se riješili ženskog dijela božanske prirode. Prijeka potreba kršćanske povijesti potisnula je ženski element u humani tip koji je predočivao oba spola u čovječanstvu, kako su to u misterijima postavili Egipćani. Konačno, često se navodilo i utvrđivalo da je samo kroz Isusovo evanđelje bio objavljen Bog siromašnog čovjeka. To je duboko neistinita i lažna tvrdnja.

Bog siromaštva i patnje personificiranje u Horusu starijem. No, postoji jasna posljedica u odnosu na karakter. On je jednako osvetnik patnji. Za Horusa u Edfuu rečeno je da štiti siromašne od moćnih. Također, u velikoj Ozirisovoj Sudbenoj dvorani umrli na svom suđenju govori: "Nisam bio otimač zemlje. Nisam iznuđivao i uzimao više nego što mi je dodijeljeno u obliku prvih plodova svakodnevnog rada."[93]

[93] Rit., pogl. 125.

Različite druge tvrdnje nastoje pokazati da je nepravedni kapitalist onih vremena imao smrtni strah od suočenja s Ozirisom, božanskim suncem, koji je jednako tako bio bog siromašnih i bijednih. U egipatskoj himni jednom bogu, Atumu stvoritelju ljudi, opisan je kao onaj tko

"...leži budan dok svi ljudi počivaju u snu, da bi potražio dobrotu svojih bića" (Redak 12);

"...slušao siromašne u njihovom ojađenom, tužnom srcu kako mu se jadaju";

"...osloboditelj je plašljivog čovjeka od nasilja, gospodar milosti s najviše ljubavi, onaj koji sudi siromašnima i potlačenima."[94]

Thot je bio onaj koji je zapisivao u Sudbenoj dvorani. Pri vaganju srca on je predočivao karakter umrlog. U jednom tekstu govori se da, kada polaže srce na pliticu vage nasuprot Maat, božici pravde, on podupire stranu milosti, pa kako bi presuda imala pozitivan predznak on malo potiskuje ljudsku stranu vage.

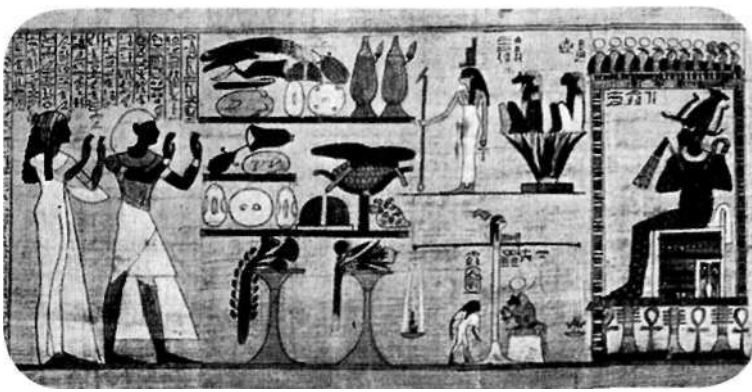

Ker-Heru, prvi svećenik-kralj, i kraljica Netchemet, stoje u Sudbenoj dvorani i mole se bogu dok je srce kraljice podvrgnuto obredu vaganja. 21. dinastija.

[94] Himna Amon-Rau, Records, Vol. II, str. 129.

Također je rečeno da je povijesni Isus došao uzvisiti podjelu rada koju je antika prezirala, dok je egipatski raj bio nagrada za rad, a Horus poljodjelac na žetvenom polju Aarrua je personificirani radnik. Nitko ne doseže egipatski raj osim radnika koji uzvišeno žanje proporcionalno onome što je posijao. Komad zemlje dodijeljen Manesu za obrađivanje u Amenti povećan je samo za one koji su bili dobri radnici na zemlji. Shebti kipovi u grobnicama opremljeni su za rad s plugom ili motikom u rukama. Kao poljodjelci oni polažu svoje ruke na plug. Nije bilo nezasluženog dobitka ili koristi za dangube i lijenčine u zemlji vječnosti. Munja objave i otkrivenja proizlazi iz oblaka egipatske prošlosti kada iz Knjige mrtvih učimo da dio posla treba obaviti u raju Aarru ili žetvenom polju Amente, a koji se sastoji u raščišćavanju sjemena koje gasi život. Ti borci i osvajači najomraženije pustinje još uvijek zadržavaju sliku najranijih poljodjelaca stvoritelja zemlje koju su ogradili i prvi zaštitili od isušujućeg i sterilizirajućeg pijeska.

Obraćajući se shebti kipovima, Manes kaže: "0, primjerni! Ako budem primjerno suđen za obavljanje posla koji treba obaviti u Amenti, svjedočite za mene da sam vrijedan i dostojan zemlju učiniti plodnom, navodniti je potocima i prevesti pijesak sa zapada na istok."[95]

On postaje jedan od uzvišenih odabranih u dostojnoj prosudbi njegova rada. To pokazuje da su u stvaranju iskonskog raja sudjelovali poljodjelci koji su osvojili zemlju dugotrajnom borbom sa snagama gladi i nestašice u pustinji kada su prokrčili svoj put kroz divljinu pijeska i držali se za skute Majke Nil koja ih je odvela do zemlje koju je ona zauzvrat pretvorila u oazu i raj obilja svojim vodama kao pomoć u ratu protiv Apapa ili Setha, Sabaua uzavrele Sahare. Ovime se također može protu-

[95] Rit., pogl. 6.

mačiti zašto su faraoni od vremena 17. dinastije službeno bili oslovljavani kao "Gospodari oaze", oaze koja je stvorena u Egiptu ljudskim radom i lokalizirana u Amenti kao obećana zemlja koja se konačno dosezala među nikad zalazećim zvijezdama u oazi vječnosti.

Prototipovi pakla, čistilišta te zemaljskog raja pronalaze se u egipatskoj Amenti. Dr. Watts, kršćanski stihotvorac, kazuje nam što se tamo nalazi:

"Tamo je smrtni pakao
i vječne su tamo boli,
tamo gdje grešnici s đavlima žive
u mraku, vatri i lancima okovani."

Mrak, vatra i lanci, jednako kao i sumpor koji je bio Sethov kamen, te druga oprema kršćanskog pakla, također su egipatski. Ali lanci su korišteni za okivanje Setha, Apapa i Sebaua, zlih Ozirisovih protivnika, a ne za mučenje nekoć ljudskih duša. Egipatski pakao nije bio mjesto vječnog bola, već mjesto uništenja onih koji su nepovratno bili zli. Mora se priznati, na čast i slavu kršćanskog božanstva, da je bog vječnih muka isključivo kršćanski ideal kojeg Egipćani nikada nisu postigli. Njihov bijaše sveroditeljski bog, Otac i Majka. U njegovom se srcu nalazila briga i obzir krvarenja iz svake rane patećeg čovječanstva, a njegov je sin prikazan u karakteru Utješitelja.

Vatre pakla iz kršćanske teologije (ML, 9, 43-44) također su preživjeli prikaz iz egipatskih misterija. Oziris u Amenti prolazi kroz ovaj pakao vatre u "kojem oni koji su osuđeni podnose svoje uništenje". On govori: "Ja ulazim i izlazim iz bazena (ili jezera) plamenova na dan kada su protivnici uništeni kod Sekhema" (Pogl. I). Kada proslavljeni umrli dovršava svoj put u nebo "preko Ptahove noge" i kada dosegne Planinu slave, on kliče:

"Došao sam iz plamenog jezera, od jezera vatre i iz plamenih polja."

Izbjegao je uništenje i dosegao vječni grad na nebeskom polu. Ovo jezero neugasive vatre izvedeno je iz solarne sile u mitologiji na kojoj je zasnovana eshatologija. Na taj način lokalitet se nalazio istočno, na mjestu izlaska sunca. Zle je progutala vatra na mjestu gdje su pravedni stupili na solarnu barku da bi plovili nebeskim vodama koje se zovu Kabhu ili hladnoća, i putovali zapadno prema nebu zalazećih zvijezda. Plameno jezero nalazilo se na istoku, a jezero vanjske tame na zapadu. Kada je Raova barka, ili lađa duša, pri zalasku sunca dosegnula zapad, tamo se nalazio veliki zaljev između planine nazvane Manu na zapadu i noćnog zvjezdanog svoda, zaljeva Putrate[96] gdje mrtvi zapadaju u tamu ukoliko ih ne podrži Apuat (Anubis), bog zvjezdanog neba, Horus u mjesecu i Ra, solarno božanstvo, vidljivi predstavnici nadljudskih moći u astronomskoj mitologiji.

Na "posljednjem sudu" u misterijima oni koji nisu uspjeli učiniti riječ Ozirisovu istinom protiv njegovih neprijatelja, kako već formula ide, osuđeni su na umiranje u drugoj smrti. Prva je bila u tijelu na zemlji, druga u duhu. Neprijatelji pravde zakona, istine i ispravnosti bili su osuđeni na konačno uništenje u jezeru vatre ili bazenu plamena. Bili su uništeni jednom zauvijek.[97]

Ova se doktrina pojavljuje u Pavlovim poslanicama i u Apokalipsi gdje je kraj svega uništenje u jezeru vatre. U Poslanici Hebrejima uništenje duša je uspoređeno s uništenjem biljne materije koju proždire vatra. Doktrina, kao i mnoge druge, bijaše egipatska; na nju je spuštena magla neznanja koja od tada uzrokuje zbrku i konfuziju. Odstranite kemitskog đavla i kršćan-

[96] Rit., pogl. 44.

[97] Rit., pogl. I.

ski svijet oblikuje patnju bolnog gubitka. Đavo je egipatskog podrijetla, jednako kao "ta stara zmija" Apap, đavo s dugim repom, i kao Seth, koji bijaše sotona u svojoj antropomorfičnoj pojavi. Seth, snaga suše i mraka u fizičkom fenomenu, postaje zao mračnoga srca. Kao takav je opisan kao onaj koji uzrokuje bure i oluje, koji kruži obzorom neba kao onaj "srce kojeg je zastrto"[98], kao protivnik Ozirisa ili dobrog Bića. Tama, vatra i lanci su egipatski. Tamu je mitološki predstavljao zmaj Apap, što je Sethova domena u kasnijoj teologiji. Tamo u donjem svijetu istovjetna je sa Sethovim tunelima u Amenti. Lanci su jednako tako egipatski, ali nisu namijenjeni ljudima. Apap i Sebau, Seth i Sami, vezani su lancima. Za preantropomorfičnog đavla rečeno je: "Lance je bacila na tebe božica škorpion."[99]

Seth je također utamničen lancem oko njegova vrata (Pogl. 108). Kako je već protumačeno, Sebau i Sami predstavljaju fizičke sile u vanjskoj prirodi načinjene za zlo i one su zauvijek nasuprot Dobrom Biću i miru u svijetu. Oni su uvijek u nemoćnom buntu kao vojske tame i legla Apapa, na čelu sa zlim Sethom. Trebali su se držati ispod; zbog toga nužnost tamnice, vezanje i lanci. Mitološka slikovitost nastavljena je u kršćanskoj eshatologiji. Grešnici su stavljeni na mjesto Sebaua dok se po egipatskom učenju s grešnicima, nekoć ljudima koji su bili nepovratno zli, jednom zauvijek okončalo u vrijeme druge smrti u području uništenja.[100] Okončanje ili dolazak do kraja za egipatski je um uvijek bilo gore od vječne boli. Toliko je duboko bilo njihovo vrednovanje života, toliko velika njihova želja za daljnjim trajanjem. Zlo su predstavljali kao negaciju. Apap je zao i tip negacije u prirodnom fenomenu koji je nasuprot dobru. U

[98] Rit., pogl. 39, Renouf.

[99] Rit., pogl. 39.

[100] Rit., pogl. 18.

eshatologiji Seth predstavlja negaciju kao neegzistenciju. Zlo kulminira u uništenju i nepostojanju za Manesa. Negacija postojanja, života, dobra, bila je konačna forma zla.

Egipatsko čistilište zvalo se Meskat. Bilo je to mjesto čišćenja. Provodi se udarcima i šibanjem. Dakle, Meskat je mjesto muka. Manes moli da ne padne pod noževe egzekutora na mjestu uništenja pri *svom prolasku* kroz mjesto pročišćenja u središtu Meskata.

U Poglavlju 72 Manes moli da ne "zastane u Meskatu" ili u čistilištu već da prijeđe u nebesko boravište koje je za njega pripremio Tum "iznad zemlje", gdje može "sklopiti svoje dvije ruke" i jesti kruh te piti pivo s Ozirisovog stola. Istu molbu: "Neka ne zastanem u Meskatu" ili neka ne budem zadržan u čistilištu, izgovara govornik u Poglavlju 99. Neprijatelji Dobrog Bića bili su izloženi javnom ruglu i sramoti. Zato Manes kaže:

"Izbavi me od bogova koji javno izruguju, koji brzo odvode (krivce) do njihovog mjesta" (Pogl. 180).

Kasniji pokušaj od strane rimokatoličke religije bio je da namami ljude u Had pokazujući da je to samo ublažujući ožalošćeni odjeljak; da đavo nije toliko crn kakvim se prije prikazivao i da u paklu postoji prilična količina sreće koju se tamo može polučiti.

No, to je samo malo bliži pogled na tradicije Amente koja je preživjela u Rimu. One pripadaju istom originalnom izvoru iz kojeg je Crkva izvela svoje doktrine čistilišta, drugu smrt i druge dogme koje se ne pronalaze u Evanđeljima. U egipatskom paklu ne postoji vječna lomača vječnih muka. Deset je egipatskih paklova. Poznati su kao deset krugova osuđenih i o njima se govori kao da ih nema više. Rimokatolička crkva nastavlja dogmu druge smrti, a tada je nekako poništava nadodajući kaznu beskonačnog trajanja, postajući prinudnija za sve koji jesu ili nisu gorljivo vjerovali. Osim egipatske mudrosti ne postoji niti jedan ustanovljiv izvor kršćanske eshatologije. Rimokatolič-

ka je crkva zasnovana na Knjizi mrtvih (Ritualu). Možda se jednog dana u tajnim rimskim arhivima pronađe verzija originala, tekst pomoću kojeg će se protumačiti brojne slike u katakombama i drugim radovima gnostičkih umjetnika koji su pravi autori egipatsko-kršćanske ikonografije, a ne "nekoliko siromašnih ribara". Rimokatolička crkva ipak će otkriti da je njezin korijen egipatskog porijekla, a tada će pokušati odbaciti lažnu povijest koju će do tada promatrati kao jedinu i isključivo dobitnu.

Najveći realisti koji su ikada postojali na zemaljskoj kugli bili su Egipćani. Tisućama i tisućama godina njihov cjelovit pokušaj i trud bio je usmjeren k postizanju konačne realnosti vječne istine. Njihovo ispitivanje prirode bilo je poput vrlo ozbiljnog zapitkivanja djece: "Je li to stvarno istina?" Stvarno bijaše traženje njihovog neiscrpnog istraživanja. Biti stvaran bio je cilj i svrha. Bilo je to življenje u istini. Jedan jedini bog bio je stvarni bog; Horus u duhu bio je stvarni Horus. Realnost bijaše kraljevstvo.

U razdoblju 5. dinastije izvjesni Tep-en-ankh tvrdi da je *"stvarni sudac* i pisar", "stvarno najbliži prijatelj kralja". Za njih je vječni život bio konačna realnost. Egipatska je religija natkriljujuće muževna te stoga osmišljena za razvijanje muževnosti. U dvorani Posljednjeg suda umrli očekuje pravdu i nepristranost. Njegov bog je pravedni i ispravni sudac. On ne moli za milost niti se grčevito kvrči u prašini tražeći sentimentalni oprost za grijehe ili moleći za milost. Vjera njegove prirode nije bila takva. On zna da će se život, karakter, ponašanje stavljati na vagu Maat za život koji dolazi (život poslije smrti). Ljudski Horus ne prilaže nikakvo opravdanje ili molbu za grešnika glede njegovih patnji. Božanski Horus ništa ne nadodaje na vagu. Umrlom se sudi po onome što je učinio i po onome što nije učinio za života na zemlji. Njegovo se srce mora čuti. Morao je govoriti istinu i djelovati u skladu s istinom. Riječ boga mora učiniti istinom da bi na sudu imao nekakvu pomoć. To je bio

predmet svih učenja u svim misterijima i pisanjima koja su smatrana božanskima. Zakonski standard izvana i iznutra postavljen je pod imenom Maati ili Maat. Ime označava čvrst, nepromjenjiv zakon i vječno pravilo pravde. Na taj način ista riječ označava zakon, istinu, pravdu, zakonitost i kasniju pravičnost. Prvi i konačni članak egipatskog vjerovanja bio je ispuniti ili provesti Maat. To je početak, sredina i kraj moralnog zakona. Ustoličeno božanstvo za štovanje bio je Maati, titula s četverostrukim značenjem — zakon, pravda, istina i ispravnost, što su sinonimi. Pravedno suđenje je bio njihov cilj, alfa i omega primjene zakona kojeg je njihov religiozni osjećaj divinizirao za ljudsku uporabu; i njegova uzvišena obilježja, uzdignuta na polu, u ekvinociju ili Dvorani suđenja, bijahu par plitica vage u savršenoj ravnoteži, jer za njih je uravnoteženost univerzuma ovisila o vječnoj pravednosti.

Poput skoka u mrak može se činiti prijelaz od Egipatske knjige mrtvih na Bunyanovo *Hodočasnikovo napredovanje,* ali bez obzira odakle je Bunyan povukao tradiciju, *Hodočasnikovo napredovanje* sadrži obris materije egipatskog Rituala. Kršćanin predstavlja Manesa na njegovom putovanju kroz donji svijet sa svitkom u rukama koji sadrži riječ života. Bijeg iz Grada uništenja može se gledati kao bijeg umrlog od destrukcije koja prijeti u Amenti kada on kliče: "Dolazim s plamenog jezera, s jezera vatre, s plamenog polja" (Pogl. 98). Vrata odgovaraju tajnim vratima misterija; "Beznadno očajanje" močvarama u mitu; "Brdo teškoće" Planini uzašašća na koju se Oziris penje sa "štapom u

Maat, božica pravde i istine.

svojoj ruci". Manes zaboravlja svoje ime; kršćanin zaboravlja svoj svitak, svitak koji je bio njegova knjiga-vodič tijekom puta i njegova putovnica za nebeski grad. Prototip dolina sjenki u smrti je Aar-en-tet u Amenti. To je dolina tame i smrti.[101] Ritual kaže: "Neka Oziris ne kreće u dolinu tame", gdje dva puta mrtve pokapa veliki uništavatelj Geb. Čudovište Apap[102] je originalni Apolion.

Ratna oprema kršćanina za sukob hodočasnika s Apolionom u Dvorani poniženja jednaka je opremi Ozirisa koji ulazi u dolinu "veličanstven i dobro pripremljen" za boj s njegovim protivnikom zmajem. Borba između kršćanina i Apoliona identična je borbi Raa i Apapa. Tijekom bitke Apolion se bori s vriskom i potmulom rikom; Apap s "glasom jake rike".[103]

Kršćanin prolazi kroz ždrijelo pakla; Oziris prolazi kroz deset paklova. Na vratima Palače ljepote nalaze se dva lava, a u Ritualu dva lava čuče na predivnim vratima izlaska iz Amente (vinjeta Poglavlja 18). Vode rijeke života, zelene livade, ugodne planine, zemlja Beulah, raj mira, nebeski grad na vrhu, sve pripada mitologiji Hetepa ili Planini slave — nedostatan prikaz, običan kostur koji je bio odjeven u različitim vremenima u različita obličja, uključujući i onaj u *Hodočasnikovom napredovanju*. Vjerojatno je Bunyan uzeo i prenio tradiciju od putujućih Cigana. Što god da jest, egipatski Ritual je dokaziv izvor Bunyanovog *Hodočasnikovog napredovanja*.

[101] Rit., pogl. 19, 13, 6.

[102] U Novom zavjetu (*Otkrivenje* 9, 7-11) to je anđeo Bezdana, kojemu je hebrejsko ime Abadon, a grčko Apolion.

[103] Rit., pogl. 39.

Poglavlje 8

Prijenos Ozirisovih misterija

Mnoge ilustracije prikazuju misterije Amente koji se u svojoj konačnici smatraju "Ozirisovim misterijima". Mnogi od njih preneseni su na razne strane svijeta. U mitologiji Aboridžina Nove Nizozemske, Grogoragali, božanski sin, aktivni je posrednik svog oca koji je nepokretno i nepomično predsjedao nad čitavom prirodom (poput Ozirisa, boga mumije nepokretnog srca). Sin je promatrao aktivnosti ljudi. Također je oživljavao i podizao mrtve odmah nakon njihova zemaljskog pokopa. Djelovao je kao posrednik između duša i velikog boga kome su poznata dobra i loša djela sviju. Njegova glavna dužnost bila je svakodnevno privođenje duša mrtvih iz svih dijelova svijeta u Sudbenoj stolici njegovog oca, jedinom mjestu na kojem se nalazilo vječno svjetlo. Tamo on djeluje kao zagovornik onih koji su samo jedan dio svojih života proveli u bezbožnosti i zloći. Slušajući razmišljanja svog sina Bayma, dopušta Grogoragaliju da pusti takve u Ballinu ili nebo.[104] Grogoragali je jednak sokologlavom Horusu,

[104] Manning, *Notes on the Aborigines of New Holland,* Sydney, 1883.

zastupniku koji moli za Manesa pred sudačkim tronom svog oca. Aboridžini McDonnell Rangersa njeguju tradiciju po kojoj su nebo nekoć nastanjivale tri osobe. Jedna od njih bila je žena, jedno je bilo dijete koje je uvijek bilo dijete i koje nikada nije nadišlo taj okvir djeteta; treća osoba bijaše div nazvan Ulthaana, to jest duh. Imao je ogromno stopalo u formi stopala emua. Kada je urođenik umro, reklo se da se penje do doma duha Ulthaana.[105]

Ova se narodna priča može pratiti sve do njezine postojbine, do egipatskog mita. U njemu se Dijete-Horus nikada ne razvija dalje od dječačkog doba, pa tako ostaje vječno dijete. Bio je to Horus utjelovljenja koji je izveo svoju transformaciju u Horusa, a on ponovno ustaje kao odrastao, velik čovjek, Horus u duhu, prototip "Ulthaana". Obilježje ptice je ponovljeno. Horus ima glavu sokola, kao lik čovjeka u duhu Ulthaana, kao duh ima stopalo ogromnog emua.

Arunta također ima vrstu Amente ili svijeta duhova pod zemljom. Oko 20 km južno od Alice Springsa nalazi se špilja u brdovitom pojasu koji se podiže na sjeveru. Smatra se da pećinu, kao i sve ostalo u ovim brdima, nastanjuju Iruntarinia ili individualni demoni, od kojih je svaki dvojnik jednog od predaka plemena koje živi u Alcherinfli. Za individualne duhove smatra se da žive u pećini u vječnom sunčevom svjetlu i među potocima, kao na egipatskim livadama Aarrua. Ovdje, kao i u Amenti, događa se rekonstrukcija mrtvih. U pećini, Iruntarinia uklanja sve unutarnje organe i opskrbljuje čovjeka potpuno novim. Nakon uspješno obavljene "operacije" dolazi do oporavka, ali u stanju bezumnosti. Međutim, takvo je stanje kratkotrajno, a nadolazeće stanje je nalik vraćanju sjećanja Manesa u Ritualu kada se on sjeća svog imena i onoga što jest u velikoj kući drugog

[105] Gillen, *Notes, Horn Expedition,* vol. IV, str. 183.

svijeta.[106] U podzemnom svijetu nalaze se također i ptieolike duše. One su poduprijete beskonačnom količinom paperja ili *undatthe* s kojim mogu dekorirati svoja tijela kao duhovi.

Misteriji Amente su više ili manje postojeći u totemičkim ceremonijama Središnje Australije na više rudimentarnom stadiju razvitka, što prema sadašnjem vremenskom datiranju znači da je prvobitna mudrost iznesena iz istog središnjeg mjesta Afrike na otoke Južnoga mora, a tamo fosilizirana nakon dugog razdoblja izoliranosti, te prenesena duž rijeke Nil, da bi se ukorijenila, narasla i procvjetala kao mitologija i eshatologija antičkog Egipta.

U misterijima Amente umrli je rekonstruiran iz sedam sastavnih dijelova ili duša u sedam stadija razvitka. Sukladno njima u Arunta misterijima sedam "statusnih termina primjenjuje se na iniciranog". On se naziva:

1. Ambaquerka do vremena kada se podiže u zrak.
2. On je Ulpemerka sve do dolaska na tlo obrezivanja.
3. On je Wurtja tijekom vremena između bojenja u tu svrhu i aktualnog izvođenja ceremonije.
4. On je Arakurta između operacije obrezivanja i subincizije.
5. On je Ertwa-Kurka nakon obrezivanja sve dok ne prođe kroz iskušenje vatre.
6. Shodno tomu zove se Illpong wurra.
7. Nakon prolaska kroz *enguwurru* nazvan je Urliara.[107]

U misterijima Amente usta ponovno oživljenog duha su otvorena, a tišina smrti je prekinuta kada usta dodirne sveti instrument u rukama boga Ptaha.

[106] Spencer and Gillen, str. 525.

[107] Spencer and Gillen, N. T., str. 638.

U ceremoniji otvaranja usta rečeno je: "Neka moja usta otvori Ptah s instrumentom od ba-metala s kojim otvara usta bogova" (Pogl. 23). Arunta također izvodi ceremoniju otvaranja usta dodirujući ih svetim predmetom kada su inicirani oslobođeni zabrane šutnje.[108] Misterij uskrsnuća provodi Arunta u *quabarra ingwurninga inkiji* ili plesu podignutih kostiju pri čemu kosti oslikavaju mrtvo tijelo, dok izvođači predstavljaju Ulthaane ili duhove smrti (str. 483). Kosti su u svetosti čuvali oni koji nisu bili sposobni izraditi mumiju kao obilježje trajnosti.

Spencer i Gillen nam govore da je svaki australski urođenik morao proći kroz određene ceremonije prije nego mu se dopustio pristup plemenskim tajnama. Prva ceremonija odvijala se u desetoj ili dvanaestoj godini života. Posljednja i najimpresivnija nastupala je kada je urođenik navršio dvadeset i petu ili tridesetu godinu.[109] Ove dvije inicijacije odgovaraju onima u misterijima dvostrukog Horusa. U dobi od dvanaest godina Dijete-Horus doživljava svoju transformaciju u odraslu osobu svojim krštenjem ili drugim srodnim misterijima. Horus kao čovjek od trideset godina iniciran je u konačni misterij uskrsnuća. Tako je bilo i s gnostičkim Isusom. Drugi Horusov uvojak (čuperak), znak dječačke dobi, nosio je sve do dvanaeste godine života kada je postao muškarac.

Kod južnog Arunta plemena dječakova kosa je po prvi put vezana na početku otvaranja ceremonijalnog niza kojim je on načinjen čovjekom. Njegova duga kosa istovjetna je Horusovom čuperku. Prvi čin inicijacije u Arunta misterije je bacanje dječaka u zrak, ceremonija koja je preživjela sve do današnjeg dana, a sastoji se od bacanja u zrak novajlije ili novopridošlog u deki ili plahti. To je bio primitivan način posvećivanja ili preda-

[108] Spencer and Gillen, str. 382, 385.

[109] N. T., str. 212, 213.

nosti duhu predaka totema ili plemena glas kojeg se čuje u zvuku *churinge* ili zvrčke. Urođenici kažu da se glas velikog duha čuje kada odjekujuća zvrčka govori. Za velikog duha se pretpostavljalo da silazi i ulazi u tijelo dječaka čineći ga čovjekom, kao što se u misterijima Tat tua duša Horusa starijeg spušta i sjedinjuje s dušom Horusa djeteta; ili duša Raa, Svetog duha, silazi na Ozirisa kako bi on oživio i ponovno podignuo mumiju. Kada ustali Horus poprima obličje lika s ptičjom glavom, što je naznaka odrasle osobe, duh mladog Arunte prikazanje kao Aruntin let. Time se naznačuje promjena koja rezultira iz silaska duha kao uzrok transformacije.

Kada netko postaje dušom u misterijima Rituala poprimanjem obličja ili izgleda Raa, inicirani kliče:

"Neka se okrećem u *vrtlozima,* neka kružim kao *okrećući*" (Pogl. 83).

"Okrećući" je bog sunca Chepere (Kheper), čije je ime istovjetno imenu iz australskog plemena. Kheper je duša "samonastajuće sile" koja je zamišljena pod jednim obilježjem kao bennu, ptica koja se uzdiže zrakom i leti do velikih visina dok kruži uokolo u spiralnim krugovima.[110] Bez obzira na to o kojoj se vrsti okretanja radi, je li forma uzvišena ili nije, doktrina stvaranja suše u pubertetu jednaka je u australskim kao i u egipatskim misterijima.

U egipatskoj je mitologiji Horus slijepi čovjek ili je on prije dijete rođeno slijepo, nazvano Horus u tami. Također je opisan kao slijepi Horus u gradu slijepih. U svojoj sljepoći on je obilježje kastriranog sunca u zimi i ljudske duše u smrti. Na mjestu njegova uskrsnuća ili ponovnog rođenja nalazi se stablo po kojem se on penje kako bi ušao u duhovni život. Rečeno nam je da se "pokraj Charlotte Waters (Sarlotinih voda) nalazi stablo kojim

[110] Rit.,pogl. 85.

Jose označava mjesto gdje slijepi čovjek umire". Ovo se stablo naziva *opera okilchya* — to jest stablo slijepog čovjeka, a mjesto na kojem se nalazi bijaše logor slijepih, grad slijepih, svijet mrtvih u kojem je bilo ukorijenjeno stablo života. Kada bi ono bilo srušeno, tamošnji bi žitelji oslijepili. Bili bi kao Horus u mraku, jer je to stablo svjetla ili zora vječnog dana. U jednoj od njihovih ceremonija Arunta izvodi misterij Orunche koji je postojao u Alcheringi. To su bili zli duhovi ili "ljudi đavlovi pomoćnici", zla i ubojita ljudska bića, posebno za žene nakon dolaska mraka.[111] U tom su izvođenju prikazani kako se šunjaju, puze, zagledavaju i traže nekog koga mogu proždrijeti. Trče natrag i naprijed na sve četiri noge kao zvijeri za plijenom, reže i pretvaraju se kao da plaše jedni druge. Orunche su bića tame, s rogovima kao srednjovjekovni đavli. Oni odgovaraju Sebau demonima ili zlim duhovima egipatskih mitova koji su neprijatelji boga Ozirisa u Amenti. Ti đavlovi pomoćnici ratuju s ljudima gušterima, ljudima totema guštera, ali postojala su dva brata koji se obaraju na njih kao osvetnici i ubijaju sve Orunche. Zle moći su bića kaosa, legla tame, đavli suše s kojim nije dolazio zakon i red. Dva brata čine bratstvo, zajedno s njihovim ženama, koje je pripadalo totemu guštera. Bio je to najraniji totem Arunte.

U posljednjoj inicijatskoj ceremoniji Arunta podiže posebni humak, nazvan *parra*, na *engawara* tlu gdje se izvode konačni obredi i postiže puna inicijacija. Spencer i Gillen nam govore kako nisu mogli dokučiti značenje riječi *parra*. Ali uspoređivanjem koje nije samo verbalno, zaključujem da *je parra* antičko egipatsko ime za Annu, mjesto stupa, brežuljak pola i ravnotеže u Maat.

Chepara pleme iz Južnog Queenslanda također podiže kružni humak za svoj najveći misterij kuringal, u kojem može prona-

[111] N. T., str. 329, 331, 390-1.

ći krštenje i ponovno rođenje vatrom.[112] Među inicijatskim obredima Arunta misterija je i pročišćenje vatrom. Kada je inicirani prošao kroz ovo suđenje, postaje savršeno razvijen pripadnik plemena. Tada se naziva *urliara* ili onaj koji je dokazan vatrom (N.T., str. 271). Urođenici kažu da ceremonija ima za posljedicu jačanje karaktera za sve koji prođu kroz nju. To je jedan od najočitijih preživjelih ostataka. Vatrena ceremonija je opisana u Ritualu kao izvanredno velik misterij i obilježje skrivenih stvari u Podzemnom svijetu. Radi se o primjeni vatre pomoću koje su snaga i moć podijeljeni na duhove (Khu) među zvijezdama koje nikada ne zalaze. U obrednim se uputama kaže da te vatre čine duh snažnim i krepkim poput božanskog Ozirisa. To je tako veliko iskušenje i toliko je tajan misterij da ga mogu vidjeti jedino muškarci. "Nećeš izvoditi ovu ceremoniju pred bilo kojim ljudskim bićem, osim pred svojim vlastitim bićem, svojim ocem ili sinom."

Između ostalog, vatra je dobra za uništenje zlih utjecaja i za davanje snage Horusu u ratu s mrakom. Zanimljivo je spomenuti ulogu žene u iskušenjima vatre. U jednom od njih vatru pripremaju žene. Kada se mladi ljudi okupe i čučnu iznad vatre, oni polažu svoje ruke na njihova ramena i nježno ih potiskuju dolje nad ogrjev što se dimi.[113] U egipatskim misterijima Amente kažnjeni, ili oni koji se pročišćuju u paklovima ili pećima, jesu žene ili božice. Čini se da je ovo obilježje preživjelo u misterijima Arunte.

Kada odrasli viknu kroz tamu ženama preko rijeke: "Sto radite?", one odgovaraju: "Radimo vatru." Tada ponovno pitaju: "Sto radite s vatrom?" Žene vičući odgovaraju: "Spaljujemo muškarce." Ovo se događa za noćne pauze u ceremoniji inicija-

[112] Howitt, *Australian Ceremonies of the Initiator.*

[113] N. T., str. 259.

cije koja završava iskušenjem vatre. Zaključne kušnje putem vatre i "konačno pranje" u australskim ceremonijama mogu se usporediti s onima u Ritualu.

"Gdje dolazim", pita govornik, "da mogu pročistiti ovu svoju dušu na najvišem stupnju?" (Pogl. 97).

I ponovno govori: "Dolazim s plamenog jezera vatre i polja plamenova, i ja živim."

On je sada duh dovoljno napredan za pridruživanje drevnima koji nikada ne zalaze i postaje njihov sugrađanin u vječnome gradu (Pogl. 88). Inicirani u australske misterije koji je prošao kroz inicijatske misterije pridružuje se starijima kao potpuno razvijen pripadnik svog plemena.

Najsvetiji ceremonijalni predmet Arunte naziva se kaltaua. Podignut je nedaleko od mjesta izvođenja *engwura* misterija. Siječe se mlado stablo eukaliptusa, visoko šest metara. S njega su skinute grane i kora. Podignuto je usred svetog tla. Dekoracija na vrhu bila je "nalik ljudskoj glavi". Bilo je premazano ljudskom krvlju ili žutosmeđom bojom. Točno značenje kauaue nije poznato urođenicima, ali, kako i sami autori pišu, u određenoj je povezanosti s ljudskim bićem te ga svi pripadnici totema prepoznaju kao nešto opće (str. 630). Njegov misterij spoznat je na kraju *engwure,* niza ceremonija, posljednjeg inicijatskog rituala kroz kojeg urođenik mora proći prije nego postane potpuno razvijen član koji ima pristup svim plemenskim tajnama od kojih je ova očito konačna i najviša. Uzevši u razmatranje sve stvari, mislimo da je sveta kauaua forma istovjetna egipatskom kipu koji označava *ka* (*ka* kip), obilježje vječnog traganja kao slike najviše duše. Da bi se stvorila kauaua, drveni stup bio je humaniziran. Obojen je ljudskom krvlju i ukrašen kao ljudska glava. Ima samo jednu formu i zajednički je svim totemima. Tako je i s egipatskim *ka,* eidolonom trajne duše. Naziv kauaua odgovara produljenom obliku riječi "ka", kao k-a-a.

Misteriji Arunte, za čije je cjelovito izvođenje ponekad bilo potrebno vrijeme od četiri mjeseca, sadrže njihove religijske ceremonije, njihov način upućivanja, njihove knjige, umjetnost izrađivanja kipova, bojenja i znakovnog jezika, načine njihovog čuvanja prošlosti bez obzira odnosi li se to na onu koja je proživljena na zemlji ili u Alcheringi, tijekom vremena mitoloških predaka iza kojeg tradicija ne uspijeva prodrijeti.

Glavna razlika između australskih i egipatskih misterija je to što su jedni izvođeni na zemlji u totemskom sociološkom stadiju, drugi u Amenti u fazi eshatologije. Egipćani su nastavili rasti tijekom čitavog vremena dok su Australci stajali na mjestu ili je njihov razvoj bio retrogradan. Konačno, možemo biti sigurni da misteriji kao što su ovi nisu proizašli iz stotina različitih izvora i spojili na kraju zemlje da bi konačno bili formulirani kao egipatski misterji Amente.